

***Unge vestjyders sociale relationers betydning
for deres sundhed i et bredt perspektiv***

***- en kvantitativ undersøgelse af sammenhænge mellem unges sociale
relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen***

Signe Sofie Duun Rohde

Sociologi, 10. semester

2010

Vejleder: Claus D. Hansen

Antal ord: 34.929

1 Indholdsfortegnelse

1	Indholdsfortegnelse	2
2	Indledning	5
3	Teoretisk problemfelt.....	7
3.1	Sociale relationer.....	7
3.1.1	Det strukturelle og det funktionelle aspekt.....	8
3.1.2	Social kapital.....	11
3.1.2.1	Bourdieu's tilgang til social kapital.....	12
3.1.2.2	Deltagelsesaspektet.....	13
3.2	Hvad er sundhed?.....	14
3.2.1	Forskellige definitioner af sundhed.....	14
3.2.2	Sundhed forstået som oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen	16
3.2.2.1	Relationer mellem de tre komponenter	18
3.2.2.2	Oprindelsen og stabiliteten af oplevelse af sammenhæng.....	19
3.3	Hvad har sociale relationer at gøre med meningsfuldhed?	21
3.4	Ungdommens betydning.....	23
3.5	Tidligere studier af sociale relationer og sundhed.....	25
3.5.1	Skolebørnsundersøgelserne	26
3.5.2	Skolebørnenes oplevelse af sammenhæng.....	28
4	Konkretiseret problemstilling.....	30
4.1	Problemformulering.....	30
5	Metode.....	32
5.1	Videnskabsteori	32
5.1.1	Kritisk realisme	32
5.1.2	Et spørgsmål om kausalitet.....	34
5.2	Design.....	36
5.2.1	Forskningsdesign.....	36

5.2.2	Det longitudinale design	39
5.3	Det tidligere Ringkøbing amt	40
5.4	Missing values	43
6	Operationalisering af begreber	45
6.1	Det strukturelle aspekt af sociale relationer	45
6.2	Det funktionelle aspekt af sociale relationer	48
6.3	Meningsfuldhed	50
6.4	Kontrolvariable	50
7	Analyseredskaber	53
7.1	Forskellig brug af variablene	54
7.2	Den lineære regressionsanalyse	55
8	Analyse	59
8.1	De unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed	59
8.1.1	Niveauet af oplevelse af meningsfuldhed	60
8.1.2	Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed	60
8.1.3	Kontrolvariablenes betydning for meningsfuldhed	62
8.2	Det strukturelle aspekt af sociale relationer	63
8.2.1	Deltagelse i uformelle sammenhænge	63
8.2.1.1	Niveauet af deltagelse i uformelle sammenhænge	63
8.2.1.2	Forandring i deltagelse i uformelle sammenhænge	65
8.2.1.3	Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed	67
8.2.2	De unge vestjydere deltagelse i formelle sammenhænge	68
8.2.2.1	Niveauet af deltagelse i formelle sammenhænge	69
8.2.2.2	Forandring i deltagelse i formelle sammenhænge	73
8.2.2.3	Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed	74
8.2.3	Øvrige elementer af det strukturelle aspekt	75
8.3	Det funktionelle aspekt	76
8.3.1	Følelsesmæssig støtte	76
8.3.1.1	Niveauet af følelsesmæssig støtte	77

8.3.1.2	Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed	83
8.3.2	Praktisk støtte	85
8.3.2.1	Niveauet af praktisk støtte	85
8.3.2.2	Forandring i praktisk støtte	91
8.3.2.3	Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed	91
8.3.2.4	Betydningen af at have adgang til kulturel og økonomisk kapital	93
8.3.3	Social integration	94
8.3.3.1	Niveauet af social integration.....	95
8.3.3.2	Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed	99
8.4	Sammenfattende analyse.....	101
9	Kvalitetsvurdering.....	105
9.1	Intern validitet.....	105
9.1.1	Den kausale forventning	105
9.1.2	Generelle betragtninger	106
9.1.3	Spørgsmålenes karakter og kodningen af variable	107
9.2	Ekstern validitet.....	109
9.3	Reliabilitet	110
9.4	Opsummering.....	111
10	Konklusion.....	112
11	Summary	117
12	Litteraturliste	121

2 Indledning

At mennesket er et socialt væsen er en bredt accepteret kendsgerning, som har udgjort omdrejningspunktet for mange sociologer gennem tiden (Lund, Due 2002:87). Den franske sociolog Emile Durkheim (1858-1917) har beskæftiget sig med grundbegrebet om menneskets *sociale* jeg. Ved at henvise til et omfattende statistisk materiale og almene betragtninger, hævder Durkheim, at *"den sociale interaktion opbygger en helt egen virkelighed, som menneskene sætter så højt, at det bliver en livsbetingelse for dem at bevare forbindelsen med den"* (Østerberg 2005:82). Med tanke på den omfattende betydning af individers sociale relationer, vil dette speciale koncentrere sig om de sociale relationers sammenhæng med individers oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Inspireret af Pernille Due og Rikke Lund vil sociale relationer betragtes som indikatorer fordelt mellem det strukturelle og det funktionelle aspekt, hvor det strukturelle aspekt kan siges at koncentrere sig om de mere kvantitative mål for sociale relationer, mens det funktionelle aspekt fokuserer på mere kvalitative mål for disse. Begrebet om meningsfuldhed er en vigtig komponent i den amerikansk-israelske sociolog Aaron Antonovskys begreb om oplevelse af sammenhæng. Dette begreb udgør Antonovskys svar på, hvorfor nogle mennesker overvinder modstand, kriser og voldsomme begivenheder uden at blive syge. Individers oplevelse af meningsfuldhed henviser til følelsen af, at livet er forståeligt rent følelsesmæssigt, at de problemer og krav, som tilværelsen fører med sig, er værd at investere energi og engagement i. Det teoretiske argument for, at man med rimelighed kan forestille sig, at der eksisterer sammenhænge mellem individers sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed findes i en række mekanismer som at betyde noget for andre, at opnå selvtillid og kontrol over livet gennem rollepræstationer, samt at føle tilhørsforhold til andre individer. Disse mekanismer har afgørende betydning for individers psykiske og mentale helbred – herunder individers oplevelse af meningsfuldhed.

Dette er et sociologisk speciale, som med udgangspunkt i en psykosocial indgangsvinkel til sundheds- og sygdomssociologien har til formål at undersøge følgende problemformulering:

Hvilke sammenhænge er der mellem unge vestjydere sociale relationer og deres sundhed forstået som deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen?

Denne problemformulering vil besvares gennem en kvantitativ undersøgelse baseret på data fra Projekt VestLiv. Dette indeholder spørgerunder fra 2004, 2007 og 2010, hvilket muliggør

en indsigt i de unge vestjyders oplevelse af deres tilværelse som henholdsvis 14/15-årige, 17/18-årige og 20/21-årige. Specialet søger at udnytte denne mulige tidsdimension og har derfor et longitudinalt design.

3 Teoretisk problemfelt

Dette kapitel har to formål. Det vil tydeliggøre specialets problemfelt og dermed placere specialet i en sociologisk kontekst. Dette gøres løbende ved hjælp af introducerende tekst om specialets nøglebegreber. Dernæst vil kapitlet have et teoretisk fokus og dermed udgøre specialets teoriafsnit. Det teoretiske problemfelt vil både være empirisk og teoretisk funderet og dermed både fungere som kontekst og som grundlag for specialets analyse.

Kapitlet er delt i fem underafsnit. Indledningsvist (afsnit 3.1) vil kapitlet tage udgangspunkt i en teoretisk præsentation af sociale relationer som forskningsfokus, hvilket efter en kort introduktion til forskningsområdet indebærer en gennemgang af Pernille Due og Rikke Lunds model over sociale relationer som begreb. Denne model indeholder et strukturelt og et funktionelt aspekt, som danner grundlag for specialets tilgang til begrebet. Som supplement til både det strukturelle og det funktionelle aspekt inddrages teori om social kapital. Dernæst (afsnit 3.2) vil kapitlet koncentrere sig om sundhedsbegrebet og særligt en afgrænsning af dette. Afgrænsningen indebærer, at det hovedsagligt er det psykosociale aspekt, som udgøres af oplevelsen af meningsfuldhed i tilværelsen, der fokuseres på i specialet. Næste afsnit (afsnit 3.3) vil omhandle de mekanismer, som teoretisk kan tænkes at kæde sociale relationer sammen med oplevelsen af meningsfuldhed. Det efterfølgende afsnit (afsnit 3.4) vil rette fokus mod betydningen af at undersøge sammenhænge mellem sociale relationer og sundhed i ungdommen, hvor de sociale relationer gennemgår en væsentlig ændring. Slutteligt (afsnit 3.5) vil kapitlet – for at illustrere det videnshul, som specialet søger at dække – inddrage en kort gennemgang af et par tidligere studier på området. Disse fem afsnit vil udmunde i en konkretiseret problemstilling og specialets specifikke problemformulering, som begge præsenteres i kapitel 4.

3.1 Sociale relationer

Det er interessant at beskæftige sig med sociale relationer, da disse har stor betydning for mange aspekter af individers liv – og dermed også for deres sundhed. Betydningens størrelse ses blandt andet i, at social isolation bruges til at torturere krigsfanger, og at dette har en omfattende effekt, fordi social isolation af ellers sunde, velfungerende individer med tiden vil medføre mental og fysisk nedbrydning (Umberson, Montez 2010:54). Selvom eksemplet er sat på spidsen, illustrerer det stadig en klar tendens til, at individers sociale relationer har en væsentlig betydning for deres sundhed. Dette bliver bekræftet senere i afsnittet om tidligere

studier af sammenhænge mellem sociale relationer og sundhed (afsnit 3.5). Ifølge Due og Lund er sociale relationer helt grundlæggende for alle individer:

"Mennesket fødes som et socialt væsen. Vi kan fra fødslen ikke klare os uden at nogen tager sig af os. Helt praktisk kræver det andre at overleve, nogen til at give os mad og drikke og sørge for tøj og varme. Men for at leve og ikke bare overleve, kræver det ikke kun praktisk hjælp, men også følelsesmæssig kontakt, omsorg og kærlighed."

(Lund, Due 2002:87)

Med tanke på at individer fra fødslen er så afhængige af andre individer, er det en nærliggende forventning, at relationer til andre individer også har betydning for sundhed og trivsel i andre perioder af livet (Lund, Due 2002:87). Argumentationen for den teoretiske sammenhæng mellem sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed findes i afsnittet om mekanismer (afsnit 3.3).

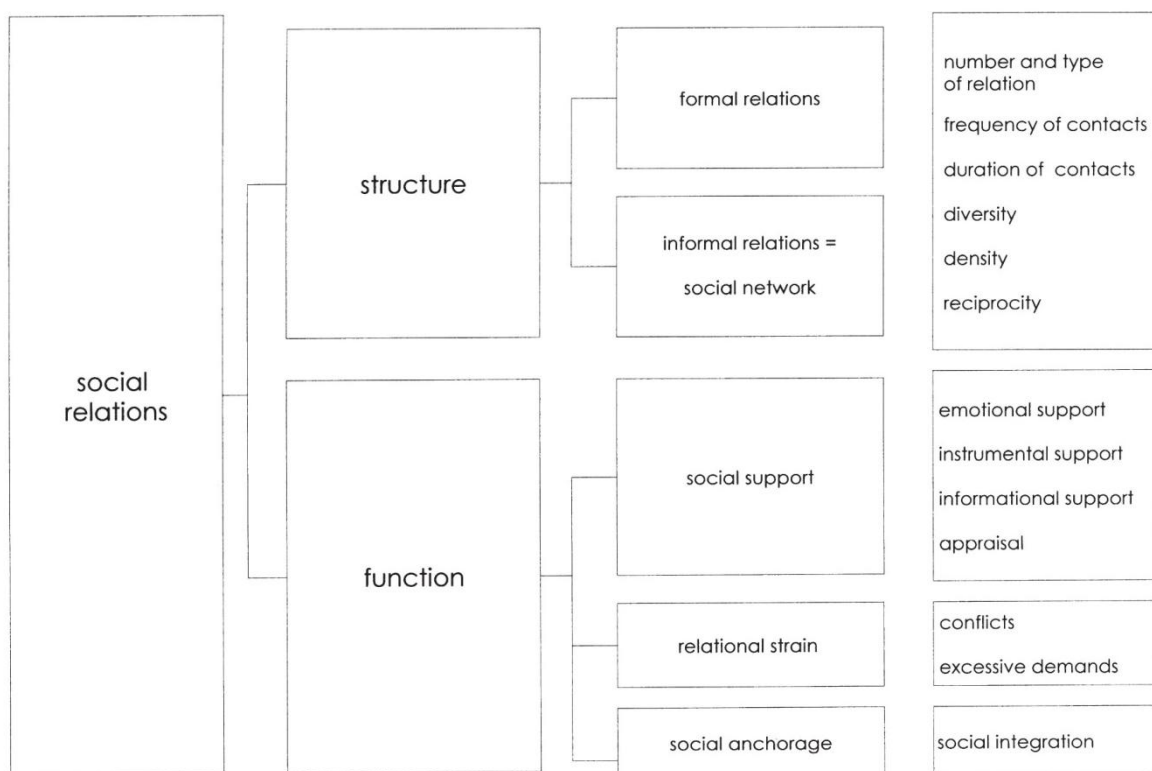
Sociale relationer er et vidt begreb, og der eksisterer ikke enighed om, hvordan man definerer og måler det (Sørensen, Juel & Brønnum-Hansen 2006:312, Due *et al.* 1999:661). Ofte inddrages begreber som sociale netværk, social støtte, sociale bånd og social integration (Lund, Due 2002:87-88, Berkman, Glass 2000:137). Jeg har valgt at benytte mig af det overordnede begreb sociale relationer, hvorunder der findes flere forskellige indikatorer. For dette speciale defineres disse senere. I denne forbindelse er det væsentligt at nævne, at specialet kun vil omhandle den side af sociale relationer, som kan betegnes som værende positiv; eksempelvis følelsesmæssig støtte og social integration. Dermed fravælges de såkaldte mørke sider af sociale relationer, som eksempelvis psykisk terror og mobning, selvom disse forventeligt også har betydning for individers oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Det skal dog bemærkes, at fraværet af de positive indikatorer på sociale relationer også kan have en negativ betydning for individers oplevelse af meningsfuldhed.

3.1.1 Det strukturelle og det funktionelle aspekt

Den måde, hvorpå specialet vil gå til begrebet sociale relationer, er stærkt inspireret af Pernille Due og Rikke Lunds tilgang til samme begreb. De har opstillet en model med sociale relationer som overordnet begreb, som kan beskrives med to dimensioner, nemlig en strukturel og en funktionel (Sørensen, Juel & Brønnum-Hansen 2006:294). Det er dog væsentligt at pointere, at der findes adskillige andre modeller, som kan benyttes til at beskrive fænomenet sociale relationer. Med andre ord har jeg udvalgt en definitionsramme,

som udgør én af flere muligheder. Det skal i den forbindelse påpeges, at Due og Lund ikke er sociologer, men begge har en medicinsk baggrund. Således tager specialet en model fra en anden faglig kontekst og sætter den ind i en sociologisk sammenhæng. Denne definitionsramme er valgt, fordi den favner bredt og tager højde for mange aspekter af sociale relationer. Dertil kommer, at den udstikker en ramme, som det er muligt at udfylde med det tilgængelige data. Endvidere er modellen anvendt i flere andre undersøgelser af sociale relationer – eksempelvis Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen 2000 (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen). Modellen ses af figur 1.

Figur 1 Model over sociale relationer (Lund, Due 2002:662).

Det strukturelle aspekt kan siges at måle de kvantitative dele af individers sociale relationer ved at koncentrere sig om, hvor mange og hvilke individer der udgør et individs sociale relationer, samt hvilke forbindelser der er mellem disse (Berkman, Glass 2000:87-88). Ifølge Due og Lund dækker det strukturelle aspekt af sociale relationer over *"the individuals with whom one has an interpersonal relationship and the linkage between these individuals"* (Due et al. 1999:662). Det strukturelle aspekt kan opdeles i formelle og uformelle relationer. Sidstnævnte omtales ofte blot som individets sociale netværk, mens de formelle relationer udgøres af de relationer, et individ opnår gennem sin position og sin funktion i samfundet.

Eksempelvis betegnes et individs tandlæge, lærer og nabo som værende dets formelle relationer. Omvendt udgøres de uformelle relationer af forhold til de personer, et individ har et nært følelses- og/eller familiemæssigt forhold til som eksempelvis forældre, søskende, venner og nære kolleger (Due *et al.* 1999:662-663). For at måle det strukturelle aspekt af sociale relationer foreslår Due og Lund, at man undersøger individets civilstand, husholdningens sammensætning og størrelse, antallet af børn og hyppigheden af kontakt med børn, jævnaldrende, venner og andre (Due *et al.* 1999:664-665). Datasættet, som stilles til rådighed af Projekt VestLiv, muliggør ikke et fyldestgørende indblik i respondenternes bekendtskaber som tandlæge, lærer, nabo, søskende og nære kolleger, hvorfor specialet vil lade sig inspirere af teori om social kapital. Dette medfører, at det strukturelle aspekt vil defineres som deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge. Endvidere vil det strukturelle aspekt i specialet bestå af husholdningens størrelse og sammensætning. Det findes grundet respondenternes alder ikke relevant at undersøge deres civilstand samt kontakten med eventuelle børn.

Modsat det strukturelle aspekt omhandler det funktionelle aspekt de mere kvalitative dele af individers sociale relationer og fokuserer dermed på, hvordan de sociale relationer fungerer (Lund, Due 2002:87-88). Due og Lund definerer det funktionelle aspekt af social relationer som *"the interpersonal interactions within the structure of the social relations"* (Due *et al.* 1999:663). Ligesom det strukturelle aspekt kan det funktionelle aspekt opdeles yderligere; i social støtte, relationel belastning og social forankring. Den sociale støtte indeholder det niveau af ressourcer, som er tilført et individ af andre personer. I forlængelse af dette defineres relationel belastning, som noget andet end blot fravær af social støtte. Relationel belastning dækker dermed over når funktionerne af sociale relationer forårsager følelsesmæssig eller instrumental belastning. På denne måde kan social belastning betragtes som værende den negative side af sociale relationer. Denne vil som nævnt ikke blive undersøgt i specialet. De to vigtigste aspekter af relationel belastning er ifølge Due og Lund konflikter og overdrevne krav (Due *et al.* 1999:663). Den sidste dimension af det funktionelle aspekt er social forankring, som fokuserer på, hvorvidt og hvor meget et individ er forankret i formelle og uformelle grupper, samt hvorvidt og hvor meget individet føler tilhørsforhold til disse (Due *et al.* 1999:663). For at måle det funktionelle aspekt af sociale relationer foreslår Due og Lund, at man undersøger individets oplevelse af følelsesmæssig støtte, praktisk støtte og konflikter (Due *et al.* 1999:664). I dette speciale defineres det funktionelle aspekt ved

følelsesmæssig støtte, praktisk støtte og social forankring forstået som social integration. Foruden at modellen over sociale relationer udgør den grundlæggende inspiration i forhold til specialets indikatorer på sociale relationer, udgør den endvidere en form for analytisk disposition. Specialets analyse er dermed struktureret efter denne model og vil dermed først behandle det strukturelle aspekt for derefter at koncentrere sig om det funktionelle.

3.1.2 Social kapital

Modellen, som er opstillet af Due og Lund, bibringer mange muligheder, men den tager som nævnt udgangspunkt i en anden fagkontekst end den sociologiske. Blandt andet derfor er det valgt at supplere denne model med teori om social kapital. Helt konkret vurderes det, at teorien om social kapital kan bidrage i forhold til forståelsen af formelle og uformelle relationer samt forståelsen af praktisk støtte. Dette afsnit vil indledningsvist omhandle nogle generelle forestillinger om social kapital. Der kan siges at være tre hovedteoretikere indenfor teorien om social kapital: Pierre Bourdieu (1930-2002), James S. Coleman (1926-1995) og Robert D. Putnam (1941). I sin definition af social kapital fokuserer Bourdieu på sociale relationer og individuelle ressourcer, som individerne kan trække på. Min brug af social kapital i forhold til den praktiske støtte under det funktionelle aspekt af sociale relationer, ligger i forlængelse af Bourdieus, hvorfor det efterfølgende afsnit (afsnit 3.1.2.1) vil omhandle hans syn på begrebet. Det næste afsnit (afsnit 3.1.2.2) vil derefter koncentrere sig om den del af teorien om social kapital, som vurderes at kunne supplere det strukturelle aspekt af modellen.

Først vil afsnittet som nævnt indeholde nogle generelle betragtninger i forhold til social kapital. Ifølge den amerikanske politolog Robert Putnam er begrebet social kapital blevet 'opfundet' flere gange i løbet af det tyvende århundrede (Putnam 2000:21). Begrebet er sidenhen blevet præciseret og udviklet af den franske sociolog Pierre Bourdieu og senere af den amerikanske sociolog James S. Coleman og Robert Putnam selv. Social kapital beskrives ofte som den sociale lim, der udgør sammenhængskraften i samfundet. Dette skyldes, at det netop er den sociale kapital, som bevirker, at det er fordelagtigt for individer at indgå i netværk af sociale relationer frem for blot at agere som rent rationelle individer, der hver især forfølger uafhængige mål (Svendsen, Svendsen 2006:10). Et fællestræk for teorier om social kapital er, at de udspringer af en forestilling om, at sociale netværk har en betydningsfuld værdi, og at de sociale relationer kan betragtes som værende en form for kapital, der ligesom andre kapitaler har betydning for individernes handlemuligheder. Bourdieu definerer kapital

bredt som akkumuleret menneskeligt arbejde, som potentielt kan producere forskellige former for profitter:

"Capital is accumulated labor (in its materialized form or its 'incorporated', embodied form) which when appropriated on a private, i.e. exclusive, basis by agents or groups of agents, enables them to appropriate social energy in the form of reified or living labor" (Bourdieu 1986:241)

Det kræver tid og kræfter for individerne at opbygge og profitere af kapital, hvorfor kapital besidder en værdi. Social kapital kan – i kraft af dens kapitalform – således betragtes som er ressource, som kan bruges til at skabe flere ressourcer. Social kapital er et komplekst begreb, som består af flere dimensioner (Field 2008:63). På trods af de modstridende opfattelser af, hvad social kapital er, har mange undersøgelser vist stærke sammenhænge indenfor forskellige forskningsfelter som eksempelvis kriminalitet, adfærdsnormer og sundhed (Rosenmeier 2007:10).

3.1.2.1 Bourdieus tilgang til social kapital

Den franske sociolog Pierre Bourdieu (1930-2002) skelner mellem økonomisk, social og kulturel kapital. Han ønsker at forstå individernes praktik og dermed, hvad der styrer menneskelig handlen og tænkning. Ifølge Bourdieu er de forskellige kapitaler en form for differentieringsprincipper for individets positionelle indplacering i det sociale rum (Bourdieu 1986:242, Bourdieu 1995:34).

Det er kun den økonomiske kapital, som betegnes som værende fysisk og materiel. De øvrige betegnes som immaterielle. Når Bourdieu taler om økonomisk kapital, henviser han til de forhold, der vedrører indkomst og pengeressourcer, og han mener, at de øvrige kapitalformer under de rette omstændigheder kan omsættes til denne form for kapital. Kulturel kapital skal forstås som summen af viden, uddannelse, information, dannelse og æstetiske dispositioner (Bourdieu 1986:243). Social kapital har derimod at gøre med slægtskabsrelationer, forbindelser og andre former for sociale netværk, som kan have indflydelse på et individs placering og magtposition:

"Social kapital er summen af de eksisterende eller potentielle ressourcer, den enkelte eller gruppen har rådighed over i kraft af et netværk af stabile relationer og mere eller mindre officielt anerkendte 'forbindelser', hvilket vil sige summen af den kapital og magt, der kan mobiliseres i kraft af et sådant netværk" (Bourdieu 1996:105)

Social kapital kan således betragtes som et privilegium og en ressource, som individerne kan gøre brug af, hvis det er nødvendigt. Dette foregår enten bevidst eller ubevidst. Mængden af den sociale kapital, som et individ besidder, er afhængig af størrelsen af de netværk af forbindelser, som individet kan mobilisere, og af den mængde kapital som netværkets øvrige medlemmer besidder. Dermed kan mængden af social kapital i hele netværket have en forstærkende betydning på den mængde kapital, som det enkelte individ i forvejen besidder (Bourdieu 1986:246). Det betyder, at de ressourcer, som stilles til rådighed for medlemmerne af en gruppe, både betragtes som en fælles ressource og basis for solidaritet mellem dem.

Ifølge Pope (2003) kan Bourdieus definition af social kapital brydes op i to bestanddele. Den ene bestanddel er den sociale relation, der muliggør, at mennesker kan skaffe sig adgang til andre menneskers ressourcer i den pågældende relation. Den anden bestanddel er mængden og kvaliteten af de aktuelle ressourcer (Hegedahl, Rosenmeier 2007:16). Bourdieus tilgang til begrebet social kapital vurderes at kunne bidrage med en sociologisk vinkel til den komponent under det funktionelle aspekt, som kaldes praktisk støtte. Inspirationen skal i høj grad findes i Bourdieus forestilling om, at et individs sociale kapital udgøres af det netværk, som et individ tilhører, og de ressourcer, som netværkets medlemmer stiller til rådighed. Derfor vil den del af analysen fokusere på hvilke praktiske, økonomiske og kulturelle goder, som respondenterne har adgang til i deres netværk i og udenfor familien.

3.1.2.2 Deltagelsesaspektet

Udover at specialet finder teoretisk inspiration i Bourdieus brug af begrebet social kapital, inddrages yderligere et aspekt af dette begreb. Dette er i højere grad inspireret af en af de to øvrige hovedteoretikere indenfor teori om social kapital, nemlig Robert D. Putnam. Nærværende afsnit vil derfor kort omhandle deltagelsesaspektet, som genfindes i hans begrebsapparat. Dette indgår som inspiration i forhold til indikatoren på sociale relationer, som måler deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge. Disse hører som nævnt under det strukturelle aspekt af sociale relationer.

At deltagelse ifølge Putnam er en væsentlig del af begrebet social kapital ses blandt andet i følgende citat:

"Social capital refers to connections among individuals – social network and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them. In that sense social capital is closely related to what some have called 'civic virtue'. The difference is that

'social capital' calls attention to the fact that civic virtue is most powerful when embedded in a dense network of reciprocal social relations. A society of many virtuous but isolated individuals is not necessarily rich in social capital"

(Putnam 2000:19)

Her lægger Putnam vægt på, at social kapital hentyder til forbindelserne mellem individer, og at styrken af et samfund netop består i kontakten mellem disse. Det ligger således i netværkets natur, at individerne deltager i dette. Mere specifikt fokuserer Putnam på, at individers politiske deltagelse (Putnam 2000:31), deres deltagelse i samfundslivet (Putnam 2000:48) og deres deltagelse i religiøse sammenhænge (Putnam 2000:65) er centrale elementer i deres sociale kapital. At Putnam bruger deltagelsesaspektet som en afgørende indikator på social kapital ses endvidere af hans påstand om, at den sociale kapital i USA er nedgang, eftersom denne er baseret på en konstatering af en nedgang i politisk og samfundsmæssig deltagelse (Putnam 1995:77). For specialet medfører dette fokus på individers deltagelse, at det strukturelle aspekt operationaliseres til at omhandle deres deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge. Dermed kombineres Due og Lunds skelnen mellem formel og uformel med Putnams fokus på deltagelsesaspektet.

3.2 Hvad er sundhed?

De foregående afsnit har beskæftiget sig med specialets tilgang til begrebet sociale relationer, hvor især modellen over sociale relationer har haft stor fokus. Den grundlæggende teoretiske antagelse i specialet er, at det strukturelle og det funktionelle aspekt af sociale relationer har betydning for unges sundhed forstået som oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Det senere afsnit om mekanismerne (afsnit 3.3) fungerer som teoretisk argumentation for denne forestillede sammenhæng. Nærværende afsnit har dog til formål at gå i dybden med specialets sundhedsbegreb. Det er i den forbindelse væsentligt at stille spørgsmålstejn ved, hvad sundhed er. Først (afsnit 3.2.1) vil afsnittet omhandle forskellige definitioner af sundhed for dernæst (afsnit 3.2.2) at præcisere specialets specifikke psykosociale definition af sundhed.

3.2.1 Forskellige definitioner af sundhed

Der er mange måder at definere sundhed på. Groft sagt kan man i udgangspunktet skelne mellem den snævre og den brede definition af sundhed. Den snævre definition fokuserer på fravær af symptomer, ikke at være eller føle sig syg, hvorimod den brede definition indebærer, at individet trives med sig selv og sine omgivelser, har et aktivt forhold til sit eget

liv og dermed udvider sit velbefindende (Schultz Jørgensen 2001:11). I den snævre og den brede definition kan sundhed henholdsvis betragtes som værende middel og mål:

”Sundhedsbegrebet i den snævre betydning er de rutiner og bestræbelser, der forebygger sygdom. I så fald kan sundhed siges at være et middel. I den brede betydning, hvor velværet og lykken er mest fremtrædende, bliver sundhed nærmest en kulturel metafor for tilværelsens centrale værdier, hvorved sundhed kan siges at være et mål i sig selv” (Otto 2009:37)

Man kan dermed betragte den snævre definition som værende et sygdomsorienteret sundhedsbegreb og den brede som værende et mere positivt sundhedsbegreb. Lene Otto, som er lektor i etnologi ved KU, påpeger, at det er en udbredt misforståelse, at den brede definition af sundhed først er opstået i nyere tid. Hun forklarer, at der historisk set ikke er noget nyt i, at sundhed både har en snæver helhedsorienteret og en bredere kulturel betydning og anvendelse (Otto 2009:34). Derimod betegner hun det som centralt i den vestlige verdens forestillinger om sundhed. Ifølge Otto er der en udbredt enighed om, at sundhed grundlæggende handler om kroppens fysiske funktionsduelighed, men at sundhed derudover knytter an til mere udefinerbare fornemmelser af liv, livskvalitet, vitalitet og en følelse af velvære og lykke (Otto 2009:31).

En rumlig måde at betragte sundhed på er at se det som et overordnet begreb, der dækker over fire dimensioner: godt helbred, velbefindende, hensigtsmæssig sundhedsadfærd og god funktionsevne (Johansen, Holstein & Madsen 2007:11). Ifølge denne definition er godt helbred kendetegnet ved fravær af alvorlige eller langvarige sygdomme og skader, mens velbefindende er en subjektiv oplevelse af frihed for symptomer, godt selv vurderet helbred og god trivsel. Sundhedsadfærd karakteriseres som det, individer gør for sig selv og andre, som medvirker til sundhed. Herunder hører blandt andet KRAM-faktorerne. Et individs funktionsevne vurderes derimod på baggrund af, hvorvidt det fungerer godt kropsligt, psykisk og socialt. Herunder hører altså god kondition, evnen til at mestre udfordringer og kriser, samt evnen til at handle og social kompetence (Johansen, Holstein & Madsen 2007:11). At det er den psykiske funktionsevne, som nærværende speciale fokuserer på, vil blive tydeliggjort i følgende afsnit, hvor Aaron Antonovsky præsenteres.

3.2.2 Sundhed forstået som oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen

Specialet tager som nævnt udgangspunkt i et bredt sundhedsbegreb, hvor sundhed betragtes som andet og mere end fraværet af sygdomssymptomer. Hovedfokus i forhold til sundhedsaspektet i specialet er på, at det sunde individ oplever meningsfuldhed i tilværelsen. Dette er inspireret af den amerikansk-israelske sociolog Aaron Antonovsky (1923-1994). Dette afsnit tager udgangspunkt i Antonovskys værk *Helbredets Mysterium* (1987) og har til formål at udfolde teorien om oplevelse af sammenhæng (OAS), hvor meningsfuldhed i tilværelsen er en vigtig komponent.

Under sit empiriske arbejde med en række kvinder fra forskellige etniske grupper i Israel i 1970 bemærkede Aaron Antonovsky, at hele 29 % af de kvinder, som havde overlevet et ophold i en koncentrationslejr, havde et ganske godt psykisk helbred. Selvom det var mindre end kontrolgruppen, hvor 51 % havde et tilsvarende helbred, gav det Antonovsky en undren:

”At have gennemlevet lejrenes ufattelige rædsel og siden år som flygtning for derefter at skulle genetablere sit liv i et land, der har gennemgået tre krige ... og stadig have et rimeligt helbred. Dette var den dramatiske oplevelse, der satte mig i gang med på et bevidst plan at formulere det, jeg siden kaldte den salutogenetiske model”

(Antonovsky 2000:11)

For at forstå Antonovskys begrebsapparat er det væsentligt at bemærke den afgørende forskel på en patologisk og en salutogenetisk orientering. Den patologiske orientering fokuserer på at forklare, hvorfor mennesker bliver syge, mens den salutogenetiske orientering i stedet fokuserer på, hvad der fører til individers bevægelse mod den positive ende af kontinuet godt helbred-dårligt helbred (Antonovsky 2000:11-12). Som svar på dette spørgsmål udviklede Antonovsky begrebet *oplevelse af sammenhæng*, som omhandler alle individets forskellige modstandsressourcer, der gør det muligt at sætte stressfaktorer ind i en meningsfyldt sammenhæng (Antonovsky 2000:12-13). Denne oplevelse af sammenhæng er ifølge Antonovsky en vigtig determinant for bevarelsen af individers placering på det kontinuum, der går fra et godt til et dårligt helbred, og for deres bevægelse mod den sunde pol (Antonovsky 2000:33).

Et individs oplevelse af sammenhæng udgøres af tre komponenter; begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed. Begribelighed henviser til, hvorvidt individet opfatter de stimuli, det konfronteres med enten i det indre eller ydre miljø, *”som kognitivt forståelige, som*

ordnet, sammenhængende, struktureret og tydelig information i stedet for støj – kaotisk, uordnet, tilfældig, uforklarlig” (Antonovsky 2000:34-35). Individet, som har en stærk oplevelse af begribelighed, besidder en forventning om, at fremtidens stimuli er forudsigelige, eller at de som minimum kan passes ind i en sammenhæng og forklares (Antonovsky 2000:35). Komponenten håndterbarhed dækker over den udstrækning, i hvilken individet opfatter, at det har tilgængelige ressourcer, som er tilstrækkelige til at klare de stimuli, det møder. Det kan både være ressourcer, som individet selv råder over, og ressourcer som kontrolleres af en anden person, individet har tillid til (Antonovsky 2000:35-36). Individet, som har en stærk oplevelse af håndterbarhed, føler ikke, at de er ofre for omstændighederne. De er i stand til at håndtere de uønskede ting, som forekommer i deres tilværelse og bliver ikke ved med at sørge (Antonovsky 2000:36). Endeligt er der komponenten meningsfuldhed, som Antonovsky skriver følgende om:

”I formel forstand henviser komponenten meningsfuldhed i OAS til den udstrækning, i hvilken man føler, at livet er forståeligt rent følelsesmæssigt, at i hvert fald visse af de problemer og krav, tilværelsen fører med sig, er værd at investere energi og engagement i, at de er udfordringer, man glæder sig over i stedet for byrder, man hellere ville være foruden. Det betyder ikke, at en person med en stærk oplevelse af meningsfuldhed glæder sig over en nærtståendes død, at skulle gennemgå en alvorlig operation eller at blive fyret. Men når disse ting sker for en sådan person, tager han eller hun villigt udfordringen på sig, er besluttet på at finde en mening med den og gøre sit bedste for værdigt at klare sig igennem den” (Antonovsky 2000:36-37)

Antonovsky beskriver videre meningsfuldhed som begrebets motivationselement og som et udtryk for, at individet har områder i sit liv, som betyder meget for det og som giver mening for det i en følelsesmæssig forstand (Antonovsky 2000:36). Dette tydeliggør, at oplevelsen af meningsfuldhed hører til under den førnævnte psykiske funktionsevne.

Ovenstående gennemgang af de tre komponenter fører til Antonovskys endelige definition af oplevelsen af sammenhæng:

”OAS kan nu formelt omdefineres som følger: Oplevelsen af sammenhæng er en global indstilling, der udtrykker den udstrækning, i hvilken man har en gennemgående, blivende, men også dynamisk følelse af tillid til, at (1) de stimuli, der kommer fra ens indre og ydre miljø, er strukturerede, forudsigelige og forståelige; (2) der står

tilstrækkelige ressourcer til rådighed for en til at klare de krav disse stimuli stiller; og (3) disse krav er udfordringer, det er værd at engagere sig i"

(Antonovsky 2000:37)

Det er komponenten meningsfuldhed, som vil udgøre fokus for dette speciale. Antonovsky selv påpeger, at de tre komponenter ikke nødvendigvis er lige vigtige, hvorfor det efterfølgende afsnit (afsnit 3.2.2.1) vil omhandle relationerne komponenterne imellem.

At oplevelse af sammenhæng – og dermed meningsfuldhed – kan fungere som et udtryk for et individs sundhed hænger sammen med, at et individ, som oplever en stærk sammenhæng i tilværelsen, *"ved vellykket håndtering af spænding kan befæste eller forbedre sin helbredsstatus"* (Antonovsky 2000:167). Dermed kan en stærk oplevelse af sammenhæng tolkes som en indikator på sundhed. Det er vigtigt at bemærke, at en stærk oplevelse af sammenhæng ikke nødvendigvis er ensbetydende med en høj sundhedstilstand, men at det er et udtryk for, at der er en høj sandsynlighed for en høj psykosocial sundhed med et lavt niveau af stress. Ifølge Antonovsky har et individ med en stærk oplevelse af sammenhæng bedre sundhedsvilkår:

"Hvis vi imidlertid begrænser os til stresshåndtering, kan vi spørge: Stillet over for en akut eller kronisk stressfaktor, hvem vil da med størst sandsynlighed reagere med helbredsmæssigt u hensigtsmæssig adfærd som øget rygning eller alkoholindtagelse, fornægtelse af symptomer og manglende efterlevelse af den ordinerede diæt? Hvem vil med størst sandsynlighed reagere med helbredsmæssigt adaptiv adfærd som at skære ned på rygning eller alkoholindtagelse, holde øje med symptomer og motionere? Mit svar er, at den, der har en stærk OAS, vil være bedre rustet"

(Antonovsky 2000:168)

Han underbygger ovenstående ved at argumentere for, at et individ med en stærk oplevelse af sammenhæng har større sandsynlighed for at kunne identificere et eventuelt problems karakter og dimensioner, betragte det som en udfordring og anvende sine tilgængelige ressourcer rationelt i forhold til at finde en løsning (Antonovsky 2000:168-169).

3.2.2.1 Relationer mellem de tre komponenter

Der kan ifølge Antonovsky argumenteres for, at en generel modstandsressource nødvendigvis må omfatte alle tre typer af komponenter, og at der er en teoretisk grund til at forvente, at de

tre komponenter er uløseligt forbundet (Antonovsky 2000:37-38). Hans spørgeskemaundersøgelse, der blev foretaget i Israel, viste høje interkorrelationer mellem komponenterne. Han pointerer dog, at de ikke var fuldstændige, og at man kan forestille sig tilfælde, hvor en person er placeret højt med hensyn til en komponent og lavt med hensyn til en anden (Antonovsky 2000:38). Antonovsky understreger, at hans forestillinger kun er opstået på baggrund af et tankeeksperiment. Han forklarer endvidere, at selvom de tre komponenter i oplevelse af sammenhæng alle er nødvendige, er de ikke lige vigtige:

"Det motiverende element, som meningsfuldheden bidrager med, ser ud til at være centralt. Uden denne faktor vil man formentlig kun forbigående kunne ligge højt med hensyn til begribelighed og håndterbarhed. For den engagerede person er vejen åben til større forståelse og ressourcer. Begribelighed ser ud til at være næstvigtigst, eftersom høj håndterbarhed afhænger af forståelse. Det betyder ikke, at håndterbarhed ikke er vigtig. Hvis man ikke tror, at der står ressourcer til ens rådighed, går det ud over meningsfuldheden og forsøget på at mestre situationen"

(Antonovsky 2000:40)

At komponenten meningsfuldhed kan betragtes som værende den vigtigste ses endvidere af, at Antonovsky mener, at den afgørende faktor for mobiliseringen af ressourcer er en stærk oplevelse af meningsfuldhed (Antonovsky 2000:154-155).

Det havde været interessant, hvis specialet havde kunnet rumme alle tre komponenter af oplevelsen af sammenhæng. Dette er dog grundet datasættets begrænsninger ikke muligt. Datasættet tillader kun en operationalisering af komponenten meningsfuldhed. Analysen har derfor til formål at undersøge, om unge vestjyders sociale relationer har betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Derfor er det af væsentlig relevans at vide, hvorvidt oplevelsen af sammenhæng – herunder oplevelsen af meningsfuldhed – kan betragtes som en stabil størrelse. Dette er blandt andet omdrejningspunktet for næste afsnit.

3.2.2.2 Oprindelsen og stabiliteten af oplevelse af sammenhæng

Antonovsky betragter ikke oplevelse af sammenhæng som en reaktion på en bestemt situation, men nærmere en grundindstilling, som udgør individets måde at opleve verden på (Antonovsky 2000:92). Han har fundet sammenhænge mellem oplevelse af sammenhæng og socialklasse samt samfundsmæssige og historiske vilkår. Disse er bestemmende for de generelle modstandsressourcer, der står til rådighed for individet og som påvirker individets

placering på kontinuet over oplevelse af sammenhæng (Antonovsky 2000:107). Endvidere er det individers erfaringer og livsoplevelser, som har indflydelse på deres placering på dette kontinuum (Antonovsky 2000:108-109). Ifølge Antonovsky er meningsfuldhed ikke et spørgsmål om kontrol, men om medbestemmelse (Antonovsky 2000:109). Det er de erfaringer og livsoplevelser, som individet møder i barndommen og ungdommen, som former dets oplevelse af sammenhæng. Det er med baggrund i dette, at specialet vil kontrollere de fundne sammenhænge for negative livsbegivenheder.

Antonovsky påpeger, at den oplevelse af sammenhæng, som individet har opnået i ungdommen kun er foreløbig, og at det først er *"med overgangen til voksenlivets langsigtede forpligtelser over for andre mennesker, sociale roller og arbejde, at barndommens og adolescensens erfaringer bliver afgørende påvirket i den ene eller anden retning"* (Antonovsky 2000:123). Dermed mener Antonovsky, at det er i begyndelsen af voksenlivet, at individets placering på OAS-kontinuet bliver fastlagt (Antonovsky 2000:123). Antonovsky fastslår, at individets oplevelse af sammenhæng til stadighed er under angreb, og at det er kendetegnende for et individ med en stærk oplevelse af sammenhæng, at det hurtigt formår at genskabe orden (Antonovsky 2000:136-137). Han påpeger dog, at individer med en moderat eller svag oplevelse af sammenhæng i det tidlige voksenliv formentlig vil bevæge sig mod et lavere niveau, fordi disse individer ikke formår at udvælge OAS-fremmende situationer og tilsvarende undgå OAS-svækkende situationer:

"Min påstand er med andre ord, at man i voksenlivet kommer til at se en stigende forskel i styrken af OAS hos dem, der går ind i denne periode i deres liv med en stærk OAS, og dem, der blot har en moderat eller endog svag OAS i bagagen"

(Antonovsky 2000:138-139)

Ifølge dette citat af Antonovsky kan det altså forventes, at de unge vestjyder, som har en svag oplevelse af meningsfuldhed, har større sandsynlighed for at opleve en forringelse af denne, sammenlignet med de unge vestjyder, som har en stærk oplevelse af meningsfuldhed. Begge grupper vil formentlig opleve negative livsbegivenheder, men de unge vestjyder med svag oplevelse af meningsfuldhed vil angiveligt opleve flere, og de unge vestjyder med stærk oplevelse af meningsfuldhed vil formentlig være bedre til at genoprette deres stærke oplevelse af meningsfuldhed efter et eventuelt udsving. Antonovsky kommenterer dog ikke

på, hvor lang tid det tager at stabilisere oplevelsen af meningsfuldhed – hverken for individer med svag eller stærk oplevelse af meningsfuldhed.

Som der argumenteres for senere (afsnit 6.3), kan det teoretisk forventes, at individers oplevelse af meningsfuldhed vil opføre sig på samme måde som oplevelse af sammenhæng. Dette begrundes med, at oplevelse af meningsfuldhed er en del af det samlede mål for oplevelse af sammenhæng, og det derfor kan antages at ville bevæge sig i samme retning som det overordnede begreb. Med grundlag i dette tillader specialets analyse sig at trække på de teoretiske perspektiver på oplevelse af sammenhæng som værende gældende for oplevelse af meningsfuldhed.

3.3 Hvad har sociale relationer at gøre med meningsfuldhed?

Efter at have gennemgået teorier om både sociale relationer – herunder social kapital – og oplevelsen af meningsfuldhed er det nu tid til at argumentere for de mekanismer, der kan tænkes at kæde disse begreber sammen. Dette afsnit har derfor til formål at give en forståelse for de mekanismer, som på et teoretisk plan binder forestillingen om sammenhængen mellem individers sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed sammen. Her er det afgørende, at oplevelsen af meningsfuldhed i karakteriseres som værende en psykosocial faktor. Grundlaget for afsnittet findes i en artikel skrevet af sociolog Peggy A. Thoits; *“Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health”* (Thoits 2011). Afsnittet vil ikke fungere som en fyldestgørende redegørelse af hvilke mulige mekanismer, der kan sammenkæde sociale relationer og meningsfuldhed. Formålet er derimod blot at sandsynliggøre, at der kan være tale om en sammenhæng mellem de to. Det bemærkes, at specialets empiriske resultater ikke vil røbe noget om, hvilke mekanismer der er på spil i de konkrete sammenhænge.

Artiklen af Thoits inddrager mulige mekanismer, der kan forklare forholdet mellem sociale relationer og psykisk og mental helbred. Eftersom specialets uafhængige variable består af forskellige indikatorer på sociale relationer, og specialets afhængige variabel oplevelse af

meningsfuldhed kategoriseres som en psykosocial faktor, vurderes det at falde indenfor rammerne af artiklen. Flere af de pågældende mekanismer fungerer ved at have en direkte betydning for individers sundhedsadfærd, mens andre fungerer på et mere indirekte plan. Derfor er det ikke alle syv mekanismer, der har relevans for dette speciale¹.

En af de relevante mekanismer benævnes af Thoits som det at betyde noget for nogen (mattering) (Thoits 2011:148). At denne vurderes til at være af særlig betydning for forbindelsen mellem sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed i dette speciale begrundes med følgende citat:

"Beyond behavioral guidance, I have argued that knowing who we are to others also provides purpose and meaning in life, which in turn guard against anxiety and existential despair. A concept related to this function of role identities is 'mattering'. Mattering is defined as believing that one is an object of another person's attention, one is important to that person, and he or she depends on one for fulfillment of specific needs" (Thoits 2011:148)

Denne mekanisme kan således bidrage til forståelsen for, at sociale relationer har betydningen af oplevelsen af meningsfuldhed med det argument, at oplevelsen af meningsfuldhed er afhængig af følelsen af at betyde noget for andre, hvilket selvsagt er tæt knyttet til opretholdelsen af sociale relationer til andre individer.

Videre omtaler Thoits to vigtige psykologiske mekanismer: selvtillid (self-esteem) og kontrol over livet (sense of control or mastery over life). Førstnævnte af disse to mekanismer er forbundet til individers rollepræstationer og deres vurdering af deres egne præstationer ved både at sammenligne sig med andre og ved at forsøge at betragte sig selv gennem andres øjne. Hvis en sådan selvevaluering er positiv, kan det bidrage til en følelse af at være god, værdig og kompetent, hvilket er sammenkædet med færre symptomer på blandt andet angst og

---

¹ Mekanismerne social indflydelse og social kontrol vil ikke medvirke i afsnittet, fordi de virker ved direkte at påvirke sundhedsadfærd, som forstået ved den snævre definition af sundhed. Mekanismen om forestillet social støtte vil ikke medvirke i afsnittet, fordi der hersker stor uenighed om denne.

depression og større sandsynlighed for en større tilfredshed med livet og livsglæde (Thoits 2011:148). Den sidstnævnte af de to psykologiske mekanismer er ligeledes knyttet til rollepræstationer. Når individer mestrer deres rollepræstationer og dermed opnår en følelse af succes, opnår de ligeledes en følelse af at besidde kontrol over deres eget liv. Denne følelse af kontrol knytter ligesom selvtillid an til færre symptomer på angst og depression (Thoits 2011:149).

Den sidste relevante mekanisme, som dette afsnit vil inddrage, er tilhørsforhold (belonging). Denne mekanisme forudsætter andre individers accept og inklusion. En sådan følelse af tilhørsforhold til bestemte sociale grupper i ens omgangskreds har en positiv betydning for individernes fysiske og psykologiske velvære (Thoits 2011:149).

I forhold til modellen over sociale relationer, som Due og Lund har opstillet, kan de omtalte mekanismer i store træk siges at have at gøre med det funktionelle aspekt af sociale relationer. Dette begrundes med, at det i høj grad er de kvalitative egenskaber ved de sociale relationer, som her menes at have betydning. Det betragtes som en fordel ved modellen, at den ligeledes vægter det strukturelle aspekt af sociale relationer, da det muliggør en undersøgelse af, hvordan rammerne omkring de sociale relationer påvirker de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed. Dog kan der laves en kobling til deltagelsesaspektet under det strukturelle aspekt. Denne kobling findes især i mekanismerne i forhold til selvtillid og kontrol over livet, eftersom de centrale rollepræstationer med rimelighed kan tænkes at gøre sig gældende i både formelle og uformelle sammenhænge. Endvidere kan der argumenteres for, at tilhørsforholds-mekanismen også finder sted i både formelle og uformelle sammenhænge. Selvom mekanismerne således også kan kædes sammen med det strukturelle aspekt, skal det påpeges, at det er med en mere kvalitativ vinkel, eftersom det retter sig mod indholdet af deltagelsesaspektet. Dertil skal det siges, at det strukturelle aspekt i specialet til stadighed kan karakteriseres som kvantitativ frem for kvalitativ. Dette begrundes med, at operationaliseringen koncentrerer sig om omfanget af deltagelse og ikke indholdet af denne.

3.4 Ungdommens betydning

Populationen, som dette speciale vil undersøge, består af en ungdomsårgang fra 1989, som har besvaret flere spørgeskemaer. Dataet, som vil danne baggrund for analysen, udgøres af spørgeskemaer besvaret af respondenterne i 2004, 2007 og 2010. Dermed var populationen

henholdsvis 14/15 år, 17/18 år og 20/21 år på undersøgelsestidspunkterne. Derfor vil dette afsnit have til formål at se nærmere på ungdommens betydning. Eftersom specialets analyse vil have de unges sociale relationer som fokus, vil dette afsnit fokusere på de netop disse.

Selvom ordet ungdom er en almindelig betegnelse, som de fleste har en forestilling om, hvad dækker over, kan den præcise definition stadig være uklar. Den skotske sociolog Simon Frith udtrykker således, at unge mennesker er mennesker af en vis alder mellem barndom og voksenliv, og som udgør en bestemt social gruppe, men at det er svært at definere gruppen mere præcist (Frith 1984:1). Hans syn på definitionen af ungdom kommer yderligere til udtryk i følgende citat:

"What becomes apparent immediately is that while it's easy enough to distinguish children and adults, it is less straightforward to differentiate young people from either. Young people begin not to be treated like children, begin to take on adult responsibilities, but this transition from child to adult doesn't happen evenly and is full of contradictions"

(Frith 1984:2)

Frith forklarer endvidere, at ungdommen er karakteriseret ved en bestemt familieposition, og at den største øvelse ved at vokse op er at blive mindre afhængig af familien (Frith 1984:2-3). I takt med at de unge selvstændiggør sig fra forældrene, bliver de nære relationer til andre unge vigtigere (Petersen *et al.* 2000:403).

Det er interessant at beskæftige sig med sociale relationer i ungdommen, fordi det netop kan betragtes som en tid, hvor der sker et betydningsfuldt skift i disse. For børn udgør den nære familie den helt afgørende ramme, men gradvist suppleres de familiære sociale relationer med andre (Lund, Due 2002:90). Som følge af dette er danske børn afhængige af at kunne klare sig i mange forskellige sociale sammenhænge. Særligt i puberteten bliver jævnaldrende venner en mere betydningsfuld del af de unge individers hverdagsliv (Lund, Due 2002:90-91). På to af undersøgelsestidspunkter befinder populationen sig i teenageårene, som ofte karakteriseres som en turbulent tid, hvor kroppen forandres. Inden for udviklingspsykologien bliver teenageårene, ligesom hos Frith, generelt betragtet som præget af den unges identitetssøgning og løsrivelse fra forældrenes normer og holdninger (Johansen, Rasmussen 2003:8). Ifølge Erik H. Erikson, som var tysk-amerikansk psykoanalytiker og udviklingspsykolog, kan udviklingen af personligheden betragtes som en livslang proces, som forløber gennem otte stadier. Det femte stadium dækker over teenageårene, hvor

nøgleordene er identitet og rolleforvirring (Erikson 1990:245). Erikson forklarer, at den identitet og kontinuitet, som de unge tidligere har støttet på, bliver draget i tvivl i puberteten, og at de er intensivt optaget af at søge at konsolidere deres roller i samfundet. Når de unge søger at styrke deres sociale identitet, sker det i relation til deres omgangskreds:

*"I forsøg på at holde sammen på sig selv, identificerer de sig krampagtigt med
klikernes og mængdens helte, og det i en sådan grad, at de helt synes at miste deres
egen identitet"* (Erikson 1990:246)

Citatet udtrykker med andre ord, at kammeratskabsgruppens indflydelse generelt er stor i dette stadium. Stadiet kan endvidere karakteriseres som en tid, hvor den unge ikke blot fokuserer på de jævnaldrendes normer og værdier, men ligeledes flytter behovet for følelsesmæssig støtte og afhængighed fra familien til kammeratskabsgruppen (Johansen, Rasmussen 2003:9). Kammeratskabsgruppen spiller på denne måde en væsentlig rolle i de unges løsrivelsesproces fra forældrene.

Som det senere bliver forklaret, vil et par af de analytiske temaer skelne mellem indikatorer på sociale relationer i forhold til henholdsvis forældre og kammerater. Disse indikatorer er dog kun målt i henholdsvis 2004 og 2007 og er dermed kun målt på et tidspunkt. Det havde været interessant, hvis disse indikatorer var målt på flere tidspunkter, eftersom det ville muliggøre en helt konkret vurdering af forholdet mellem forældre og kammeraters betydning. Med tanke på kammeraternes stigende betydning er det dog stadig yderst interessant, at datasættet muliggør en skelnen mellem forældre og kammerater.

I forhold til de sociale relationers betydning for individers oplevelse af meningsfuldhed påpeger Antonovsky også, at det først er efter ungdomsperioden, at niveauet af meningsfuldhed bliver stabilt. Dette falder naturligt i tråd med det store skift, der finder sted i de sociale relationer i denne periode.

3.5 Tidligere studier af sociale relationer og sundhed

Der eksisterer mange tidligere studier af sociale relationer og sundhed, men som nævnt kan sundhed defineres på næsten utallige måder. Mange studier har eksempelvis koncentreret sig om sammenhænge mellem sociale relationer og mortalitet (Sørensen, Juel & Brønnum-Hansen 2006:295). Det har dog ikke været muligt at finde nogle studier med samme problemstilling som dette speciale. Derfor vil dette afsnit først (afsnit 3.5.1) omhandle to

studier, som undersøger sammenhænge mellem skolebørns sociale relationer og deres sundhedsadfærd. Disse indgår i afsnittet, eftersom deres inddeling af respondenterne på baggrund af deres fortrolige kontakt med forældre og jævnaldrende har fungeret som empirisk inspiration til specialets analyse, og fordi respondenternes alder er sammenfaldende med specialets respondenter. Den ene af disse studier har endvidere beskæftiget sig med de unges oplevelse af sammenhæng, hvilket udgør anden del af nærværende afsnit (afsnit 3.5.2).

3.5.1 Skolebørnsundersøgelserne

Indtil nu har det teoretiske problemfelt hovedsagligt koncentreret sig om den teoretiske indgangsvinkel til specialets problemstilling. Dette afsnit har derimod et empirisk fokus. Udskolingsundersøgelsen, som fokuserer på børns sundhed ved slutningen af skolealderen, er baseret på data både fra elever fra 8. og 9. klasse i udvalgte kommuner og fra skolelægenes undersøgelse af børnene. Undersøgelsen blev foretaget i 1996/1997 og har en bred og helhedsorienteret forståelse af sundhedsbegrebet (Johansen, Holstein & Madsen 2007:37). Et af formålene med undersøgelsen var at undersøge børnenes sociale netværk, herunder hvem børnene har en fortrolig kontakt med, hvilket er den del, som findes relevant at inddrage i dette afsnit. Undersøgelsen af børnenes sociale netværk indeholder blandt andet en inddeling af børnene efter social integration – vurderet på baggrund af, om de har fortrolig kontakt med kammerater og forældre (Petersen *et al.* 2000:409). Børn, som både havde nemt ved at snakke med mindst en forælder og mindst en jævnaldrende, blev kategoriserede som socialt integrerede (69,1 %), mens børn, som fandt det nemt at snakke med mindst en jævnaldrende, men ikke en forælder, blev kategoriserede som kammeratorienteret (19,1 %) (Petersen *et al.* 2000:409). På samme måde blev de børn, som fandt det nemt at snakke med mindst en forælder, men ikke en jævnaldrende, kategoriserede som voksenorienterede (8 %), mens de børn, som hverken fandt det nemt at snakke med mindst en forælder eller mindst en jævnaldrende, blev kategoriserede som socialt isolerede (4 %) (Petersen *et al.* 2000:410).

I forhold til positiv sundhedsadfærd såsom dagligt at indtage morgenmad, frugt, grøntsager, altid at bruge sikkerhedssele ved bilkørsel og at dyrke sport eller idræt og risikoadfærd såsom at ryge, indtage alkohol og eksperimentere med hash fandt undersøgelsen nogle interessante sammenhænge med inddelingerne af børn efter social integration. De socialt integrerede børn havde typisk en bedre sundhedsadfærd end de øvrige grupper, men de havde også en mere risikopræget adfærd end de voksenorienterede eller isolerede. De kammeratorienterede børn havde generelt den dårligste sundhedsadfærd af de fire grupper med mange usunde vaner og

få sunde vaner. De voksenorienterede børn havde modsat de kammeratorienterede den bedste sundhedsadfærd, da de både havde mange sunde vaner og få usunde vaner. De isolerede børn havde sjældent sunde vaner, men ligeledes sjældent usunde vaner (Petersen *et al.* 2000:416).

Samme inddeling efter social integration bruges i den danske udgave af HBSC-undersøgelsen. Det er data fra 1998, som omfatter mere end 5.000 unge i 11-15-års alderen, der danner grundlag for de følgende forskningsresultater (Schultz Jørgensen 2001:12). Undersøgelsen kunne ligesom udskolingsundersøgelsen konstatere, at fortrolige kontakter til både voksne og kammerater har stor betydning for børnenes adfærd og trivsel. Det kommer til udtryk ved, at de integrerede og de voksenorienterede børn har et godt helbred, god skoletrivsel og god almentrivsel, og at kun få af disse børn ryger og drikker. Modsat har de kammeratorienterede børn et dårligt helbred, lav skoletrivsel og lav almentrivsel, og mange af disse børn ryger og drikker (Schultz Jørgensen, Holstein 2001:56-57). Denne undersøgelse har endvidere nuanceret resultaterne og kan i den forbindelse konstatere, at der er en væsentlig sammenhæng mellem dårlig kontakt med jævnaldrende og dårlig psykisk trivsel som eksempelvis nervøsitet, ensomhed og hjælpeløshed. Der blev endvidere fundet en sammenhæng mellem børnenes forhold til deres forældre og deres psykiske og fysiske symptomer. To til tre gange så mange af de børn, hvis forældre ikke kommer til møder på skolen, som ikke hjælper med problemer i skolen, og som ikke opmuntrer til at yde sit bedste i skolen, oplever flere end to ugentlige symptomer (Schultz Jørgensen, Holstein 2001:58).

Det er med henblik på disse undersøgelser, at specialet har fundet inspiration til – når det er muligt – at skelne mellem forældre og kammerater i analysen. De faktorer, som indgår i disse undersøgelser, vil formentlig placeres i den snævre definition af sundhedsbegrebet. Eftersom sundhedsfokusset i disse undersøgelser adskiller sig væsentligt fra dette speciales, bliver det interessant at undersøge, hvorvidt tendenserne vil være de samme i en anden kontekst. I specialet vil betegnelserne socialt integrerede, voksenorienterede, kammeratorienterede og socialt isolerede dog ikke finde anvendelse. Dette begrundes med, at betegnelserne er meget sat på spidsen, og at det kan diskuteres, hvorvidt der egentlig er tale om decideret social integration og social isolation på baggrund af en vurdering af respondenternes fortrolige kontakt med mindst en forælder/kammerat. I stedet vil dette i specialet betegnes som tilknytning. Her skal det endvidere bemærkes, at specialets resultater ikke er direkte sammenlignelige med resultaterne af disse to undersøgelser. Dette begrundes med, at disse

fokuserer på kontakt med mindst en forælder/kammer, mens specialet benytter en skala, der udtrykker graden af kontakt. Dog findes det stadig givtigt at kunne sammenligne tendenserne i resultaterne.

3.5.2 Skolebørnenes oplevelse af sammenhæng

Udskolingsundersøgelsen, som undersøgte betydningen af børnenes sociale netværk, fokuserede også på børnenes oplevelse af sammenhæng. Da dette speciale omhandler unge vestjydere oplevede af meningsfuldhed, der jo ifølge Antonovsky er en vigtig komponent i oplevelsen af sammenhæng, findes det relevant kort at inddrage udskolingsundersøgelsens resultater i forhold til børnenes oplevelse af sammenhæng.

I udskolingsundersøgelsen er børnenes oplevelse af sammenhæng undersøgt i forhold til mange forskellige ting. Undersøgelsen fandt en stærk sammenhæng med indikatorer på børnenes kompetencer, trivsel i skolen, belastninger, sundhed og sundhedsadfærd. Disse sammenhænge viste sig typisk at være stærkest hos pigerne (Petersen *et al.* 2000:23). Den klare tendens var i undersøgelsen, at børn med en stærk oplevelse af sammenhæng i tilværelsen generelt klarede sig bedre på de målte parametre sammenlignet med børn med en svagere oplevelse af sammenhænge (Petersen *et al.* 2000:427-442).

I forhold til sociale relationer undersøgte udskolingsundersøgelsen sammenhænge mellem den førnævnte inddeling i social integrerede, kammeratorienteret, voksenorienterede og social isolerede børn og oplevelsen af sammenhæng. Resultatet her var, at de socialt integrerede og de voksenorienterede børn i gennemsnit havde den højeste score på skalaen over oplevelse af sammenhæng. Dernæst havde de kammeratorienterede børn en noget lavere score, mens de socialt isolerede børn havde den laveste (Petersen *et al.* 2000:438-439). Endvidere beskæftigede udskolingsundersøgelsen sig med sammenhængen mellem oplevede belastninger og scoren på skalaen for oplevelse af sammenhæng. Indikatorerne på

belastninger kan sidestilles med det, som i dette speciale kaldes negative livsbegivenheder². For alle de medtagne former for belastninger var oplevelsen af meningsfuldhed mindre for de børn, der havde været udsat for den pågældende belastning, sammenlignet med de børn, der ikke havde været udsat for denne. Udskolingsundersøgelsen fandt, at alvorlige konflikter i hjemmet var forbundet med større forskelle i oplevelsen af sammenhæng, end dødsfald og alvorlig sygdom i den nærmeste familie (Petersen *et al.* 2000:439). Dette fungerer som en yderligere argumentation for at medtage negative livsoplevelser som kontrolvariabel i specialet.

Med disse undersøgelser in mente findes det værdifuldt, at dette speciale kan bidrage med en anden vinkel på sundhedsbegrebet. Endvidere danner disse studier grundlag for en række analytiske forventninger, som hovedsagligt går på en forventning om, at især fortrolig kontakt med forældre har en positiv indflydelse på børns sundhed. Det bliver derfor som tidligere påpeget interessant at undersøge, om dette også gør sig gældende i forhold til den psykosociale faktor oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.

---

² Udskolingsundersøgelsen undersøgte følgende belastninger: forældre flyttet fra hinanden, dødsfald i den nærmeste familie, alvorlig sygdom i den nærmeste familie, alvorlige konflikter i hjemmet, du har selv været alvorligt syg, anden alvorlig begivenhed (Petersen *et al.* 2000:439).

4 Konkretiseret problemstilling

Hensigten med dette kapitel er at opsummere og dermed konkretisere specialets formål. Formålet med dette speciale er helt overordnet at opnå viden om unge vestjyders sociale relationers betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.

For dette speciale vil datasættet VestLiv udgøre den empiriske ramme. VestLiv indeholder omfattende spørgeskemaundersøgelser, hvoraf årgang 1989's besvarelser fra 2004, 2007 og 2010 vil udgøre specialets empiriske grundlag. Spørgeskemaerne er at finde i bilag (bilag 1, 2 og 3). I disse spørgeskemaer indgår forskellige indikatorer på sociale relationer og på oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Dermed foreligger der en enestående mulighed for at belyse sammenhænge mellem sociale relationer og sundhed i en vestjysk kontekst. Dette speciale er den første undersøgelse, der anvender netop datamaterialet fra VestLiv i forhold til at undersøge disse sammenhænge. Derfor forventes det, at specialet vil bidrage med ny viden inden for det sundhedssociologiske forskningsfelt.

4.1 Problemformulering

Med ovenstående problemfelt og problemstilling som udgangspunkt bliver specialets fokus klargjort i denne problemformulering.

Hvilke sammenhænge er der mellem unge vestjyders sociale relationer og deres sundhed forstået som deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen?

Når specialet har til formål at undersøge *hvilken* sammenhæng, der er mellem unge vestjyders sociale relationer og deres sundhed, bygger det implicit på en antagelse om, *at* der eksisterer en sådan sammenhæng. Denne antagelse er opstået på baggrund af tidligere studiers fund af sammenhænge mellem sociale relationer og sundhed. I den forbindelse er det dog væsentligt at nævne, at specialets empiriske grundlag udgøres af et datasæt, som ikke tidligere er blevet undersøgt for sådanne sammenhænge. Derfor vil analysen indledningsvist fokusere på at undersøge, *om* der eksisterer en sammenhæng mellem disse faktorer i det pågældende datasæt. Specialets primære fokus er dog på at undersøge, hvilke sammenhænge der er mellem unge vestjyders sociale relationer og deres sundhed forstået som oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.

Begrebet sociale relationer undersøges i specialet på baggrund af indikatorerne deltagelse i uformelle og formelle sammenhænge, følelsesmæssig støtte, praktisk støtte i form af social kapital, samt social integration forstået som tilknytning. En oversigt over disse bliver præsenteret i designafsnittet (afsnit 5.2).

Analysen vil både undersøge niveauer og forandringer. Dette betyder, at analysen vil undersøge, hvordan niveauet af sociale relationer i et givent år har betydning for niveauet af meningsfuldhed samme år og tre år senere, ligesom analysen – når dette er muligt – vil undersøge, hvordan en forandring i sociale relationer over en periode på tre år kommer til udtryk i en potentiel forandring i oplevelse af meningsfuldhed i samme periode. Som nævnt er det ikke muligt teoretisk at sige noget om, hvorvidt det kan forventes, at betydningen af sociale relationer viser sig på oplevelsen af meningsfuldhed tre år senere. På trods af dette findes det interessant empirisk at undersøge det.

Analysen forventes at behandle nedenstående punkter.

- Belysning af fordelingen af unge vestjyder i forhold til deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.
- Belysning af fordelingen af unge vestjyder i forhold til styrken af deres sociale relationer.
- Belysning af sammenhænge mellem unge vestjyders sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.
  - Ved at inddrage forskellige indikatorer på sociale relationer, bliver det muligt at belyse, hvilke aspekter af sociale relationer der gør sig gældende i forhold til oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.
    - Her undersøges både niveauer og forandringer.
  - Vurdering af den relative betydning af unge vestjyders sociale relationer for deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen sammenlignet med betydningen af husstandens indkomst og uddannelsesniveau samt negative begivenheder i de unges liv.

5 Metode

Specialet benytter sig af den kvantitative metode i undersøgelsen af de sociale relationers betydning for meningsfuldhed i tilværelsen. Undersøgelsens empiri udgøres som nævnt af kvantitative data fra Projekt VestLiv. Årsagen til, at den kvantitative metode er valgt, er, at specialet har til hensigt at afdække generelle mønstre i forhold til betydningen af sociale relationer for meningsfuldhed i tilværelsen. Som det første (afsnit 5.1) vil kapitlet indeholde overvejelser over specialets videnskabsteoretiske ståsted. Det er hos den kritiske realisme, specialet finder sin videnskabsteoretiske inspiration. I den forbindelse findes det relevant at inddrage en diskussion af, hvornår der med rimelighed kan antages at være tale om kausale sammenhænge. Baggrunden for denne diskussion findes i høj grad hos Bradford Hill. Dernæst (afsnit 5.2) følger et metodisk afsnit om specialets design. Dette vil indledningsvist indeholde nogle generelle designmæssige betragtninger for derefter at beskrive specialets konkrete design. Efter designafsnittet følger et afsnit (afsnit 5.3), som omhandler specialets empiriske fundament, datasættet fra Projekt VestLiv. Herunder en kort præsentation af dette og en diskussion af betydningen af, at populationen er fra det tidligere Ringkøbing amt. Slutteligt (afsnit 5.4) vil metodekapitlet fokusere på problemstillingen omkring missing values. Herunder en beskrivelse af hvordan disse håndteres i specialet.

5.1 Videnskabsteori

Et projekts videnskabsteoretiske udgangspunkt har betydning for måden, hvorpå viden indsamles og behandles. Derfor har dette afsnit til formål at belyse de videnskabsteoretiske overvejelser, som specialet bygger på. Specialet finder inspiration i den videnskabsteoretiske retning kritisk realisme, hvor der er mere end én måde at gribe videnskabeligt arbejde an på (Buch-Hansen, Nielsen 2007:60). Dette har den betydning, at retningen er rimelig fleksibel, hvorfor der kræves begrundelse for de valg, der træffes. I det følgende vil den kritiske realismes grundtræk blive præsenteret og konkretiseret i forhold til specialet. Derudover vil afsnittet indeholde mine overvejelser over kausalitet – herunder hvornår det med rimelighed kan antages, at der er tale om en sådan. Denne diskussion tager udgangspunkt i Bradford Hills såkaldte ni kriterier.

5.1.1 Kritisk realisme

Den kritiske realisme bygger på en ontologisk forståelse af, at virkeligheden eksisterer uafhængigt af menneskers viden om denne. Betydningen af dette er, at objekterne, som

videnskaben beskæftiger sig med, ikke ændrer sig i takt med, at videnskabens forståelse af dem ændrer sig (Buch-Hansen, Nielsen 2007:22). Den kritiske realisme bygger yderligere på den epistemologiske opfattelse, at ny viden skal produceres med udgangspunkt i eksisterende viden. Dermed vil enhver vidensproduktion bygge videre på og omdanne allerede eksisterende viden (Buch-Hansen, Nielsen 2007:21-22). Disse grundtræk ved den kritiske realisme genfindes i specialet, eftersom det grundet tidligere studier bygger på en antagelse om, at der er en sammenhæng mellem individers sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed. Den konkrete sammenhæng er ikke undersøgt tidligere, men forventningen om denne er baseret på andre studier. Dermed ønsker specialet at videreudvikle allerede eksisterende viden og fortsætte en allerede igangværende videnskabelig proces.

Ifølge tankegangen hos den kritiske realisme kan virkeligheden opdeles i tre domæner: det empiriske domæne, det faktiske domæne og det virkelige domæne. Det empiriske domæne består af erfaringer og observationer, mens det faktiske domæne dækker over de fænomener, der eksisterer og de begivenheder, der finder sted – uanset om de er erfarede eller ej. Hos den kritiske realisme står det virkelige domæne dog i centrum. Dette domæne indeholder de ikke direkte observerbare strukturer og mekanismer, som under visse omstændigheder understøtter og forårsager begivenheder og fænomener i det faktiske domæne (Buch-Hansen, Nielsen 2007:24). Det er så at sige det virkelige domæne, der skaber fænomenerne i det faktiske domæne, som der kan gøres erfaring med i det empiriske domæne. For den kritiske realisme forbindes videnskabelighed således med *"analyser, der tilsigter at forklare sociale fænomener eller sammenhænge med udgangspunkt i en mangfoldighed af strukturer og mekanismer på tilværelsens virkelige niveau, ikke på det empiriske eller det faktiske niveau"* (Buch-Hansen, Nielsen 2007:58). I dette speciale vil det empiriske domæne indgå som observationerne i spørgeskemaerne. Det faktiske domæne vil udgøres af de begivenheder og fænomener, der studeres – med andre ord vil det faktiske domæne indeholde respondenternes sociale relationer og deres oplevelse af sammenhæng i tilværelsen. Det virkelige domæne, som er i fokus hos den kritiske realisme, vil i dette speciale tage form som de strukturer og mekanismer, som udgør sammenhængen mellem respondenternes sociale relationer og deres oplevelse af sammenhæng. Som beskrevet tidligere (afsnit 3.3). kan der være flere mekanismer på spil i forholdet mellem sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed – som eksempelvis følelsen af at betyde noget for andre og at høre til. Disse er ifølge den kritiske realisme ikke direkte observerbare. Det er derimod de unge vestjydere

sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed, der er produkter af disse mekanismer, som specialet har mulighed for at beskrive.

5.1.2 Et spørgsmål om kausalitet

Bradford Hill (1897-1991) er en engelsk epidemiolog og statistiker, som har beskæftiget sig med, hvordan man kan fastsætte kausale sammenhænge (Juul 2004:52). Dette afsnit vil på baggrund af hans retningslinjer diskutere spørgsmålet om kausalitet i forhold til specialet. Bradford Hill har skrevet artiklen "The Environment and Disease: Association or Causation?". Det er pointerne i denne artikel, som følgende diskussion af kausalitet baseres på. De kriterier, som Bradford Hill har opstillet for at afhjælpe vurderingen af, hvordan man kan fastsætte kausale sammenhænge, omtales ofte som *Hills kriterier*. Om disse forklarer han:

"What I do not believe – and this has been suggested – is that we can usefully lay down some hard-and-fast rules of evidence that must be obeyed before we accept cause and effect. None of my nine viewpoints can bring indisputable evidence for or against the cause-and-effect hypothesis and none can be required as a sine qua non"
(Hill 1965:299)

Med andre ord er det vigtigt at påpege, at der ikke er tale om egentlige kriterier, men nærmere temaer, som bør indgå i vurderingen af, hvorvidt der er tale om kausale sammenhænge. Hill betragter dermed ikke de ni kriterier som uomgængelige (Hill 1965:295,299).

Et par af Hills kriterier findes ikke relevante for specialet³. Kriteriet om tidsmæssig konsistens findes derimod relevant. Dette indeholder overvejelser over, hvorvidt årsager kommer før konsekvenser (Hill 1965:297-298). I forhold til dette kriterium er den helt store fordel ved

---

³ Det drejer sig om specificitet, eksperimentel evidens og den biologiske gradient. Specificitet dækker over den overvejelse, at hvis en eksponering er associeret med én specifik konsekvens, vil det tale stærkt for en årsagssammenhæng (Hill 1965:297). Eksperimentel evidens indebærer muligheden for at foretage randomiserede forsøg (Hill 1965:298-299). Den biologiske gradient fokuserer på, om incidensen stiger ved en stigende eksponering (Hill 1965:298). Disse kriterier findes ikke relevante for samfundsvidenskabelig forskning.

datasættet fra Projekt VestLiv, at det består af tre målinger, som er foretaget på forskellige tidspunkter; 2004, 2007 og 2010. Dette gør det muligt at observere forandringer over tid. Hvis de unge vestjydere sociale relationer finder sammenhæng med deres oplevelse af meningsfuldhed tre år senere, vil det være en kraftig indikation på de sociale relationers betydning for meningsfuldhed. Dette aspekt knytter an til specialets design, som gennemgås i næstkommende afsnit (afsnit 5.2).

Endvidere knytter en række af Hills kriterier an til tidligere studier af lignende problemstillinger. Det drejer sig om kriterierne konsistens, plausibilitet, sammenhæng og analogi. Konsistens handler om, hvorvidt den observerede association gentagende gange er observeret af forskellige forskere, på forskellige steder, på forskellige tider og under forskellige omstændigheder (Hill 1965:296-297). Umiddelbart findes der ikke andre undersøgelser, som beskæftiger sig med samme problemstilling som dette speciale. Dette vurderes dog som en styrke i forhold til specialets berettigelse, eftersom det således dækker et såkaldt videnshul. Hills kriterium om analogi fokuserer på, om en lignende årsag har en lignende effekt (Hill 1965:299). Dette kriterium ville ligesom kriteriet om konsistens have sandsynliggjort, at der er tale om en årsagssammenhæng, hvis lignende studier var nået frem til den pågældende sammenhæng. I den forbindelse er det dog relevant at fokusere på, at tidligere studier har fundet sammenhænge mellem sociale relationer og andre sundhedsmæssige faktorer. Dette har endvidere betydning for kriteriet plausibilitet. Dette kriterium lægger op til en overvejelse omkring, hvorvidt det er rimeligt at antage, at en eventuel sammenhæng tager form som en årsagssammenhæng (Hill 1965:298). Dette kan sættes i forbindelse med specialets afsnit om mekanismerne (afsnit 3.3), da disse netop fungerer som argumentation for, at det er plausibelt at antage, at sociale relationer har betydning for oplevelsen af meningsfuldhed. At tidligere studier har fundet lignende sammenhænge kan yderligere sættes i forbindelse med kriteriet om sammenhæng, som pointerer, at fortolkninger af årsagssammenhænge ikke bør være i modstrid med allerede opnået viden (Hill 1965:298). Det vurderes, at specialets forventning om kausalitet er i rimelig overensstemmelse med allerede opnået viden.

Det sidste af Hills kriterier har ført til overvejelser, hvorpå det først er muligt at nå en konklusion senere i processen. Dette kriterium er associationens styrke, som kan tolkes som et udtryk for, hvorvidt der er konkurrerende årsager. Derfor kan en stærk association ofte tænkes ikke at være påvirket af confounding faktorer. Dette styrker sandsynligheden for, at

der netop er tale om en kausal sammenhæng. Hill understreger dog, at en svag association ikke nødvendigvis må medføre, at årsag-og-effekt-hypotesen afvises (Hill 1965:295-296).

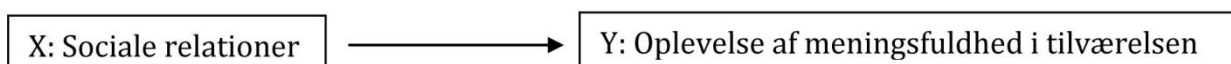
5.2 Design

Først vil afsnittet indeholde forskellige designmæssige overvejelser, og specialets kausalantagelse vil blive præsenteret. Slutteligt vil afsnittet koncentrere sig om det konkrete forskningsdesign samt fordele og ulemper ved dette.

5.2.1 Forskningsdesign

Det primære formål med et forskningsdesign er at sikre, at den indsamlede viden muliggør så klar en besvarelse af problemformuleringen som muligt (de Vaus 2001:9). Eftersom specialets empiri består af allerede indsamlet og dermed sekundær empiri, er en væsentlig del af forskningsdesignet givet på forhånd. Projekt VestLiv har til formål at finde årsagssammenhænge med fokus på, hvilke faktorer der gør sig gældende for sygdomsudvikling. Derfor har intentionen været at undersøge en hel årgang og indsamle viden om dem, før de bliver syge.

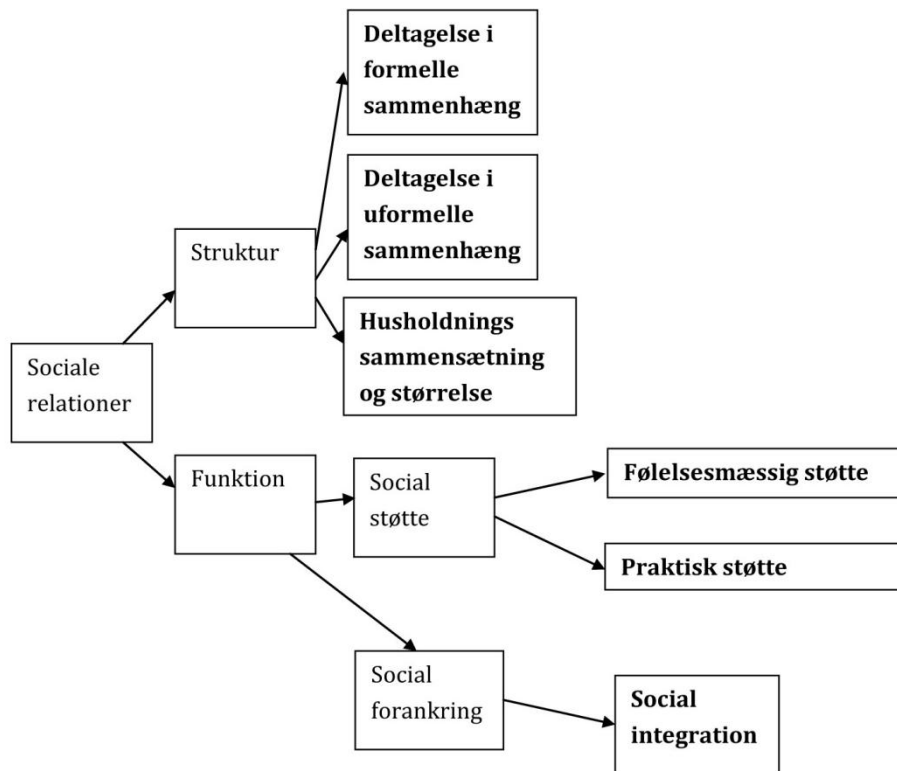
Helt grundlæggende skelner man mellem to typer af forskningsspørgsmål: beskrivende og forklarende (de Vaus 2001:1). Specialets problemformulering kan som udgangspunkt karakteriseres som et forklarende forskningsspørgsmål. Dette begrundes med, at hovedfokus er på at undersøge, hvilke sammenhænge der er mellem unge vestjydere sociale relationer og deres sundhed forstået som oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Fokus er dermed på, hvorvidt sociale relationer kan udgøre en forklaring på forskelle i oplevelser af meningsfuldhed i tilværelsen. Forklarende forskningsspørgsmål er karakteriserede ved, at de undersøger årsager eller konsekvenser af et bestemt fænomen. Det er dog vigtigt at skelne mellem, hvorvidt det er årsager eller konsekvenser, der undersøges (de Vaus 2001:19). Nærværende speciale kan siges at undersøge konsekvenser, eftersom det beskæftiger sig med hvilken effekt, sociale relationer har for de unges sundhed. Det er de unge vestjydere sociale relationer, der betragtes som den uafhængige variabel, som har konsekvenser for den afhængige variabel, oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen:

Figur 2 Specialets simple kausalantagelse.

Som figuren viser, antages retningen på specialets kausalantagelse at gå fra sociale relationer til oplevelsen af meningsfuldhed. Argumenterne for dette findes blandt andet i afsnittet om de forbindende mekanismer (afsnit 3.3), eftersom disse sandsynliggør, at individers sociale relationer har væsentlig indflydelse på deres oplevelse af meningsfuldhed. I den forbindelse skal det nævnes, at den modsatte retning på kausalantagelsen også kan forestilles – at et individs oplevelse af meningsfuldhed kan tænkes at påvirke dets sociale relationer. Eksempelvis findes det plausibelt, at individer med en stærk oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen har større motivation og evne til at opretholde og udvide sine sociale relationer. Med andre ord kan begge retninger betragtes som værende mulige. Dette speciale koncentrerer sig dog om retningen fra sociale relationer til oplevelsen af meningsfuldhed.

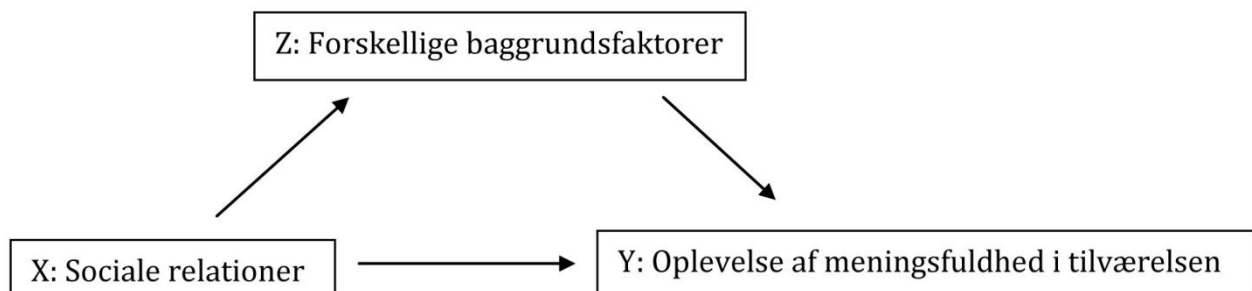
For at afdække flere aspekter af begrebet sociale relationer, og for at bryde det overordnede begreb ned i mere overskuelige elementer, vil dette blive operationaliseret ved forskellige indikatorer. Dette muliggør en vurdering af, om nogle aspekter af sociale relationer har større forklaringskraft end andre. Operationaliseringen af begrebet sociale relationer baseres som nævnt hovedsagligt på den model, som Due og Lund har opstillet, og som skelner mellem det strukturelle og det funktionelle aspekt. Hvilke indikatorer på sociale relationer fra modellen, som medtages, fremgår af nedenstående figur, der fungerer som en tilpasning af modellen vist i figur 1. For at tydeliggøre hvilke indikatorer der i specialet vil repræsentere begrebet sociale relationer, er disse markeret med fed i nedenstående figur:

Figur 3 Specialets indikatorer på den uafhængige variabel, sociale relationer.

Argumentationen for at udvælge netop ovenstående indikatorer på sociale relationer findes i specialets operationalisering (kap. 6).

For at muliggøre et bredere indblik i, hvordan sammenhængene bliver påvirkede af andre faktorer, elaboreres sammenhængene for forskellige baggrundsfaktorer:

Figur 4 Specialets simple kausalantagelse med elaborering for forskellige baggrundsfaktorer.

Elaboreringen vil således kontrollere for mellemliggende variable. Mellemliggende variable kan betegnes som de midler, hvorigennem den uafhængige variabel påvirker den afhængige

variabel (de Vaus 2001:19). Analysen vil med baggrund i dette tage højde for faktorer som respondentens køn, traumatiske livsbegivenheder, forældrenes højeste uddannelsesniveau og husstandsindkomsten. Respondenternes køn er en såkaldt standard baggrundsvariabel, og endvidere fandt udskolingsundersøgelsen som nævnt forskelle på piger og drenges oplevelse af sammenhænge, hvorfor det findes relevant at undersøge, om det samme gør sig gældende i denne kontekst. Hvorvidt respondenterne har oplevet negative livsbegivenheder samt deres sociale baggrund udpeges af Antonovsky selv til at have en betydning for oplevelsen af sammenhæng, ligesom udskolingsundersøgelsen også fandt belæg for dette, hvorfor disse faktorer også findes relevante at kontrollere for. I dette speciale vil respondenternes forældres uddannelsesniveau og husstandens indkomst udgøre indikatorer på deres sociale baggrund.

5.2.2 Det longitudinale design

Som nævnt indeholder datasættet målinger fra tre forskellige tidspunkter. I princippet består datasættet dermed af tre tværsnitstudier, foretaget i 2004, 2007 og 2010. Styrken ved det longitudinale design er muligheden for at inddrage tidsdimensionen og dermed undersøge mønstre af forandring og stabilitet over tid (de Vaus 2001:114). I forhold til det longitudinale design er der en række aspekter, som findes væsentlige. Først og fremmest skal det bemærkes, at det er de samme respondenter, som undersøges på de tre forskellige tidspunkter. Dette er et træk, som specialet har tilfælles med panelstudier (de Vaus 2001:113). Dernæst er det longitudinale design prospektivt, hvilket vil sige, at data indsamles på forskellige tidspunkter. Dette står i modsætning til det retrospektive design, hvor data kun indsamles ved én lejlighed. Her opnås tidsperspektivet ved at spørge respondenterne om at genkalde sig oplevelser fra et tidligere tidspunkt (de Vaus 2001:113-114). Det ses som en klar styrke, at respondenterne i det pågældende datasæt er blevet spurgt på forskellige tidspunkter og ikke blot er blevet bedt om at genkalde sig erindringer fra tidligere. Fordi respondenterne er blevet spurgt flere end to gange, kan designet beskrives som det multiple point prospektive pannedesign (de Vaus 2001:119). Et problem ved designet er, at der ikke umiddelbart er en randomiseret kontrolgruppe, hvilket frembringer det problem ikke at vide, om en given forandring skyldes en bestemt intervention, tidens gang eller andet. Problemet afhjælpes dog ved, at populationen er stor og forskelligartet, fordi det dermed er muligt selv at kategorisere en gruppe som kontrolgruppe (de Vaus 2001:118). Dette problem vurderes

derfor som værende minimalt, eftersom populationen består af en hel ungdomskohorte fra det tidligere Ringkøbing amt.

I forhold til at specialet ønsker at lægge sig op ad det longitudinale design, bør det bemærkes, at nogle af indikatorerne på sociale relationer kun kan operationaliseres for en enkelt spørgerunde. Dette har den konsekvens, at analysen af disse vil have træk fra tværsnitsanalysen. I disse tilfælde vil de pågældende indikatorer på sociale relationer dog stadig undersøges i relation til de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed samme år og tre år senere, hvilket giver det longitudinale design.

5.3 Det tidligere Ringkøbing amt

Projekt VestLiv er et omfattende forskningsprojekt, som følger personer født i årene 1983 og 1989, som var bosat i det tidligere Ringkøbing amt i april 2004. Intentionen med Projekt VestLiv er at følge de to kohorter fra ungdom til voksenliv. Forskningsprojektets formål er at belyse sammenhænge mellem unge menneskers sociale forhold og deres sundhed og trivsel. Dermed er det muligt at opnå viden om, hvorfor nogle mennesker bliver syge, mens andre ikke gør. Datasættet er indsamlet af en gruppe forskere, som er tilknyttet Arbejdsmedicinsk klinik, Regionshospitalet Herning. Dette speciale vil udelukkende beskæftige sig med årgang 1989.

Datasættet må med sin placering i Vestjylland siges at være et geografisk yderpunkt af Danmark, hvorfor det er relevant at inddrage overvejelser over betydningen af dette. Derfor har dette afsnit til formål at tilvejebringe demografiske oplysninger, der muliggør en vurdering af, hvordan det tidligere Ringkøbing amt adskiller sig fra resten af den danske befolkning. Til dette er det valgt at benytte den landsdækkende Sundheds- og Sygelighedsundersøgelse fra 2000. Argumentet for at benytte netop denne Sundheds- og Sygelighedsundersøgelse består af to dele. For det første undersøger denne aspekter af sundhed og sygdom i forhold til amter, mens de senere Sundheds- og Sygelighedsundersøgelser er opdelt i forhold til regioner. Dette muliggør naturligvis en mere specifik sammenligning af populationen og resten af Danmark. For det andet vurderes det, at en undersøgelse foretaget i 2000 er foretaget tilstrækkelig tæt på 2004, hvor datasættets første spørgerunde blev iværksat.

Inden den korte gennemgang af en række karakteristika ved befolkningen i det tidligere Ringkøbing amt skal det bemærkes, at uanset eventuelle ligheder vil enhver kommune, og enhver by have sit særpræg:

"Én er præget af at have en havn, en anden af at huse en storby, en tredje af at være grænseby, en fjerde af en bestemt stor virksomhed, en femte af en tradition for mange værtshuse osv. Ingen kommune eller by er fuldstændig lig en anden. Alle har et særpræg. Den by eller kommune, der i alle henseender er et komplet mini-Danmark, findes ikke"
(Balvig 2005:25)

Når alle byer og alle kommuner har eget særpræg, vil alle de tidligere amter naturligvis også have sit. Med andre ord vil resultaterne i en undersøgelse af populationen i det tidligere Ringkøbing amt aldrig kunne generaliseres fuldstændig til hele landets befolkning.

For at give et indblik i, hvordan det tidligere Ringkøbing amt placerer sig i forhold til resten af Danmark er det valgt at inddrage informationer fra Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen 2000 kapitel 4 og 10. Disse handler om henholdsvis *Sundhed og helbredsrelateret livskvalitet* og *Sociale relationer og borgerinddragelse*. Det betragtes som en fordel, at undersøgelsen ligesom specialet tager udgangspunkt i modellen, Due og Lund har opstillet. Undersøgelsen belyser således det strukturelle aspekt af sociale relationer ved at undersøge respondenternes formelle og uformelle relationer og det funktionelle aspekt ved at undersøge den støtte, respondenterne modtager fra sit netværk. Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen operationaliserer aspekterne lidt anderledes end nærværende speciale, hvorfor resultaterne ikke er direkte sammenlignelige med specialets. Som bekendt er specialets operationalisering af det strukturelle aspekt af sociale relationer endvidere inspireret af Putnams tilgang til begrebet om social kapital, hvorfor dette aspekt fokuserer på deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge. Derfor er det valgt også at medtage Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsens resultater i forhold til borgerinddragelse. Når det kommer til Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsens resultater omhandlende sundhed, er det aspektet omkring helbredsrelateret livskvalitet, som findes bedst i tråd med begrebet om oplevelse af meningsfuldhed. Den helbredsrelaterede livskvalitet undersøges gennem tre indikatorer: selvvurderet helbred, oplevelsen af at være frisk nok til at gøre, hvad man har lyst til, og oplevelsen af stress. Det er den første og sidste indikator, som vurderes at være særlig relevante at inddrage.

For at kaste lys over det strukturelle aspekt af sociale relationer undersøger Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen, hvor ofte respondenterne træffer henholdsvis familie og venner. I forhold til landsgennemsnittet (10,8 %) er der en lavere andel af befolkningen i det tidligere Ringkøbing amt (7,5 %), som sjældent eller aldrig træffer deres familie (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen:384-385). Ligeledes er der en lavere andel af befolkningen i det tidligere Ringkøbing amt (5 %) sammenlignet med landsgennemsnittet (7,4 %), som sjældent eller aldrig træffer deres venner og bekendt (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen:386-387).

Når det kommer til at deltage i offentlige møder og aktiviteter en eller flere gange om ugen, deltager befolkningen i det tidligere Ringkøbing amt oftere (38,2 %) end gennemsnittet på landsplan (33,1 %) (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen:392-393).

Det funktionelle aspekt af sociale relationer udgøres i Sundheds- og Sygelighedsundersøgelse af spørgsmål, om respondenterne ofte føler sig uønsket alene, og om de i tilfælde af sygdom kan forvente at få hjælp til praktiske problemer af andre. I forhold til følelsen af at være uønsket alene, beretter undersøgelsen ikke om nogen væsentlige forskelle på tværs af de danske amter (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen:391). Med hensyn til at regne med praktisk hjælp fra andre i tilfælde af sygdom, er der endnu engang tale om en lavere andel i det tidligere Ringkøbing amt (4,5 %) sammenlignet med resten af landet (5,6 %) (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen:388-389).

I forhold til den undersøgte helbredsrelaterede livskvalitet findes der ikke væsentlige forskelle mellem det tidligere Ringkøbing amt og resten af landet. Med hensyn til selv vurderet helbred, angiver undersøgelsen, at 77,9 % af hele befolkningen vurderer, at de har et virkelig godt eller godt helbred, mens denne andel er på 78,9 % for det tidligere Ringkøbing amt (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen:62-63). I hele landet er der 56 %, der ikke oplever deres hverdag som værende stressende. For det tidligere Ringkøbing amt gør 57,7 % det samme (Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen:66-67).

På baggrund af ovenstående kan det dermed konstateres, at befolkningen i det tidligere Ringkøbing amt er relativt godt stillet i forhold til deres sociale relationer og deres helbredsrelaterede livskvalitet. Forskellene mellem de forskellige amter var dog begrænsede, hvorfor det kan forventes, at resultaterne af dette speciale i nogen grad finder forklaringskraft udenfor det tidligere Ringkøbing amt. Dog med den reflektive bemærkning, at befolkningen i

det tidligere Ringkøbing amt har en smule mere aktive sociale relationer og en lidt højere helbredsrelateret livskvalitet.

5.4 Missing values

Forrige afsnit om karakteristika ved det tidligere Ringkøbing amt er relevant i forhold til specialets validitet. Et aspekt, som også har betydning for dette, er datasættets missing values. Når man arbejder med kvantitative data, vil missing values altid være et problem, man skal forholde sig til (de Vaus 2002:175-176). Der kan være flere årsager til, at respondenter ikke besvarer alle spørgsmål i et spørgeskema. Groft sagt kan disse opdeles i, at respondenter enten ikke vil eller ikke kan besvare spørgsmålet. Der findes endvidere forskellige måder at håndtere missing values på. Dette afsnit har til formål at tydeliggøre den måde, missing values behandles på i dette speciale.

Specialets analyse er opdelt i fem temaanalyser og en sammenfattende analyse. For at sikre at de variable, som indgår i de enkelte delanalyser, er baseret på de samme respondenter, og at missing values dermed ikke forårsager et misvisende resultat, gøres brug af select-variable (bilag 4). Disse select-variable medtager kun de respondenter i den pågældende analyse, som har besvaret alle de for delanalysen relevante spørgsmål. Dette har den konsekvens, at den pågældende population for nogle af delanalyserne bliver relativ lille. I alt har 3681 respondenter været med i undersøgelsen, men ved ingen af de tre spørgerunder har alle respondenter svaret. Flest har svaret i 2004, næstflest i 2007 og færrest i 2010. Størrelsen på de forskellige delanalyseres populationer ses af nedenstående tabel.

Tabel 1 *Størrelsen på populationerne, som delanalyserne baseres på efter brug af select-variable.*

Meningsfuldhed i 2004, 2007, 2010	1488
Følelsesmæssig støtte	1976
Deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge	1162
Social integration	1481
Praktisk støtte	778
Meningsfuldhed i 2004	2383
Meningsfuldhed i 2004-2007	1656
Meningsfuldhed i 2007	1534
Meningsfuldhed i 2007-2010	1352
Meningsfuldhed i 2010	817

Som det fremgår af tabel 1, er størrelserne af populationerne i de enkelte delanalyser varierende. Populationerne, som henholdsvis praktisk støtte, meningsfuldhed i 2004 og meningsfuldhed i 2010 baseres på, skiller sig mest ud. Når delanalyserne indeholder variable fra flere end et år, formindskes populationen væsentligt, eftersom det således bliver et krav, at respondenterne har besvaret spørgeskemaet fra alle pågældende år. Det er formentlig her, forklaringen på, at den største population findes i den sammenfattende delanalyse for meningsfuldhed i 2004. Denne medtager nemlig som den eneste delanalyse kun variable fra en enkelt spørgerunde. Årsagen til, at populationerne i delanalyserne om praktisk støtte og meningsfuldhed i 2010 er relativt små, skal formentlig findes i, at de begge indeholder variable fra flere end et spørgeskema, og at et af disse udgøres af spørgeskemaet fra 2010, der som nævnt har den laveste svarprocent.

En vigtig konsekvens af, at delanalyserne baserer sig på forskellige populationer, er, at det ikke er muligt direkte at sammenligne korrelationskoefficienterne på tværs af disse. Endvidere kan de forskellige størrelser af populationerne betyde, at det er en selekteret gruppe, resultaterne baseres på, hvorfor der ikke nødvendigvis kan generaliseres til hele populationen. Dette skyldes, at det formentlig ikke er tilfældigt, hvem der fremgår som missings. Det er grundet specialets omfangs- og tidsmæssige begrænsninger ikke muligt at foretage en dybere analyse af, hvilke respondenter der frasorteres, når der gøres brug af de ovenfor nævnte select-variable. Det kan dog tænkes, at det i højere grad er respondenter med dårlige sociale relationer og/eller en svag oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen, som ikke har besvaret (alle) spørgsmålene, og som derfor sorteres fra ved brug af select-variable. Dette er en væsentlig overvejelse, som vil medtages i diskussionen og vurderingen af specialets resultater. Overvejelser over missing values vil indgå i diskussionen af specialets kvalitet (kap. 9).

6 Operationalisering af begreber

Specialet har til formål at undersøge betydningen af unge vestjyders sociale relationer for deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Begreberne sociale relationer og meningsfuldhed er umiddelbart ikke direkte observerbare. Operationaliseringen har derfor det formål at skabe en sammenhæng mellem teori og metode ved at gøre disse begreber målbare. Operationaliseringen af de to centrale begreber vil tydeliggøres og begrundes i dette kapitel. Det er den teoretiske og empiriske ramme, som blev præsenteret i det teoretiske problemfelt, som vil udgøre fundamentet for operationaliseringen.

Kapitlet vil indeholde overvejelser omkring den nominelle og den operationelle definition. Den nominelle definition definerer betydningen af begrebet, men på en abstrakt og umålbart måde. Den operationelle definition definerer derimod begrebet på en anvendelig og målbart måde (de Vaus 2001:25). Ved at tydeliggøre den nominelle og den operationelle definition omdannes specialets definitioner til noget konkret og observerbart. Dermed fungerer dette kapitel som en konkretisering af specialets væsentlige begreber, men også som en afgrænsning. Følgende tydeliggør både overvejelserne over operationalisering og fungerer tilmed som præsentation af alle variable. Den konkrete rekodning af de enkelte spørgsmål fremgår af bilag.

Operationaliseringen har ligesom analysen struktur efter modellen over sociale relationer. Dermed vil kapitlet starte med en operationalisering af det strukturelle aspekt af sociale relationer (afsnit 6.1), som indeholder deltagelse i henholdsvis formelle og uformelle sammenhænge, samt husholdningens størrelse og sammensætning. Dernæst vil kapitlet indeholde en operationalisering af det funktionelle aspekt af sociale relationer (afsnit 6.2). Dette aspekt består i specialet af følelsesmæssig støtte, praktisk støtte og social integration. Operationaliseringen af følelsesmæssig støtte og social integration nuanceres ved en skelnen mellem forældre og kammerater. Efterfølgende vil kapitlet koncentrere sig om operationaliseringen af den afhængige variabel oplevelse af meningsfuldhed (afsnit 6.3). Slutteligt vil specialets kontrolvariable ydes operationel opmærksomhed (afsnit 6.4).

6.1 Det strukturelle aspekt af sociale relationer

Som nævnt i problemfeltet omhandler det strukturelle aspekt hvilke personer, der udgør et individs sociale relationer, samt hvilke forbindelser der er mellem disse. Ifølge modellen, som

Due og Lund har opstillet, opdeles det strukturelle aspekt i formelle og uformelle relationer. Mens de formelle relationer udgøres af de relationer, et individ opnår gennem sin position og sin funktion i samfundet, udgøres de uformelle relationer af forhold til de personer, et individ har et nært følelses- og/eller familiemæssigt forhold til. Spørgsmålene, som ligger til grund for datasættet fra VestLiv, fokuserer ikke på respondenternes relationer til personer som tandlæge, læge, bankrådgiver og lignende. Ligesom datasættet kun overfladisk berører respondenternes relationer til personer som naboer og lærere. Grundet dette har jeg valgt at lade operationaliseringen af det strukturelle aspekt inspireres af teori om social kapital. Skelnen mellem formelle og uformelle relationer bibeholdes. Fokus vil dog ikke specifikt være på de enkelte individer, som respondenterne omgås, men derimod i hvilke sammenhænge dette foregår. Den teoretiske inspiration findes i Putnams tilgang til begrebet social kapital, hvor individers deltagelse i forskellige sammenhænge har afgørende betydning.

Endvidere tilråder Due og Lund, at man for at dække det strukturelle aspekt undersøger respondenternes civilstand, husholdningens sammensætning og størrelse, antallet af børn og hyppigheden af kontakt med børn, jævnaldrende, venner og andre (Due *et al.* 1999:664-665). Eftersom de pågældende respondenter på de tre undersøgelsestidspunkter er mellem 14 og 21 år, findes det ikke relevant at inddrage respondenternes civilstand. Ligesom det heller ikke findes aktuelt at medtage antallet af børn eller hyppigheden af kontakt med børn. Endvidere findes det heller ikke aktuelt som sådan at inddrage kontakt med forældre, eftersom en stor del af respondenterne bor sammen med disse. Derimod vil husholdningens sammensætning og størrelse udgøre en del af analysen af det strukturelle aspekt af sociale relationer. Hyppigheden af kontakt med jævnaldrende, venner og andre vurderes delvist at være dækket ind af variablene om deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge.

6.1.1 Deltagelse i formelle sammenhænge

Operationaliseringen af deltagelse i formelle sammenhænge baseres på, hvor ofte respondenterne deltager i aktiviteter som ungdomsskole, kor, idrætsforening og andre foreningsaktiviteter, eftersom sådanne aktiviteter kan betragtes som sociale sammenhænge, der så at sige er sat i system og derfor kan betegnes som formelle sammenhænge. Spørgsmålene, som kan danne grundlag for disse indikatorer, findes i 2004 og 2007, men ikke 2010. De spørgsmål, som rekodningen baseres på, er ikke helt de samme i 2007 som i 2004. Derfor rekodes de på forskellige måder (bilag 5).

6.1.2 Deltagelse i uformelle sammenhænge

Som grundlag for operationaliseringen af deltagelse i uformelle sammenhænge inddrages spørgsmålet om, hvor ofte respondenterne er sammen med kammeraterne i fritiden, samt spørgsmålet om hvor ofte de deltager i fester. Dette begrundes med, at sådanne aktiviteter kan betragtes som deltagelse i uformelle sammenhænge, hvor rammerne umiddelbart er mere frie end i de formelle sammenhænge. Ligesom ved deltagelse i formelle sammenhænge, er der kun basis for disse indikatorer i 2004 og 2007 (bilag 6).

6.1.3 Husholdningens størrelse

Som nævnt tilråder Due og Lund, at husholdningens størrelse tages i betragtning, når det strukturelle aspekt af individers sociale relationer vurderes. Denne oplysning er mulig i datasættet fra 2004. Af hensyn til opgavens validitet vælges det dog at basere denne variabel på oplysninger fra Danmarks Statistik. Variablen *antpers03* angiver antallet af personer i husstanden i 2003.

6.1.4 Husholdningens sammensætning

Ligesom Due og Lund anbefaler, at man medtager husholdningens størrelse i sin undersøgelse af det strukturelle aspekt af individers sociale relationer, understreger de betydningen af husholdningens sammensætning. Desværre stilles der ikke mange eller ensartede spørgsmål om husholdningens sammensætning i nogle af de tre spørgerunder.

Fra Danmarks Statistik benyttes variabelen *splithome03*, som angiver, hvorvidt respondenterne bor sammen med begge forældre i 2003, hvor respondenterne er 13/14 år. Endvidere benyttes variabelen *antvoksh03*, som angiver antallet af voksne personer i husholdningen på samme tidspunkt. Disse oplysninger fra Danmarks Statistik suppleres med oplysninger fra spørgeskemaet fra 2004, som muliggør en variabel, der angiver antallet af børn i husstanden (bilag 7).

Selvom der for 2007 og 2010 indgår et par spørgsmål, som udtrykker noget om respondenternes husholdningssammensætning, er det valgt ikke at medtage disse. For det første fordi spørgsmålene ikke indeholder den ønskede detaljegråd, og for det andet fordi det vægtes højt at fokusere på, hvilke vilkår respondenterne er vokset op under.

6.2 Det funktionelle aspekt af sociale relationer

Det funktionelle aspekt af sociale relationer koncentrerer sig som tidligere nævnt om de interaktioner der eksisterer indenfor de strukturelle rammer, som de sociale relationer opstiller. Fokus er dermed på, hvordan de sociale relationer fungerer. Det funktionelle aspekt kan opdeles i tre underpunkter; social støtte, relationel belastning og social forankring. Den sociale støtte indeholder det niveau af ressourcer, som er tilført et individ af andre personer. For at måle social støtte foreslår Due og Lund, at man undersøger individets oplevelse af følelsesmæssig og praktisk støtte. Det er en anvisning, jeg vælger at følge. Ifølge Due og Lund er indikatorerne på den følelsesmæssige støtte, om respondenterne har venner og familie, som vedkommende kan tale med om sine bekymringer. Indikatorerne på den praktiske støtte er, om respondenterne har venner eller familie, som kan hjælpe med praktiske ting i hverdagslivet, og som kan hjælpe økonomisk (Due *et al.* 1999:663-664). Modellen over sociale relationer opdeler endvidere social støtte i vurderende og informativ støtte. Disse vil i specialet indirekte indgå som en del af den praktiske støtte, da det vurderes, at indikatorerne på praktisk støtte også kan dække disse elementer. Indikatorerne på praktisk støtte forstås som respondenternes adgang til deres sociale relationers kapital. Denne variabel betragtes som en del af den sociale støtte, eftersom den sociale støtte som tidligere nævnt ifølge Due og Lund indeholder det niveau af ressourcer, som er tilført et individ af andre personer. For at indfange den del af det funktionelle aspekt, som omhandler social forankring, konstrueres variabelen om social integration. Denne søger at afdække, hvorvidt og hvor meget respondenterne føler tilhørsforhold til sine sociale relationer.

6.2.1 Følelsesmæssig støtte

Operationaliseringen af følelsesmæssig støtte er udover at være inspireret af modellen over sociale relationer empirisk inspireret af HBCS og udskolingsundersøgelsens måde at skelne mellem forældre og kammerater. Derfor tager operationaliseringen højde for, hvorvidt respondenterne oplever følelsesmæssig støtte fra henholdsvis forældre eller kammerater.

6.2.1.1 Følelsesmæssig støtte fra forældre

Som indikator på respondenternes følelsesmæssige støtte fra forældre inddrages oplysninger om, hvorvidt respondenternes forældre forstår deres problemer og bekymringer, samt hvorvidt de hjælper respondenterne til at få det bedre, hvis vedkommende er ked af det. Der er kun grundlag for denne indikator i datasættet fra 2004 (bilag 8).

6.2.1.2 Følelsesmæssig støtte fra kammerat

For at dække respondenternes følelsesmæssige støtte fra kammerater inddrages oplysninger om, hvorvidt respondenterne har mindst én ven, som de kan snakke åbent og fortroligt med, samt hvorvidt de taler med deres venner om personlige bekymringer, når de har brug for det. Der er kun grundlag for denne indikator i datasættet fra 2004 (bilag 9).

6.2.2 Praktisk støtte

Operationaliseringen af praktisk støtte søger at afdække respondenternes praktiske støtte, herunder den økonomiske, vurderende og informative støtte. Denne er inspireret af Bourdieus tilgang til teorien om social kapital og tager dermed udgangspunkt i, at social kapital defineres som en ressource, der giver adgang til andre individers ressourcer. Operationaliseringen baseres på spørgsmål fra 2007 og 2010 (bilag 10). Det er her væsentligt at bemærke, at svarkategorierne i 2007 og i 2010 ikke er enslydende, hvorfor variablene for 2007 og 2010 dækker over lidt forskellige elementer.

6.2.3 Social integration

Operationaliseringen af social integration er ligesom operationaliseringen af følelsesmæssig støtte inspireret af HBSC og udskolingsundersøgelsens måde at skelne mellem forældre og kammerater. Derfor tager operationaliseringen højde for, hvorvidt respondenterne oplever at være social integreret med henholdsvis sine forældre og sine kammerater – forstået som følelse af tilknytning.

6.2.3.1 Knyttet til forældre

Hvorvidt respondenterne føler sig knyttede til sine forældre baseres – ligesom i udskolingsundersøgelsen – på, hvorvidt respondenterne føler sig tæt knyttet til enten sin mor, sin far, sin stedmor eller sin stedfar (bilag 11). Der findes mange forskellige familieformer, hvor stedforældre i nogle tilfælde har stor indflydelse på de unge. Det betragtes derfor som værdifuldt, at spørgsmålet også tager højde for stedforældre. Variablen for tilknytning til forældre baseres på data fra 2007

6.2.3.2 Knyttet til kammerat

Variablen for, om respondenterne føler sig knyttede til sine kammerater, baseres på, hvorvidt de føler sig tæt knyttet til sine venner (bilag 12). Spørgsmålet findes også i spørgeskemaet fra 2010, men i det år er det ikke muligt at operationalisere tilknytningen til forældre, hvorfor det

er valgt kun at basere operationaliseringen og rekodningen af denne variabel på spørgsmålet fra 2007.

6.3 Meningsfuldhed

Som afsnit 3.2.2 tydeliggjorde, behandles respondenternes oplevelse af meningsfuldhed i dette speciale som et sundhedstegn. Denne indgår som en vigtig komponent i deres oplevelse af sammenhæng. Umiddelbart kunne det have været givtigt at kunne inddrage alle tre komponenter af oplevelse af sammenhæng i tilværelsen. Specialets datasæt giver dog ikke mulighed for en fyldestgørende operationalisering af de to øvrige komponenter, håndterbarhed og begribelighed. Endvidere vægtes det højt, at Antonovsky selv fremhæver individers oplevelse af meningsfuldhed som værende den vigtigste komponent. Yderligere kan der argumenteres for forventningen om, at resultaterne ikke vil være væsentlig anderledes ved en analyse, hvori alle tre komponenter indgår. Dette begrundes med, at de tre komponenter udgør et samlet mål for sammenhæng, hvorfor det må forventes, at de ikke er modstridende, men at oplevelse af sammenhæng blot vil fungere som et bredere begreb med større variation end oplevelse af meningsfuldhed. Datasættet muliggør en operationalisering af respondenternes oplevelse af meningsfuldhed i alle tre år (bilag 13).

6.4 Kontrolvariable

Udover de variable, som fungerer som indikatorer på henholdsvis de unge vestjydere sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen, medtages en række kontrolvariable i analysen. Nogle af disse baseres på oplysninger fra de tre spørgeskemaer, mens andre er udtrukket fra Danmarks Statistik. At variable som uddannelsesniveau og indkomst tager udgangspunkt i oplysninger fra Danmarks Statistik og ikke besvarelser fra de unge vestjyder eller deres forældre højner validiteten af disse.

6.4.1 Køn

Køn er medtaget som kontrolvariabel, fordi en række studier viser, at der kan forventes sundhedsmæssige forskelle mellem piger og drenge. Endvidere påpeger Antonovsky selv, at kønnet kan have en betydning for oplevelse af sammenhæng – og dermed oplevelse af meningsfuldhed (Antonovsky 2000:119). Dette grunder blandt andet i, at piger og drenge opvækst involverer forskellige aktiviteter, begrænsninger og socialiseringsmønstre (Frith 1984:5). Tidligere undersøgelser viser, at piger har et dårligere helbred end drenge,

eksempelvis når det handler om risikoadfærd som rygning og alkoholforbrug, samt selve oplevelsen af at være sund (Schultz Jørgensen, Holstein 2001:23).

6.4.2 Livsbegivenheder

Med udgangspunkt i at Antonovsky selv påpeger livsbegivenheders betydning for oplevelsen af sammenhæng og dermed for oplevelsen af meningsfuldhed, er det valgt, at sammenhænge mellem de unge vestjydere sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen vil blive kontrolleret for negative begivenheder i de unges liv. Dette gøres ud fra en forståelse af, at sådanne negative begivenheder kan have en afgørende – om end i nogle tilfælde midlertidig – indflydelse på oplevelsen af meningsfuldhed i tilværelsen (bilag 14).

6.4.3 Variable fra Danmarks Statistik

Jeg har som nævnt valgt at supplere oplysningerne fra de tre datasæt med oplysninger, som er udtrukket fra Danmarks Statistik. Disse oplysninger er husstandsindkomsten i 2003 og højeste uddannelsesniveau i husstanden i 2003. At medtage sådanne baggrundskaraktistika for respondenternes forældre begrundes med, at tidligere undersøgelser har vist, at forældres socioøkonomiske status har en vigtig betydning for unges helbred (Schultz Jørgensen, Holstein 2001:15-17, Wamala, Lynch & Kaplan 2001, Power *et al.* 2002), samt at Antonovsky selv påpeger betydningen af denne (Antonovsky 2000:119). Af hensyn til specialets tids- og omfangsmæssige begrænsninger samt et ønske om simple kontrolvariable, er det valgt ikke at lave et samlet mål for socioøkonomisk status, men derimod at inddrage enkelte indikatorer.

6.4.3.1 Husstandens højeste uddannelsesniveau

Variablen for husstandens højeste uddannelsesniveau er baseret på oplysninger fra 2003. Eftersom der er tale om husstandens højeste uddannelsesniveau, tages der ikke højde for hvorvidt det er begge forældre eller kun den ene, som har opnået dette. Variablen skelner mellem grundskole, gymnasial uddannelse, kort og mellemlang videregående uddannelse samt lang videregående uddannelse (bilag 15).

6.4.3.2 Husstandsindkomst

Variablen for husstandsindkomst er ligeledes baseret på oplysninger fra 2003. Variablen indeholder de eksakte oplysninger om husstandens indkomst, hvorfor der næsten er ét unikt svar for hver respondent.

Variablene for forældrenes højeste uddannelsesniveau og husstandsindkomsten er begge baseret på oplysninger fra 2003. Det anses ikke som værende et problem, eftersom disse oplysninger formentlig vil være rimelig stabile. Forældrenes højeste uddannelsesniveau ændrer sig antageligvis ikke meget efter dette tidspunkt. Der er formentlig større sandsynlighed for, at husstandsindkomsten varierer efter 2003, men det vurderes at være fyldestgørende, at denne er oplyst omkring tidspunktet for første spørgerunde.

7 Analyseredskaber

Med det formål at tydeliggøre analysens strategiske fremgangsmåde, vil dette kapitel redegøre for de analytiske redskaber, som analysen gør brug af. Specialets analyse foretages i SPSS. Indledningsvist vil kapitlet sikre et kort overblik over, hvilke indikatorer der er tilgængelige på hvilke tidspunkter. Dernæst (afsnit 7.1) vil kapitlet omhandle hvorledes den sidste klargøring af variablene er foretaget. Dette gøres ved hjælp af en gennemgang af de forskellige måder, hvorpå variablene indgår i analysen. Dette har til formål at tydeliggøre variablenes forskellige former. Dernæst (afsnit 7.2) vil kapitlet omhandle brugen af den lineære regressionsanalyse, eftersom det er denne, der udgør analysens statistiske fundament.

For at sikre et overblik over hvilke indikatorer på de unge vestjyders sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed, der er tilgængelige på de tre måletidspunkter er nedenstående tabel opstillet:

Tabel 2 *Overblik over hvilke indikatorer der er tilgængelige på hvilke tidspunkter.*

	2004	2007	2010
Meningsfuldhed	+	+	+
Deltagelse i formelle sammenhænge	+	+	-
Deltagelse i uformelle sammenhæng	+	+	-
Husholdningens sammensætning	2003	-	-
Husholdningens størrelse	2003	-	-
Følelsesmæssig støtte	+	-	-
Praktisk støtte (adgang til kapital)	-	+	+
Social integration	-	+	-

Det er således kun for den afhængige variabel oplevelse af meningsfuldhed og for de uafhængige variable deltagelse i henholdsvis formelle og uformelle sammenhænge samt de forskellige variable for praktisk støtte, at en fyldestgørende udnyttelse af datasættets muligheder kan finde sted. Analyserne af de øvrige uafhængige variable vil dog stadig have et longitudinalt perspektiv, eftersom niveauet af disse søges kædet sammen med niveauet af meningsfuldhed tre år senere samt forandringen i meningsfuldhed.

7.1 Forskellig brug af variablene

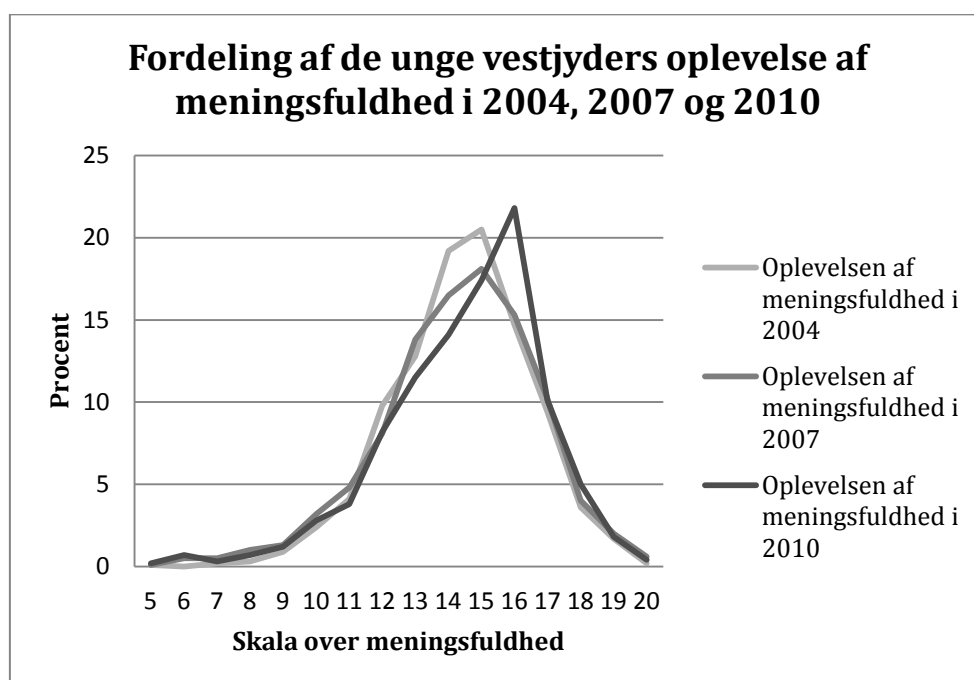
Operationaliseringen og kodningen af analysens begreber blev tydeliggjort i forrige kapitel. Undervejs i analysen vil disse dog indgå i forskellige former. Analysen gør brug af den lineære regressionsanalyse (afsnit 7.2), hvilket fordrer, at de uafhængige variable er intervallskalerede (Kreiner 2007:313+549). Størstedelen af de uafhængige variable i specialet er ordinalskalerede, hvorfor disse rekodes til binære variable, som bruges, når de indgår i regressionsanalyser. Disse rekodninger til binære variable er foretaget ved en inddeling efter medianen, således at variabelen så vidt muligt vil bestå af to lige store grupper. Derudover er regressionsanalyserne også foretaget med uafhængige variable, der har været opdelt efter henholdsvis laveste og højeste kvartil. Eftersom dette kun har vist små forskelle på korrelationskoefficienterne, er det valgt at holde fast ved inddelingen efter medianen, når de uafhængige variable har skullet indgå som binære. I forhold til disse binære variable er det helt centralt at forstå, at når en respondent tilhører den laveste gruppe, er det ikke ensbetydende med, at denne nødvendigvis har scoret en lav værdi på den pågældende variabel. Det betyder bare helt konkret, at vedkommende tilhører den laveste halvdel, eftersom nogle andre respondenter har scoret højere. Det skal således forstås relativt til de øvrige respondenter. Med andre ord er der ikke nødvendigvis tale om at opleve lav følelsesmæssig støtte, når en respondent tilhører den laveste gruppe i den binære variabel for følelsesmæssig støtte. Der er mere præcist tale om at opleve relativ lav følelsesmæssig støtte.

Som redegjort for tidligere opdeles både variabelen for følelsesmæssig støtte og variabelen for social integration i forhold til forældre og kammerater. For at kunne vurdere, hvorvidt den samlede følelsesmæssige støtte og den samlede sociale integration har en større eller mindre betydning, end når de opdeles efter forældre og kammerater, er det valgt også at lave en samlet variabel for hver af disse indikatorer. Således lægges eksempelvis følelsesmæssig støtte fra forældre og følelsesmæssig støtte fra kammerater sammen og giver dermed et samlet udtryk for følelsesmæssig støtte.

Endeligt gør analysen også brug af forandringsvariable, når datasættet tillader det. Dette er relevant for de uafhængige variable deltagelse i formelle sammenhænge, deltagelse i uformelle sammenhænge og de forskellige variable for praktisk støtte, eftersom disse genfindes i mere end en af de tre spørgerunder. På samme vis laves forandringsvariable for de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed. Disse forandringsvariable konstrueres ved, at en variabels værdi et år trækkes fra den samme variabels værdi i den forrige spørgerunde.

7.2 Den lineære regressionsanalyse

Den lineære regressionsanalyse vil som nævnt udgøre fundamentet for specialets analyse. En lineær regressionsanalyse er en analyse af sammenhængen mellem én afhængig variabel og en eller flere uafhængige variable. Hvis der kun er en uafhængig variabel, er der tale om en simpel lineær regressionsanalyse, mens der er tale om en multipel lineær regressionsanalyse, hvis der indgår flere end én uafhængig variabel (Nielsen 2008:367). Der er en række forudsætninger, som skal være opfyldt, før der er belæg for at benytte sig af den lineære regressionsanalyse (Kreiner 2007:314-316). Den lineære regressionsanalyse fordrer blandt andet, at både den afhængige og de uafhængige variable er på intervallskalaniveau (Kreiner 2007:313+549). Den afhængige variabel, meningsfuldhed i tilværelsen, er rekodet på baggrund af ordinalskalerede variable, hvorfor denne også er ordinalskaleret. Der kan dog argumenteres for, at den kan behandles som en intervallskaleret variabel, eftersom den har relativt mange værdier, og at den er normalfordelt. Normalfordelingen for meningsfuldhed i tilværelsen for alle de tre år ses af nedenstående figur.

Figur 5 Den procentvise fordeling af de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i 2004, 2007 og 2010. Tydeliggør normalfordelingen (bilag 16).

De uafhængige variable er ikke som den afhængige variabel normalfordelte, og derfor vil de som nævnt rekodes til binære variable, når disse indgår i regressionsanalyserne. Dette gør sig

gældende for de regressionsanalyser, hvor de uafhængige variable udtrykker niveauet. Når de uafhængige variable derimod er rekodet til forandringsvariable, vil disse indgå i regressionsanalyserne som fulde variable. Argumentet for dette er, at disse netop fordeler sig normalt.

I forhold til tolkningen af output'et fra de lineære regressionsanalyser vil følgende elementer fremhæves som centrale analytiske redskaber: Pearson's R, justeret R^2 og p-værdi.

Pearson's R er betegnelsen for den undersøgte sammenhængs korrelationskoefficient (Nielsen 2008:298). Denne måler så at sige styrken af den pågældende lineære sammenhæng. Værdien af korrelationskoefficienten vil falde mellem -1 og +1, hvor -1 er et udtryk for en perfekt negativ korrelation, mens +1 modsat er udtryk for en perfekt positiv korrelation. Værdien 0 indikerer, at der ingen korrelation er mellem de pågældende variable. Tolkningen af denne værdi er forskellig på tværs af faggrupper. Eksempelvis tillader samfundsvidenskaben typisk lavere værdier end naturvidenskaben. For at have et udgangspunkt for tolkningen af denne værdi, vil specialet tage udgangspunkt i nedenstående inddeling, som er opstillet af statistikeren Jacob Cohen (1923-1998) (Cohen 1988):

Tabel 3 Skema over specialets tolkning af korrelationskoefficienten Pearson's R.

Pearson's R	
0,1-0,23	Lille sammenhæng
0,24-0,36	Moderat sammenhæng
0,37 +	Stor sammenhæng

I forhold til tolkningen af Pearson's R vil ovenstående inddeling altså som udgangspunkt fungere som retningslinje. Dog vægtes muligheden for at udnytte datasættets longitudinale egenskaber højt, hvorfor det er besluttet at slække en smule på disse kriterier, når det kommer til analyserne af forandringsvariable. Dermed vil sammenhænge med en korrelationskoefficient på mindre end 0,1 stadig godtages som væsentlige sammenhænge, når det har at gøre med forandringer. Dette begrundes med, at der er langt flere faktorer, der kan spille ind, når det kommer til forandringsvariable, eftersom disse går på tværs af tid, og at det derfor er rimeligt at forvente mindre sammenhænge. Endvidere skal det bemærkes, at størrelsen på korrelationskoefficienterne stadig kan sige noget om de pågældende variables indbyrdes forklaringskraft, selvom disse er relativt små. De korrelationskoefficienter, som

analysens regressionsanalyser angiver, vil fremgå af analysens tabeller. Af disse vil også fremgå den justerede R^2 . Denne udtrykker, hvor stor en del af variationen i den afhængige variabel, som kan forklares af de uafhængige variable. I tabellerne er R og $\text{just. } R^2$ kun angivet for multiple regressioner, eftersom R og $\text{just. } R^2$ vil være forskellige for hver af de uafhængige variable i tabellerne.

Når korrelationskoefficienten tolkes, er det afgørende også at vurdere den givne p -værdi. P 'et er en forkortelse for det engelske ord *probability* og fungerer dermed som et udtryk for sammenhængens sandsynlighed. I den forbindelse er det væsentligt at nævne nul-hypotesen H_0 og den alternative hypotese H_A . H_0 er en antagelse om, at der ikke eksisterer sammenhæng mellem to variable, mens H_A er en antagelse om, at der netop er en sammenhæng (Agresti, Finlay 2009:144-145). Jo mindre p -værdi, jo stærkere er beviset mod H_0 . Hvis p -værdien er tilstrækkelig lille, kan H_0 afvises og i stedet accepteres H_A . H_0 kan kun afvises, ikke bekræftes. Når man beslutter, hvilken p -værdi man vil acceptere, beslutter man ligeledes hvor stor usikkerhed eller sikkerhed, man ønsker for sine konklusioner. Hvis man eksempelvis vælger at godtage p -værdier, der er mindre end 0,1 betyder det, at man højst vil godtage en konklusion, når sandsynligheden for, at den fundne sammenhæng beror på statistiske tilfældigheder, er mindre end 10 %. Ligeledes vil der i dette tilfælde være 90 % sandsynlighed for, at andre resultater også vil vise en sammenhæng mellem de to variable. P -værdien udtrykker dermed, hvorvidt den pågældende sammenhæng kan betegnes som signifikant (Agresti, Finlay 2009:146). Dette speciale vil benytte følgende angivelser af signifikansniveauet:

Table 4 *Oversigt over angivelserne af resultaternes signifikansniveau.*

$p < 0,05^*$	Sammenhængen er signifikant på et 5%'s niveau.
$p < 0,01^{**}$	Sammenhængen er signifikant på et 1%'s niveau
$p < 0,001$	Sammenhængen er signifikant på et 1‰'s niveau

En p -værdi, som er mindre end 0,001, betyder dermed, at man statistisk set kun risikerer at tage fejl af sammenhængen mindre end en ud af tusinde gange. Det skal her understreges, at de statistiske signifikanstests alene er et bud på, om en sammenhæng eller en forskel kan tilskrives statistiske tilfældigheder. Disse siger med andre ord ikke noget om eventuelle måle- eller kodefejl. At de vurderer sandsynligheden er et udtryk for, at konklusionerne aldrig kan

betragtes som *helt* sikre. Derfor er det endvidere vigtigt at vurdere resultaternes validitet, hvilket vil gøres i slutningen af specialet (kap. 9).

8 Analyse

Specialets analyse har til formål at besvare specialets problemformulering, hvorfor denne vil fokusere på, hvilke sammenhænge der er mellem unge vestjydere sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Først vil analysen koncentrere sig om den afhængige variabel; de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed (afsnit 8.1). Hensigten med dette er at give et indblik i, hvor meget meningsfuldhed de unge vestjyder oplever, samt hvordan niveauet af meningsfuldhed ændrer sig over tid. Derefter følger analyser af de enkelte teoretiske temaer. Denne del af analysen er struktureret efter den model over sociale relationer, som Due og Lund har opstillet. Det strukturelle aspekt (afsnit 8.2) i denne model udgøres i analysen af de unge vestjydere deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge. Det funktionelle aspekt (afsnit 8.3) i modellen udgøres derimod af de unge vestjydere følelsesmæssige støtte, deres praktiske støtte og deres sociale integration forstået i et tilknytningsperspektiv. Sidste del af analysen vil koncentrere sig om, hvilke elementer fra de enkelte temaer, der har betydning for de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed på hvert af de tre måletidspunkter og for forandringen i deres oplevelse af meningsfuldhed (afsnit 8.4). Specialets kontrolvariable vil kun indgå i den skrevne analyse i det omfang, det findes relevant. Indirekte vil de naturligvis indgå i tabellerne over regressionsanalysernes model 3. Analysens resultater vil løbende blive diskuteret og perspektiveret i forhold til specialets teoretiske og empiriske ramme. I den forbindelse er det helt centralt at bemærke, at det kun er de egentlige empiriske resultater, som specialet kan sige noget om, og at den inddragede teori og sekundære empiri kun skal betragtes som et bud på, hvordan eventuelle sammenhænge kan forklares og sættes i en sociologisk kontekst.

8.1 De unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed

Som det første vil analysen omhandle de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Denne er målt for alle tre år. For at kunne måle de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed er der som tidligere nævnt konstrueret en skala, som går fra 5-20, hvor 5 er den svageste oplevelse af meningsfuldhed og 20 er den stærkeste. Det er en ordinalskaleret variabel, hvorfor det eksempelvis ikke er muligt at sige noget om, hvor meget større meningsfuldhed værdien 16 er et udtryk for sammenlignet med værdien 13.

8.1.1 Niveaueet af oplevelse af meningsfuldhed

Figur 5, som indgik i afsnittet om den lineære regressionsanalyse (afsnit 7.2) tydeliggør som nævnt, at de tre variable for meningsfuldhed alle er normalfordelte. Gennemsnittet af den oplevede meningsfuldhed varierer ikke meget gennem de tre målinger. I 2004 placerer den oplevede meningsfuldhed sig gennemsnitligt på 14,39, i 2007 på 14,31 og i 2010 på 14,53 (bilag 16). Da standardafvigelserne for disse år er henholdsvis 2,08 2,4 og 2,36, kan der statistisk set ikke siges, at der er forskel (Evans, Margison & Barkham 1998). Med andre ord er der ikke nævneværdige forskelle i de unge vestjydere gennemsnitlige oplevelse af meningsfuldhed som 14/15-årige, som 17/18-årige og som 20/21-årige.

8.1.2 Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed

Når man arbejder med en klart afgrænset skala som denne, er det vigtigt at være opmærksom på, hvorvidt der er mulighed for ændringer over tid. Der er relativt få respondenter, som placerer sig i bunden og i toppen af skalaen – jævnfør den normalfordelte natur. Dette er især interessant for 2004 og 2007, da det betyder, at der både er mulighed for, at de højst placerede respondenter oplever en øget meningsfuldhed tre år senere, og at de lavest placerede respondenter oplever en mindsket meningsfuldhed tre år senere. I dette tilfælde er der med andre ord plads til ændringer i begge ender af skalaen. For at kunne vurdere hvor mange respondenter, der oplever reelle forandringer i deres oplevelse af meningsfuldhed, konstrueres en variabel, som bruger standardafvigelsen som kriterium for, at der er sket en væsentlig ændring (bilag 17). Da standardafvigelsen for forandringerne fra 2004-2007, 2007-2010 og 2004-2010 alle er cirka 2,6 enheder, vælger jeg således kun at definere det som en reel forandring, hvis denne har været på tre eller flere enheder. Det betyder dermed også, at de respondenter, som oplever en forværring eller en forbedring af deres oplevelse af meningsfuldhed på mindre end tre enheder, bliver grupperet sammen med dem, som slet ingen forandring oplever. Resultatet illustreres i følgende tabel:

Tabel 5 Den procentvise fordeling af, om respondenterne oplever forværring, forbedring eller stilstand i forhold til deres oplevelse af meningsfuldhed over en given periode (bilag 18).

	Model 1 2004 - 2007	Model 2 2007-2010	Model 3 2004-2010
Forværring	14,4 %	16,7 %	14,8 %
Stilstand	70,8 %	70,0 %	71,6 %
Forbedring	14,7 %	13,4 %	13,6 %

Figuren viser, at cirka 15 % af respondenterne oplever en væsentlig forværring af deres oplevelse af meningsfuldhed over de givne perioder. Ligeledes oplever cirka 15 % af respondenterne en væsentlig forbedring af samme. Endvidere kan det konstateres, at 7 ud af 10 respondenter ikke oplever en væsentlig forandring i deres oplevelse af meningsfuldhed over de givne perioder. Det interessante her er, at fordelingen af forandringerne i respondenternes oplevelse af meningsfuldhed for perioderne 2004-2007 og 2007-2010 er ens med fordelingen for perioden 2004-2010, som indeholder begge de øvrige perioder. Det kan dermed tyde på, at fordelingen af forandringerne i meningsfuldhed er nogenlunde konstante over tid.

Antonovsky har som nævnt en teoretisk påstand om, at individer med stærk oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen hurtigere genskaber niveauet af meningsfuldhed efter at være stødt på uregelmæssigheder i form af stressfaktorer og negative livsbegivenheder. Med tanke på dette kunne man have forventet, at andelen af unge vestjyder, som har oplevet en forværring over en af de givne perioder ville være større end den andel, som har oplevet en forbedring. Dette synes dog ifølge ovenstående tabel ikke at være tilfældet. I forlængelse af dette er det interessant at undersøge, om det er de samme respondenter, der oplever en forværring i perioden 2007-2010 som i perioden 2004-2007. Ifølge Antonovsky kan individer med en svag oplevelse af meningsfuldhed risikere at blive fanget i en negativ spiral med en jævn nedadgående oplevelse af meningsfuldhed, fordi de aldrig formår at genoprette denne. Med andre ord kan det forventes, at andelen af unge vestjyder, som oplever forværring i begge perioder er større end andelen, der oplever forbedring. Det er dog kun 0,5 % af respondenterne, der oplever en forværring af oplevelsen af meningsfuldhed, som er større end standardafvigelsen i både perioden 2004-2007 og perioden 2007-2010 (bilag 19). Ligeledes er det kun 0,3 % af respondenterne, der oplever en væsentlig forbedring i begge

perioder. Hele 54,6 % af respondenterne oplever ingen væsentlige forandringer over de to perioder. Dette er forventeligt, eftersom at de forandringer, som er mindre end standardafvigelsen grupperes som stilstand. Hvis man ser bort fra standardafvigelsen og dermed medtager alle forandringer uanset størrelse, har 10,8 % af de unge vestjyder oplevet en forværring af oplevelsen af meningsfuldhed over begge perioder (bilag 20). Tilsvarende har 3,6 % af de unge vestjyder oplevet stilstand i oplevelsen af meningsfuldhed over begge perioder, mens 8,4 % har oplevet en forbedring over begge perioder. Disse resultater peger derfor på, at oplevelsen af meningsfuldhed er relativt stabil, og at kun meget få respondenter oplever en "konstant" negativ eller positiv forandring. Forskellen på størrelsen af den andel, der oplever forværring i begge perioder og den andel, der oplever forbedring i begge perioder, er dog så lille, at det må konstateres, at den teoretiske antagelse om, at forværring avler forværring ikke finder forklaringskraft i dette tilfælde.

8.1.3 Kontrolvariablenes betydning for meningsfuldhed

Multiple lineære regressioner viser sammenhænge mellem kontrolvariablenes betydning for meningsfuldhed for de tre måletidspunkter (bilag 21). For alle måletidspunkter er der en signifikant sammenhæng mellem de unge vestjydernes oplevelse af meningsfuldhed og antallet af negative livsbegivenheder i løbet af det foregående år. Korrelationskoefficienterne for 2004, 2007 og 2010 er alle signifikante og på henholdsvis -0,110, -0,146 og -0,153, hvorfor der er tale om små, negative sammenhænge. Med andre ord har det en negativ betydning for de unge vestjydernes oplevelse af meningsfuld, jo flere negative livsbegivenheder de har oplevet i løbet af det foregående år. Derfor ses samme slags sammenhæng mellem negative livsbegivenheder hele livet i 2004 og oplevelsen af meningsfuldhed samme år. Endvidere er der en sammenhæng mellem de unge vestjydernes oplevelse af meningsfuldhed i 2010 og husstandsindkomsten i 2003. Denne sammenhæng er på 0,119 og illustrerer dermed, at der er en lille, positiv sammenhæng mellem husstandsindkomsten i 2003 og oplevelsen af meningsfuldhed i 2010. Med andre ord er de unge vestjydernes oplevelse af meningsfuldhed i 2010 stærkere, jo højere husstandsindkomsten var i 2003. De øvrige kontrolvariable – de unge vestjydernes køn, antallet af negative livsbegivenheder de sidste tre år og husstandens højeste uddannelsesniveau – finder ingen sammenhænge med oplevelsen af meningsfuldhed. Det er dog valgt at medtage kontrolvariablene i de efterfølgende analyser, eftersom det kan tænkes, at kontrolvariablene kan påvirke de enkelte sammenhænge mellem indikatorerne på sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed, selvom de ikke selv finder en direkte

sammenhæng med oplevelsen af meningsfuldhed. Dette understøttes af, at forklaringskraften (jus. R^2) for de modeller, hvor kontrolvariablene indgår, i de fleste tilfælde er højere end de modeller, hvor de ikke indgår.

8.2 Det strukturelle aspekt af sociale relationer

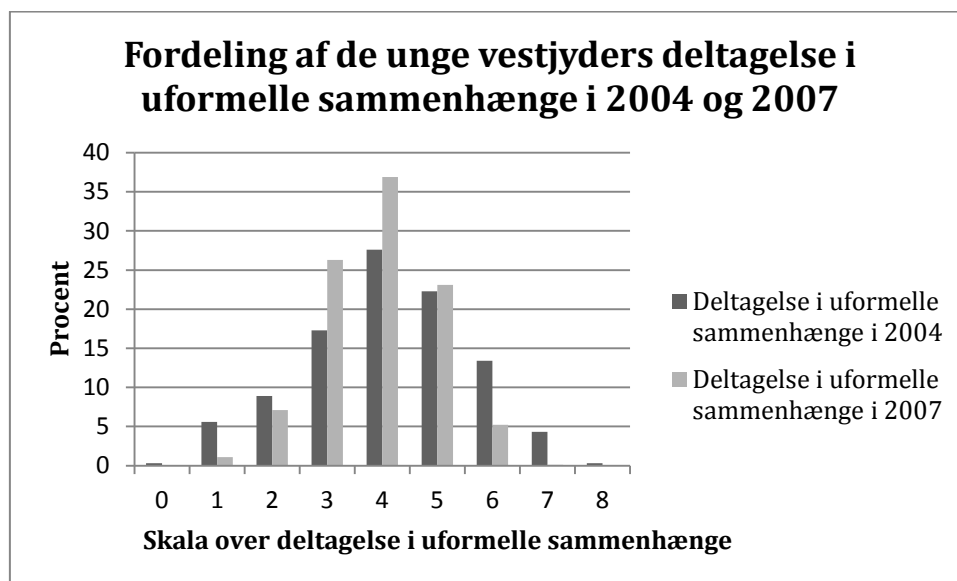
De to næste analyseafsnit fokuserer på de unge vestjydere deltager i henholdsvis formelle og uformelle sammenhænge. Det er disse former for deltagelse, som karakteriseres som det strukturelle aspekt af sociale relationer. Denne del af analysen udnytter datasættets muligheder, da den relevante empiri er indsamlet i både 2004 og 2007, hvorfor det er muligt at undersøge betydningen af forandringen i de unge vestjydere deltager. For hver af de to former for deltagelse vil niveauet af deltagelse og dets betydning for niveauet af oplevelse af meningsfuldhed undersøges først. Dernæst vil delanalysen koncentrere sig om forandringsvariablene.

8.2.1 Deltagelse i uformelle sammenhænge

De unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge er i dette speciale operationaliseret ved hyppigheden af at være sammen med kammerater i fritiden og deltagelse i fester. Dette begrundes med, at sådanne sammenhænge kan siges at foregå under løse rammer, hvor individerne i høj grad selv er med til at præge indholdet.

8.2.1.1 Niveauet af deltagelse i uformelle sammenhænge

Indledningsvist er det interessant at danne sig et overblik over niveauet af de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge i 2004 og 2007. Dette er netop fokus for nedenstående figur.

Figur 6 Den procentvise fordeling af de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge i 2004 og 2007 (bilag 22).

De unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge i 2004 og 2007 er målt på baggrund af en konstrueret skala, hvor respondenterne tildeles point efter hyppigheden af deres deltagelse i uformelle sammenhænge. Derfor er det umiddelbart svært at tolke på figurens x-akse, men skalaen kan bidrage til en forståelse af det relative niveau af respondenternes deltagelse i uformelle sammenhænge. Princippet er, at højere værdi betyder hyppigere deltagelse. Fordi deltagelse i uformelle sammenhænge er målt på baggrund af de samme spørgsmål i både 2004 og 2007, er niveauet af deltagelse i henholdsvis 2004 og 2007 dog sammenlignelige. Det ses af figuren, at der umiddelbart ikke eksisterer væsentlige forskelle i de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge i henholdsvis 2004 og 2007. Det kan dog bemærkes, at normalfordelingen af deltagelse i uformelle sammenhænge i 2004 er lidt fladere end normalfordelingen af deltagelse i 2007.

Ved at krydse de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge i 2004 med deres oplevelse af meningsfuldhed samme år (bilag 23), ses det, at hyppigheden af deltagelse i uformelle sammenhænge i 2004 ikke umiddelbart har betydning for oplevelsen af meningsfuldhed. Dette bekræftes af en regressionsanalyse, som viser, at der ikke eksisterer signifikante sammenhænge mellem de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge i 2004 og deres oplevelse af meningsfuldhed samme år (bilag 24). I 2007 ses der i modsætning til i 2004 en variation, når respondenternes deltagelse i uformelle sammenhænge krydses med deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen (bilag 25), men en regressionsanalyse

viser, at der ikke eksisterer væsentlige sammenhænge mellem de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge i 2007 og deres meningsfuldhed samme år (bilag 26).

8.2.1.2 Forandring i deltagelse i uformelle sammenhænge

Analysen har indtil nu vist, at niveauet af de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge ikke har særlig betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed. Det er endvidere interessant at undersøge, hvorvidt der sker en væsentlig forandring i den enkeltes deltagelse i uformelle sammenhænge, og hvorvidt denne har betydning for meningsfuldhed. Nedenstående tabel 6 viser den procentvise fordeling af, om respondenterne oplever en nedgang, en stilstand eller en stigning i deres deltagelse i uformelle sammenhænge i perioden fra 2004-2007.

Tabel 6 Den procentvise fordeling af om respondenterne oplever nedgang, stilstand eller stigning i forhold til deres deltagelse i uformelle sammenhænge fra 2004-2007 (bilag 27).

	Model 1 2004-2007, uden standardafvigelse	Model 2 2004-2007, med standardafvigelse
Nedgang i uformel deltagelse	33 %	9 %
Stilstand i uformel deltagelse	22,4 %	79,7 %
Stigning i uformel deltagelse	44,6 %	11,3 %

Model 1 i tabel 6 viser, at hver tredje af de unge vestjyder oplever en nedgang i deltagelse i uformelle sammenhænge fra 2004 til 2007, mens 22,4 % oplever stilstand og 44,6 % oplever en stigning. For at sikre at små afvigelser ikke betragtes som væsentlige ændringer, er en forandring i model 2 kun karakteriseret som en egentlig forandring i de tilfælde, hvor denne er større end standardafvigelsen. Model 2 tydeliggør således, at niveauet af deltagelse i uformelle sammenhænge kan betragtes som værende relativt stabilt i perioden 2004-2007, eftersom næsten 80 % af respondenter ikke oplever en ændring, der er større end standardafvigelsen. 9 % oplever en nedgang i deltagelse i uformelle sammenhænge, mens 11,3 % oplever en stigning. Der skal derimod knyttes en kommentar om, at der er en større tendens til, at niveauet af deltagelse i uformelle sammenhænge er stigende frem for faldende. Dette falder naturligt i tråd med pointen i afsnittet om ungdommens betydning (afsnit 4.3), om at kammerater spiller en stadig større rolle i de unges liv. Af analysens resultater kan det

konstateres, at kammeraterne om ikke andet får tildelt en lidt større andel af de unge vestjyders tid som 17/18-årige end som 14/15-årige.

For at teste sammenhænge mellem forandring i deltagelse i uformelle sammenhænge og oplevelsen af meningsfuldhed inddrages regressionsanalysen. En regressionsanalyse med den fulde forandringsvariabel for de unge vestjyders deltagelse i uformelle sammenhænge og den fulde variabel for meningsfuldhed giver følgende resultat:

Tabel 7 *Simpel og multipel regression over forandring i deltagelse i uformelle sammenhænge 2004-2007 og oplevelsen af meningsfuldhed i 2007 (bilag 28).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder 2007, begivenheder sidste tre år 2007, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Forandring i deltagelse i uformelle sammenhænge 2004-2007	0,068*	0,097**
R	-	0,194***
Jus. R ²	-	0,033

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Regressionsanalysen i tabel 7 viser, at forandringen i de unge vestjyders deltagelse i uformelle sammenhænge i perioden 2004-2007 har en meget lille, men signifikant betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed i 2007. Sammenhængen er positiv, hvilket betyder, at de unge vestjyder, der oplever en stigning i uformelle sammenhænge i perioden 2004-2007, statistisk set har en stærkere oplevelse af meningsfuldhed i 2007. Det er forventeligt, at sammenhængen mellem disse variable er meget lille, eftersom variationerne i tabel 6 ikke var særlig markante.

8.2.1.3 Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed

Efter at have undersøgt eventuelle sammenhænge mellem forandring i deltagelse i uformelle sammenhænge og niveauet af oplevelsen af meningsfuldhed, vil analysen nu fokusere på, hvorvidt niveauet af og forandringen i deltagelse i uformelle sammenhæng har betydning for forandringen i meningsfuldhed. Regressionsanalyser viser, at der ikke eksisterer en signifikant sammenhæng mellem niveauet af deltagelse i uformelle sammenhænge i 2004 og forandringen af oplevelsen af meningsfuldhed i perioden 2004-2007 (bilag 29). Yderligere eksisterer der ikke en signifikant sammenhæng mellem forandringen i deltagelse i uformelle sammenhænge i perioden 2004-2007 og forandring i oplevelsen af meningsfuldhed i samme periode (bilag 30). Der eksisterer dog en signifikant sammenhæng mellem niveauet af deltagelse i uformelle sammenhænge i 2007 og forandring i oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2007-2010. Denne fremgår af nedenstående tabel:

Tabel 8 *Simpel og multipel regression over respondenternes deltagelse i uformelle sammenhænge i 2007 og forandringen i deres oplevelse af meningsfuldhed 2007-2010 (bilag 31).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder 2010, begivenheder sidste tre år 2010, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveaue 2003
Deltagelse i uformelle sammenhænge i 2007	-0,100**	-0,091**
R	-	0,138**
Jus. R ²	-	0,014

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Model 1 i tabel 8 viser, at de unge vestjydere deltagelse i uformelle sammenhænge i 2007 har en lille, men signifikant og negativ betydning for forandringen i deres oplevelse af meningsfuldhed i 2007-2010. Denne sammenhæng bliver kun en smule mindre, når der justeres for kontrolvariablene i model 2. Det er her særlig interessant, at sammenhængen er negativ. Det betyder, at den halvdel af de unge vestjydere, som deltager mest i uformelle

sammenhænge i 2007, statistisk set oplever en forværring af deres oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2007-2010. Som et bud på at forstå denne sammenhænge kan det forestilles, at det er de unge vestjydere deltager i fester, der har indflydelse på sammenhængens retning – forstået på den måde at det afhænger af festernes karakter ikke nødvendigvis kan tænkes at have en positiv betydning på en psykosocial faktor som meningsfuldhed. Med tanke på de tidligere beskrevne mekanismer (afsnit 3.3) kan det forestilles, at nogle fester for nogle respondenter er præget af forsøg på at opnå tilhørsforhold til de øvrige deltagende dermed blive accepteret og inkluderet. I de tilfælde hvor dette ikke lykkes, kan det naturligvis forventes at have en negativ betydning for de pågældende respondenter helbredsrelaterede livskvalitet. På samme måde synes det plausibelt, at nogle respondenter vil sammenligne sig med sine jævnaldrende til fester og søge at betragte sig selv med andres øjne. Det kan som tidligere nævnt resultere i en lavere selvtillid, hvilket igen kan forventes at have negativ betydning for de pågældende respondenter helbredsrelaterede livskvalitet. Disse mulige teoretiske forklaringer på den negative sammenhæng mellem deltagelse i uformelle sammenhænge og oplevelse af meningsfuldhed møder dog ikke opbakning ved regressionsanalyser, som skelner mellem samvær med kammerater i 2007 og deltagelse i fester i 2007 (bilag 32). Her ses derimod, at deltagelse i uformelle sammenhænge foruden fester har en signifikant negativ sammenhæng med meningsfuldhed samme år. Modsat har deltagelse i fester en signifikant positiv sammenhæng med meningsfuldhed. Det er formentlig i disse modsatrettede sammenhænge, at forklaringen på de begrænsede sammenhænge mellem deltagelse i uformelle sammenhænge og meningsfuldhed skal findes.

Af ovenstående kan det konstateres, at de unge vestjydere deltager i uformelle sammenhænge kun har en begrænset betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Kun mellem forandringen i deltagelse i uformelle sammenhænge og niveauet af meningsfuldhed i 2007 og mellem niveauet af deltagelse i uformelle sammenhænge i 2007 og forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed i perioden 2007-2010 fandtes små, signifikante. Næste skridt er derfor at undersøge, hvorvidt de unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge har betydning.

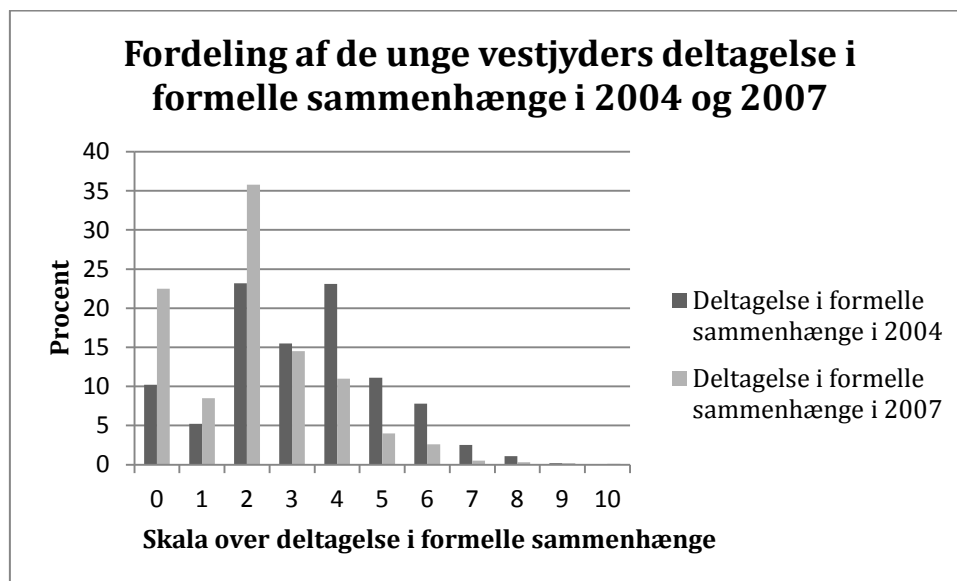
8.2.2 De unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge

De unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge er operationaliseret ved hyppigheden af deltagelse i aktiviteter som ungdomsklub, kor og idrætsforening. Dette begrundes som

nævnt med, at disse sammenhænge er karakteriserede ved, at der er opstillet fastere rammer omkring de sociale relationer end om de aktiviteter, der udgør den uformelle deltagelse.

8.2.2.1 Niveauet af deltagelse i formelle sammenhænge

Igen vil delanalysen tage udgangspunkt i hvordan niveauet af deltagelse i formelle sammenhænge fordeler sig. Følgende figur illustrerer derfor den procentvise fordeling af de unge vestjydere deltagelse i formelle sammenhænge i henholdsvis 2004 og 2007.

Figur 7 Den procentvise fordeling af de unge vestjydere deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og 2007 (bilag 33).

Ligesom figur 6, som illustrerer respondenternes deltagelse i uformelle sammenhænge, er figur 7 baseret på en konstrueret skala, hvorfor der ikke kan knyttes en konkret tolkning til værdierne på x-aksen. Her gælder dog samme princip: desto højere værdi, desto hyppigere deltagelse i formelle sammenhænge. Det er en forholdsvis stor gruppe af respondenter, som har opnået værdien 0 for deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og 2007, hvorfor variablene ikke er fuldstændig normalfordelte. Ses der bort fra værdien 0 kan disse dog betegnes som værende normalfordelte. Det interessante ved de unge vestjydere deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og 2007 er, at der er flere respondenter i 2004 end i 2007, der har opnået de tre laveste værdier. Modsat er der derfor også flere respondenter i 2007 end i 2004, der har opnået de otte højeste værdier. Dermed kan det konstateres, at der generelt er en højere deltagelse i formelle sammenhænge i 2007, hvor respondenterne er 17/18 år sammenlignet med i 2004, hvor respondenterne er 14/15 år. Det tyder med andre ord på, at

de unge vestjyders deltagelse i formelle sammenhænge er stigende med alderen. Dette kan igen sættes i forhold til den tidligere pointe i forhold til ungdommen (afsnit 3.4) om, at de unge bliver mere og mere udadvendte i deres adfærd og aktiviteter.

Når den binære variabel for de unge vestjyders deltagelse i formelle sammenhænge krydses med den binære variabel for deres oplevelse af meningsfuldhed, ses der væsentlige forskelle mellem de unge, som har en henholdsvis lav og høj deltagelse – både i 2004 og 2007 (bilag 34). Omtrent 60 % af de unge vestjyder, der har et lavt niveau af deltagelse i formelle sammenhænge i årene 2004 og 2007, oplever en svag meningsfuldhed de samme år. Tilsvarende oplever 60 % af de unge vestjyder, som har et højt niveau af deltagelse i formelle sammenhænge de pågældende år, en stærk meningsfuldhed i tilværelsen. Dette tydeliggør, at niveauet af de unge vestjyders deltagelse i formelle sammenhænge har en betydning for, hvordan de fordeler sig i forhold til deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.

For statistisk at teste disse umiddelbare sammenhænge mellem de unge vestjyders deltagelse i formelle sammenhænge og de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed inddrages regressionsanalyse. Her testes sammenhængen mellem den binære variabel for deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og den fulde variabel for meningsfuldhed ligeledes i 2004.

Tabel 9 *Simpel og multipel regression over deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og meningsfuldhed i 2004 (bilag 35).*

	Model 1 Simpel regressions- analyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder sidste år 2004, begivenheder hele livet 2004, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Deltagelse i formelle sammenhænge	0,179***	0,159***
R	-	0,278***
Jus. R ²	-	0,073

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

På baggrund af regressionsanalysen kan det konstateres, at der er en lille, højsignifikant sammenhæng mellem de unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.

Der eksisterer altså en sammenhæng mellem de unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge i 2004 og deres oplevelse af meningsfuldhed samme år. Næste skridt er at undersøge, hvorvidt dette også gør sig gældende for niveauet af de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i 2007:

Tabel 10 *Simpel og multiple regressioner over deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og 2007 og meningsfuldhed i 2007 (bilag 36).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for alle variable i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen, justeret for køn, begivenheder sidste år 2007, begivenheder sidste tre år 2007, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Deltagelse i formelle sammenhænge i 2004	0,102**	0,064*	0,059*
Deltagelse i formelle sammenhænge i 2007	0,192***	0,178***	0,167***
R	-	0,201***	0,252***
Jus. R ²	-	0,039	0,058

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Af model 1 i tabel 10 kan det konstateres, at der er signifikante, positive sammenhænge mellem de unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge i henholdsvis 2004 og 2007 og deres oplevelse af meningsfuldhed i 2007. Disse sammenhænge er begge små. Det interessante er, at de i model 2 begge bliver mindre. Sammenhængen mellem deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og oplevelse af meningsfuldhed i 2007 bliver endda så relativt lille, at den falder udenfor Cohens definition af en lille sammenhæng. Den er dog stadig signifikant. Det er oplagt at forestille sig, at årsagen til, at begge sammenhænge mindskes i

model 2 er, at en del af de respondenter, som har høj deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 ligeledes har høj deltagelse i formelle sammenhænge i 2007. Dette understøttes af den indledende deskriptive analyse, hvor det blev konstateret, at niveauet af deltagelse i formelle sammenhænge er stabilt eller stigende i den pågældende periode for størstedelen af respondenterne. Model 3 viser dog, at der eksisterer en signifikant sammenhæng mellem deltagelse i formelle sammenhænge i 2007 og oplevelsen af meningsfuldhed i 2007, selv når der er kontrolleret for deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 og baggrundsvariablene. Deltagelse i formelle sammenhænge i 2007 har med andre ord en selvstændig betydning for oplevelsen af meningsfuldhed i 2007.

I det følgende testes sammenhængen mellem den binære variabel for deltagelse i formelle sammenhænge i 2007 og den fulde variabel for oplevelse af meningsfuldhed i 2010. Det er valgt ikke at medtage deltagelse i formelle sammenhænge i 2004, eftersom dennes betydning blev meget lille i forrige regressionsanalyse. Det vurderes således at være usandsynligt, at deltagelse i formelle sammenhænge i 2004 har en væsentlig betydning for oplevelsen af meningsfuldhed i 2010, når det ikke er tilfældet for oplevelsen af meningsfuldhed i 2007.

Tabel 11 *Simpel og multipel regression over deltagelse i formelle sammenhænge i 2007 og meningsfuldhed i 2010 (bilag 37).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder sidste år 2010, begivenheder sidste tre år 2010, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Deltagelse i formelle sammenhænge i 2007	0,172***	0,157***
R	-	0,232***
Jus. R ²	-	0,049

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

På baggrund af regressionsanalysen kan det konstateres, at der er en lille, positiv sammenhæng mellem de unge vestjydere deltagelse i formelle sammenhænge i 2007 og deres

oplevelse af meningsfuldhed i 2010. Set i lyset af den forrige regressionsanalyse kan det synes sandsynligt, at den fundne sammenhæng ville mindskes, hvis der blev taget højde for de unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge i 2010. Dette er dog ikke muligt, da spørgeskemaet fra 2010 ikke stiller de spørgsmål, som operationaliseringen af deltagelse i formelle sammenhænge baseres på.

8.2.2.2 Forandring i deltagelse i formelle sammenhænge

Efter at have undersøgt betydningen af niveauet af de unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge for niveauet af deres oplevelse af meningsfuldhed tilføjes et aspekt, som tager højde for tidens indflydelse på deltagelse i formelle sammenhænge. Ligesom i forhold til respondenterne deltager i uformelle sammenhænge, findes det med andre ord interessant at undersøge ændringen i de enkelte respondenter deltageres niveau i formelle sammenhænge:

Tabel 12 Den procentvise fordeling af om respondenterne oplever nedgang, stilstand eller stigning i deres deltagelse i formelle sammenhænge fra 2004-2007 (bilag 38).

	Model 1 2004-2007, uden standardafvigelse	Model 2 2004-2007, med standardafvigelse
Nedgang i formel deltagelse	18,3 %	2,2 %
Stilstand i formel deltagelse	21,7 %	75,5 %
Stigning i formel deltagelse	60 %	22,3 %

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Model 1 i tabel 12 fortæller, at seks ud af ti af de unge vestjyder oplever en stigning i deltagelse i formelle sammenhænge, mens cirka hver femte enten oplever en nedgang eller stilstand i deltagelse i formelle sammenhænge over perioden 2004-2007. Dette er, når alle forandringer – store som små – medtages. Når forandringer kun defineres som sådan, hvis de er større end standardafvigelsen, fås i stedet fordelingen i model 2. Denne model viser, at meget få respondenter oplever en nedgang i deres deltagelse i formelle sammenhænge, som er større end standardafvigelsen, mens flere end hver femte oplever en stigning. Langt størstedelen oplever dog stilstand i deres deltagelse i formelle sammenhænge – forstået på den måde at de ikke oplever en forandring i niveauet af deltagelse, som er større end standardafvigelsen. På baggrund af denne tabel kan det konstateres, at der sker forholdsvis mange små forandringer i de enkelte unge vestjydere deltager i formelle sammenhænge –

især stigninger. Når der sættes krav til forandringernes størrelse, kan det derimod konstateres, at niveauet af deltagelse i formelle sammenhænge er stabilt over den pågældende periode for tre ud af fire respondenter, og at langt flere af de unge vestjyder oplever stigning end nedgang.

Regressionsanalyse med forandringen i formel deltagelse i perioden 2004-2007 og den fulde variabel for niveauet af oplevelse af meningsfuldhed i 2007 viser dog, at der ikke eksisterer signifikante sammenhænge mellem disse (bilag 39).

8.2.2.3 Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed

Delanalysen vil i det følgende udnytte tidsaspektet yderligere ved også at inddrage forandringen i de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed. En regressionsanalyse med niveauet af de unge vestjyders deltagelse i formelle sammenhænge 2004 og forandringen i deres oplevelse af meningsfuldhed over perioden 2004-2007 viser ingen signifikante sammenhænge (bilag 40). Det samme gør sig gældende for en regressionsanalyse med deltagelsesniveauet i formelle sammenhænge i 2007 og forandring i oplevelsen af meningsfuldhed i 2007-2010 (bilag 41). En regressionsanalyse med den fulde forandringsvariabel for de unge vestjyders deltagelse i formelle sammenhænge i perioden 2004-2007 og forandringsvariablen for deres oplevelse af meningsfuldhed i samme periode giver derimod følgende resultat:

Tabel 13 *Simpel og multipel regression over forandringen i deltagelse i formelle sammenhænge 2004-2007 og forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed 2004-2007 (bilag 42).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder 2007, begivenheder sidste tre år 2007, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Forandringen i deltagelse i formelle sammenhænge 2004-2007	0,068*	0,067*
R	-	0,096
Jus. R ²	-	0,004

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Der eksisterer således en meget lille, men signifikant sammenhæng mellem forandring i deltagelse i formelle sammenhænge 2004-2007 og forandring i oplevelse af meningsfuldhed i samme periode. Det er her centralt at bemærke den meget lave forklaringskraft på 0,4 %, hvilket betyder, at forandringsvariablen for deltagelse i formelle sammenhænge 2004-2007 kun kan forklare 0,4 % af variationen i variablen for forandringen i de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i samme periode.

8.2.3 Øvrige elementer af det strukturelle aspekt

Udover de unge vestjydere deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge, indeholder det strukturelle aspekt af sociale relationer også faktorer som husholdningens størrelse og sammensætning. Disse er i dette speciale operationaliseret ved antallet af personer i husholdningen (bilag 43), antallet af voksne i husholdningen (bilag 44), antallet af søskende i husholdningen (bilag 45), samt hvorvidt respondenterne lever sammen med begge forældre (bilag 46). Ingen af disse faktorer finder sammenhænge med de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed.

Endvidere kan det bemærkes, at variablen for samlet deltagelse – hvor der ikke skelnes mellem formel og uformel – finder små, positive sammenhænge med de unge vestjydere

oplevelse af meningsfuldhed både i 2004 (bilag 47) og i 2007 (bilag 48). Disse sammenhænge er dog mindre end de, der findes mellem deltagelse i formelle sammenhænge og deres oplevelse af meningsfuldhed. Forklaringen på dette må nødvendigvis være, at den manglende sammenhæng mellem deltagelse i uformelle sammenhænge og oplevelsen af meningsfuldhed formindsker den fundne sammenhæng mellem deltagelse i formelle sammenhænge og oplevelsen af meningsfuldhed.

8.3 Det funktionelle aspekt

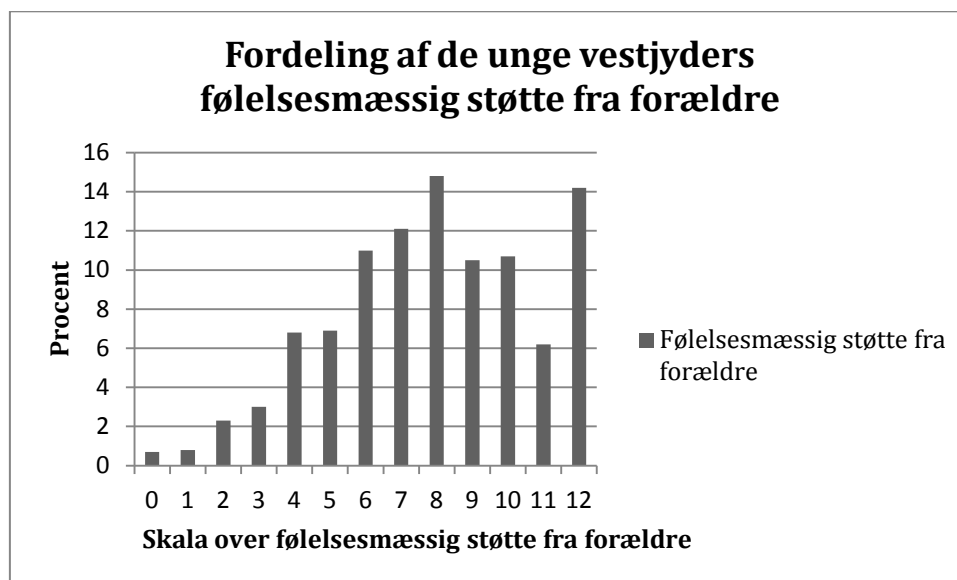
Udover det strukturelle aspekt af sociale relationer har analysen også til formål at undersøge det funktionelle aspekt af disse. De næste tre analyseafsnit har det funktionelle aspekt af de unge vestjydere sociale relationer som omdrejningspunkt. Først (afsnit 8.3.1) udgør de unge vestjydere oplevelse af følelsesmæssig støtte fokus for analysen, hvorefter (afsnit 8.3.2) analysen koncentrerer sig om deres oplevelse af praktisk støtte. Det er disse to faktorer, der ifølge modellen fra Due og Lund tilsammen udgør individets sociale støtte. Slutteligt (afsnit 8.3.3) omhandler dette aspekt de unge vestjydere oplevelse af social integration forstået som tilknytning.

8.3.1 Følelsesmæssig støtte

Som en del af det funktionelle aspekt af sociale relationer, plæderer Due og Lund for, at forskere skal tage højde for den følelsesmæssige støtte, som individer modtager. Denne kommer til udtryk ved, om respondenterne har venner og familie, som de kan tale med om bekymringer. Dette aspekt har jeg valgt at knytte til nuanceringen, som muliggør en skelnen mellem, hvorvidt respondenterne oplever følelsesmæssig støtte fra forældre eller fra kammerater. Denne analysedel vil ligesom de øvrige først beskæftige sig med niveauet for følelsesmæssig støtte og dets betydning for niveauet af oplevelsen af meningsfuldhed i tilværelsen. Dernæst vil omdrejningspunktet udgøres af, hvorvidt niveauet af følelsesmæssig støtte har betydning for forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed. Eftersom de oprindelige variable, som operationaliseringen af de unge vestjydere følelsesmæssige støtte baseres på, kun findes i spørgerunden fra 2004, er det ikke muligt at undersøge, hvorvidt en forandring i oplevelsen af følelsesmæssig støtte har betydning for hverken niveauet eller forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed.

8.3.1.1 Niveauet af følelsesmæssig støtte

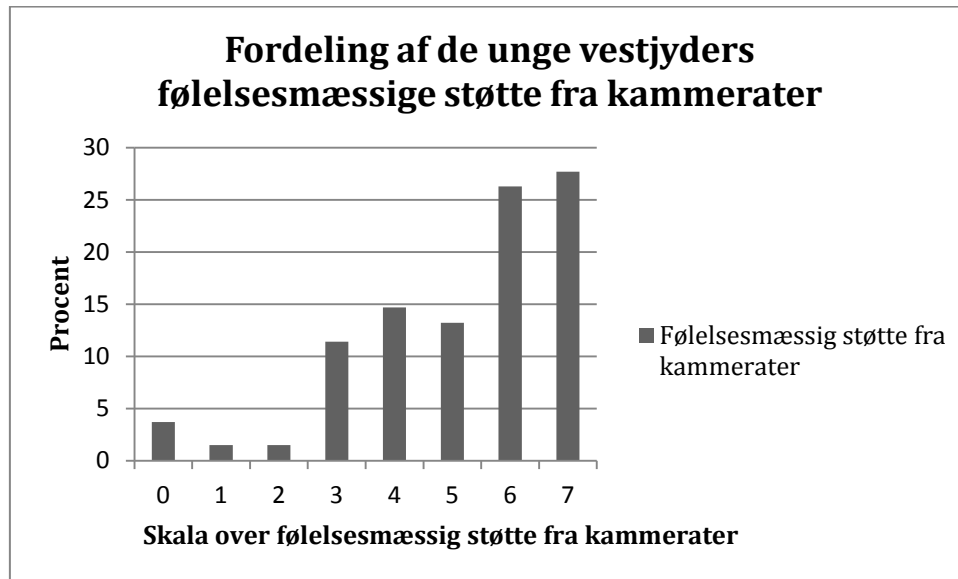
For at give et grundlæggende indblik i de unge vestjydere følelsesmæssige støtte vil delanalysen indledningsvist omhandle niveauet af denne. Følgende figur illustrerer den procentvise fordeling af niveauet af de unge vestjydere følelsesmæssige støtte fra forældre i 2004.

Figur 8 Den procentvise fordeling af de unge vestjydere følelsesmæssige støtte fra forældre (bilag 49).

Ligesom det gjorde sig gældende under den foregående delanalyse af de unge vestjydere deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge, kan x-aksen i figur 8 ikke tolkes konkret, eftersom denne udgøres af en konstrueret, ordinal skala. Princippet er ligeledes her, at jo højere værdi, jo mere følelsesmæssig støtte. Som det ses af figuren er fordelingen ikke helt normalfordelt, da den højeste værdi udgør en relativ stor gruppe. Det havde dermed været fordelagtigt, hvis skalaen for de unge vestjydere følelsesmæssige støtte havde været højere, så gruppen, der har opnået værdien 12, kunne være blevet spredt mere ud. Når variabelen for følelsesmæssig støtte fra forældre indgår i regressionsanalysen, er denne dog rekodet til en binær variabel efter medianen. Derfor ville det ikke gøre en forskel, om de unge vestjyder, som har opnået værdien 12 var fordelt på flere værdier – de ville stadig være endt i den halvdel af de unge vestjyder, som oplever mest følelsesmæssig støtte fra forældre.

Den næste figur viser den procentvise fordeling af de unge vestjyder i forhold til deres oplevelse af følelsesmæssig støtte fra kammerat:

Figur 9 Den procentvise fordeling af de unge vestjyders følelsesmæssige støtte fra kammerater (bilag 50).

Ligesom ved den procentvise fordeling af de unge vestjyders følelsesmæssig støtte fra forældre, ses her en skæv fordeling. Det er positivt, at en stor andel af de unge vestjyder opnår høje værdier på skalaen over følelsesmæssig støtte. Det havde været at foretrække, hvis respondenterne fordelte sig normalt, men problemet minimeres væsentligt ved, at variabelen vil rekodes til en binær variabel, når den indgår i regressionsanalyser.

Da specialet har til formål at undersøge sammenhænge mellem de unge vestjyders sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed, krydses den binære variabel for niveauet af følelsesmæssig støtte og den binære variabel for oplevelse af meningsfuldhed i nedenstående tabel.

Tabel 14 Krydstabel indeholdende den binære variabel for følelsesmæssig støtte fra henholdsvis forældre, kammerater og samlet og den binære variabel for oplevelse af meningsfuldhed (bilag 51).

	Svag oplevelse af meningsfuldhed	Stærk oplevelse af meningsfuldhed
Lav følelsesmæssig støtte fra forældre	62,6 %	37,4 %
Lav følelsesmæssig støtte fra kammerater	57,9 %	42,1 %
Lav følelsesmæssig samlet støtte	62,2 %	37,8 %
Høj følelsesmæssig støtte fra forældre	40,5 %	59,5 %
Høj følelsesmæssig støtte fra kammerater	43,5 %	56,5 %
Høj følelsesmæssig samlet støtte	36,1 %	63,9 %

Tabel 14 viser, at der er væsentlig forskel på oplevelsen af meningsfuldhed, når der sondres mellem de respondenter, der oplever henholdsvis mindst og mest følelsesmæssig støtte. Den binære variabel for oplevelse af meningsfuldhed er kodet således, at 50,2 % af respondenterne tilhører den del, som oplever svagest meningsfuldhed i tilværelsen, og at 49,8 % tilhører den del, som oplever stærkest meningsfuldhed. Derfor er det interessant, at der er en forskel på omtrent 20 %, når der skelnes mellem de respondenter, der oplever henholdsvis mindst og mest følelsesmæssig støtte. Seks ud af ti af de unge vestjyder, som oplever lav følelsesmæssig støtte fra forældre og kammerater, oplever en svag meningsfuldhed i tilværelsen. Dette gør sig kun gældende for fire ud af ti af de unge vestjyder, som oplever høj følelsesmæssig støtte fra forældre og kammerater.

For statistisk at teste sammenhængen mellem den følelsesmæssig støtte og de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen, inddrages en regressionsanalyse med binære variable for følelsesmæssig støtte fra henholdsvis forældre, kammerater og samlet og den fulde variabel for oplevelsen af meningsfuldhed:

Tabel 15 *Simpel og multiple regressioner over følelsesmæssig støtte i 2004 og meningsfuldhed i 2004 (bilag 52).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for alle variable i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen, justeret for køn, begivenheder sidste år 2004, begivenheder hele livet 2004, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesnivea 2003
Følelsesmæssig støtte fra forældre	0,281***	0,175***	0,158***
Følelsesmæssig støtte fra kammerater	0,143***	0,083**	0,086**
Samlet følelsesmæssig støtte	0,299***	0,145***	0,135***
R	-	0,323***	0,362***
Jus. R ²	-	0,103	0,128

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Ovenstående tabel viser, at følelsesmæssig støtte fra forældre og følelsesmæssig støtte fra kammerater enkeltvis har en betydning for de unge vestjydere oplevede af meningsfuldhed. Isoleret set har den følelsesmæssige støtte fra forældre en moderat betydning for meningsfuldheden, mens den følelsesmæssige støtte fra kammerater har en lille betydning. Empirien, som denne tabel er baseret på, er som påpeget indsamlet i 2004, hvor respondenterne var 14/15 år gamle. I den forbindelse er det interessant, at forældrenes følelsesmæssige støtte kan konstateres at have større betydning for den oplevede meningsfuldhed end kammeraternes følelsesmæssige støtte. Det kan tænkes, at dette forhold mellem den følelsesmæssige støtte fra forældre og den følelsesmæssige støtte fra kammerater ændrer sig de efterfølgende år, hvor det ifølge teorien kan forventes, at de i højere grad løsriver sig fra forældrene og knytter sig til kammeraterne. Da spørgsmålene, som udgør grundlaget for operationaliseringen af den følelsesmæssige støtte kun eksisterer i datasættet fra 2004, kan det imidlertid ikke lade sig gøre at teste denne teoretiske antagelse. Endvidere ses det af tabellen, at den samlede støtte – som både tæller den følelsesmæssige støtte fra forældre og fra kammerater – også har en moderat betydning for oplevelsen af

meningsfuldhed. Endeligt bemærkes det, at den forklarede varians for model 3 er 12,8 %, hvilket er en væsentlig højere andel end for sammenhængene under de to former for deltagelse.

Følgende regressionsanalyse tager udgangspunkt i en opdeling mellem de unge vestjyder, som hverken oplever følelsesmæssig støtte fra kammerater eller forældre og dem, som oplever følelsesmæssig støtte henholdsvis kun fra kammerater, kun fra forældre og både kammerater og forældre. Denne udgør dermed en nuancering af, hvilke af disse kategorier der relativt har størst betydning for de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed. Regressionsanalysen er således foretaget på baggrund af binære variable for følelsesmæssig støtte og den fulde variabel for oplevelsen af meningsfuldhed.

Tabel 16 *Multiple regressioner over følelsesmæssig støtte i 2004 og meningsfuldhed i 2004, hvor de respondenter der ingen følelsesmæssig støtte oplever fungerer som referencekategori for de øvrige (bilag 53).*

	Model 1 Multipel regressionsanalyse med alle variablene i tabellen	Model 2 Multipel regressionsanalyse med alle variablene i tabellen, justeret for køn, begivenheder sidste år 2004, begivenheder hele livet 2004, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Ingen følelsesmæssig støtte	<i>Reference</i>	<i>Reference</i>
Følelsesmæssig støtte fra kammerater	0,118***	0,120***
Følelsesmæssig støtte fra forældre	0,248***	0,230***
Følelsesmæssig støtte fra både kammerater og forældre	0,382***	0,359***
R	0,31	0,353***
Jus. R ²	0,095	0,121

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Helt grundlæggende kan det konstateres på baggrund af tabel 16, at de vestjyder som oplever følelsesmæssig støtte kun fra kammerater, kun fra forældre og fra både kammerater og

forældre oplever signifikant stærkere meningsfuldhed i tilværelsen, når de sammenlignes med de unge vestjyder, som hverken oplever følelsesmæssig støtte fra kammerater eller forældre. Der er en lille, signifikant sammenhæng mellem at opleve følelsesmæssig støtte fra kammerater og oplevelsen af meningsfuldhed i tilværelsen, sammenlignet med ikke at opleve væsentlig følelsesmæssig støtte fra kammerater og forældre. Endvidere er der en moderat, signifikant sammenhæng mellem at opleve følelsesmæssig støtte fra forældre og oplevelsen af meningsfuldhed, sammenlignet med hverken at opleve følelsesmæssig støtte fra kammerater eller forældre. Endeligt er der en stor, signifikant sammenhæng mellem at opleve følelsesmæssig støtte fra både kammerater og forældre og oplevelsen af meningsfuldhed, sammenlignet med ikke at opleve følelsesmæssig støtte. Alle disse sammenhænge er som nævnt positive, hvilket vil sige, at tilhørsforhold til en af de pågældende tre kategorier statistisk set forventes at give en oplevelse af stærkere meningsfuldhed i tilværelsen i forhold til de unge vestjyder, som ikke oplever følelsesmæssig støtte.

Dermed finder specialet samme sammenhæng mellem følelsesmæssig støtte og oplevelse af meningsfuldhed, som den tidligere omtalte udskolingsundersøgelse fandt mellem social integration og oplevelse af sammenhæng. Dette øger jævnt Hills kriterier validiteten af specialet. Det er endvidere interessant at sammenholde specialets resultater med udskolingsundersøgelsens resultater i forhold til den mere snævre forståelse af sundhedsbegrebet. Udskolingsundersøgelsen fandt, at en god forældrekontakt var forbundet med sundhed forstået som mange sunde vaner⁴ og få usunde⁵. Dette begrundes med, at det var de såkaldte integrerede og voksenorienterede børn, som scorede højest på sundhedsskalaen. De isolerede børn havde meget få usunde vaner, men til gengæld også meget få sunde. De kammeratorienterede børn havde mange usunde vaner, men få sunde (Petersen *et al.* 2000:416). Generelt udmundede disse sammenhænge i, at de integrerede blev betragtet som de sundeste, derefter de voksenorienterede, de isolerede og de kammeratorienterede. Ifølge udskolingsundersøgelsen er en mulig forklaring på dette, at flere

---

⁴ Sunde vaner som eksempelvis at spise frugt og grøntsager og benytte sikkerhedssele.

⁵ Usunde vaner som eksempelvis at ryge, drikke alkohol og være inaktiv.

af de usunde vaner foregår i relationer med jævnaldrende, mens at forældre opfordrer til sunde vaner, og jo bedre kontakt forældrene har med de unge, jo mere tilbøjelige er disse til at følge forældrenes opfordringer (Petersen *et al.* 2000:416). Her bliver det tydeligt, at udskolingsundersøgelsen arbejder med et andet sundhedsbegreb end dette speciale. Når der er fokus på oplevelsen af meningsfuldhed som sundhedsindikator, giver det ikke mening at forestille sig 'smitte' i kammeratskabskredsen. Tværtimod kan det med tanke på mekanismen om tilhørsforhold forestilles, at et tæt forhold til kammerater medfører en stærkere oplevelse af meningsfuldhed. Det giver derfor god mening, at specialet i stedet finder, at de unge vestjyder med følelsesmæssig støtte fra kammerater oplever væsentlig stærkere sundhed forstået som meningsfuldhed, sammenlignet med de unge vestjyder som hverken oplever følelsesmæssig støtte med forældre eller kammerater.

8.3.1.2 Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed

Indtil nu har delanalysen af de unge vestjyders følelsesmæssige støtte koncentreret sig om niveauer. Dette afsnit vil derimod fokusere på betydningen af niveauet af følelsesmæssig støtte i 2004 for forandringen i de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2004-2007, hvor en forandring kun er defineret som en sådan, hvis den er større end standardafvigelsen.

Tabel 17 Den procentvise fordeling af, om respondenterne oplever forværring, forbedring eller stilstand i forhold til deres oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2004-2007 i forhold til, om de oplever lav eller høj følelsesmæssig støtte fra forældre, kammerater og samlet i 2004 (bilag 54).

	Forværring af oplevelse af meningsfuldhed	Stilstand i oplevelse af meningsfuldhed	Forbedring af oplevelse af meningsfuldhed
Lav følelsesmæssig støtte fra forældre	16,3 %	71 %	12,8 %
Lav følelsesmæssig støtte fra kammerater	15,3 %	69,9 %	14,8 %
Lav samlet følelsesmæssig støtte	16,3 %	70,7 %	13,1 %
Høj følelsesmæssig støtte fra forældre	12,7 %	70,6 %	16,7 %
Høj følelsesmæssig støtte fra kammerater	13,4 %	71,5 %	15,1 %
Høj samlet følelsesmæssig støtte	12 %	70,8 %	17,2 %

Tabellen viser, at der eksisterer en forskel på, hvorvidt unge vestjyder med henholdsvis lavest og højest følelsesmæssig støtte i 2004 erfarer en forandring i oplevelsen af meningsfuldhed i perioden 2004-2007. Tendensen er, at en mindre procentdel af de respondenter, der oplever

høj følelsesmæssig støtte i 2004, erfarer en væsentlig forværring af deres oplevelse af meningsfuldhed i løbet af de næste tre år sammenlignet med de respondenter, der oplever lav følelsesmæssig støtte i 2007. Den samme tendens – bare omvendt – ses i forhold til at opleve en væsentlig forbedring af oplevelsen af meningsfuldhed. Det skal dog understreges, at det er en relativ lille tendens, og at der eksempelvis stadig er en væsentlig andel af de respondenter, der oplever høj følelsesmæssig støtte i 2004, som erfarer en forværring af deres oplevelse af meningsfuldhed efter den pågældende periode. Disse sammenhænge testes i det følgende ved hjælp af regressionsanalyser.

Tabel 18 *Simpel og multiple regressioner over niveauet af følelsesmæssig støtte fra forældre, kammerater og samlet i 2004 og forandring i oplevelsen af meningsfuldhed i perioden 2004-2007 (bilag 55).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder 2007, begivenheder sidste tre år 2007, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Følelsesmæssig støtte fra forældre	0,072*	0,044	0,051
Følelsesmæssig støtte fra kammerater	0,008	-0,008	-0,02
Samlet følelsesmæssig støtte	0,068*	0,041	0,038
R	-	0,076*	0,097*
Jus. R ²	-	0,004	0,005

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Model 1 i denne regressionsanalyse viser, at både de unge vestjydere oplever følelsesmæssig støtte fra forældre og den samlede følelsesmæssige støtte i 2004 hver især har en signifikant betydning for forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed 2004-2007. Sammenhængen mellem disse er positiv, hvilket vil sige, at den halvdel, som oplever mest følelsesmæssig støtte, har statistisk større sandsynlighed for at opleve en stigning i deres oplevelse af meningsfuldhed. Det skal dog bemærkes, at sammenhængen mellem den samlede følelsesmæssige støtte og forandringen i meningsfuldhed formentlig er et udtryk for, at der er

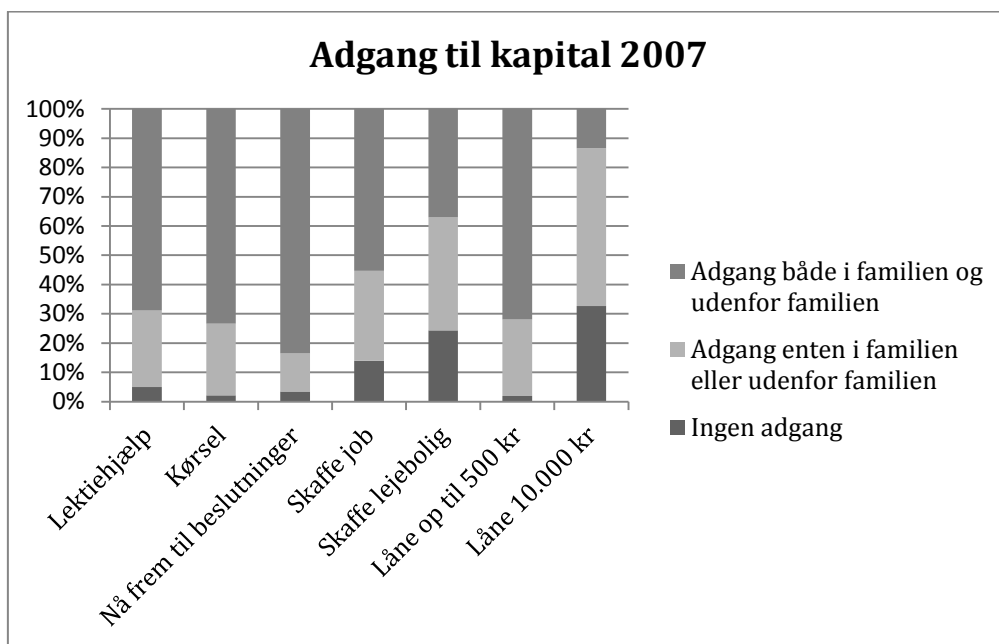
sammenhæng mellem den følelsesmæssige støtte fra forældre og oplevelsen af meningsfuldhed, eftersom den samlede følelsesmæssige støtte baserer sig på denne variabel og variabelen for følelsesmæssig støtte fra kammerater. Begge disse sammenhænge forsvinder dog i model 2 og 3.

8.3.2 Praktisk støtte

Ifølge Due og Lund betegnes de unge vestjyders følelsesmæssige støtte sammen med deres praktiske støtte som værende deres samlede sociale støtte. Denne analysedel vil omhandle sidstnævnte element, nemlig den praktiske støtte. Denne del er som tidligere nævnt inspireret af Pierre Bourdieus tilgang til social kapital, hvor social kapital defineres som en ressource, der giver adgang til andre individers ressourcer. Derfor vil dette afsnit beskæftige sig med, hvilke praktiske hjælpeforanstaltninger de unge vestjyder har adgang til i og udenfor deres familier. De oprindelige variable, som operationaliseringen af de unge vestjyders praktiske støtte er baseret på, findes både i spørgerunden fra 2007 og 2010, hvorfor det er muligt også at undersøge forandringen i praktisk støtte. Delanalysen vil dog starte med at fokusere på niveauet af den praktisk støtte.

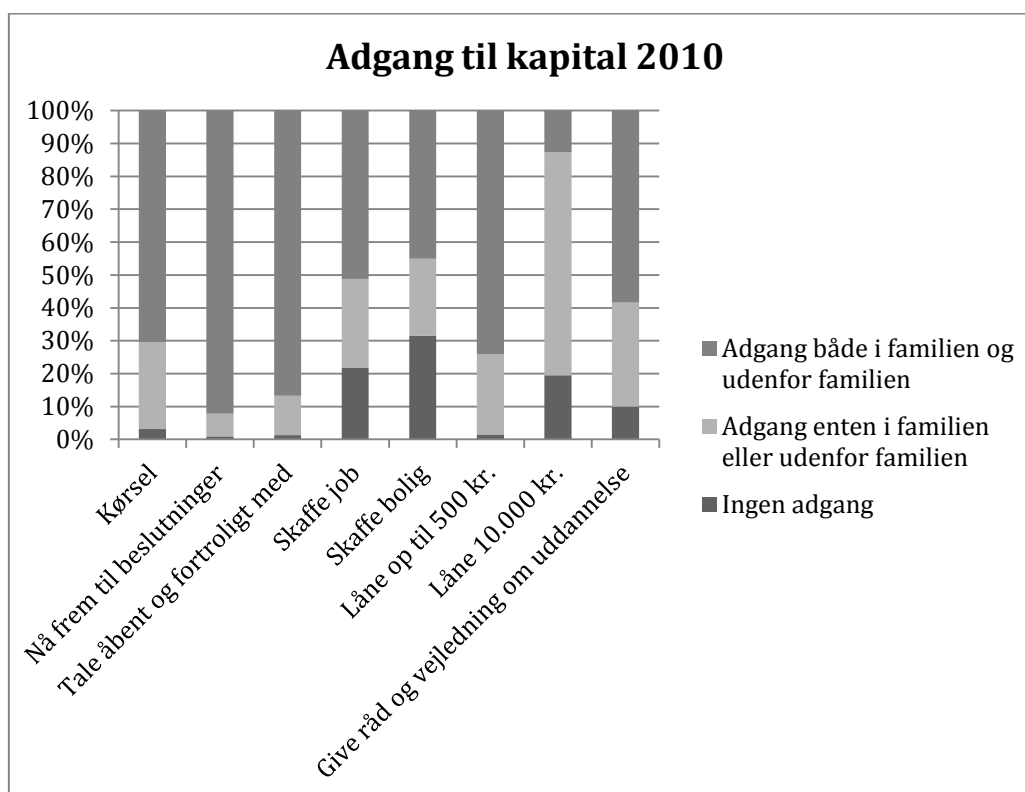
8.3.2.1 Niveauet af praktisk støtte

For at give et indledende indblik i de unge vestjyders praktiske støtte, vil dette afsnit tage udgangspunkt i to figurer, som illustrerer deres adgang til kapital i henholdsvis 2007 og 2010. Det er valgt at lave to separate figurer, fordi det ikke er helt de samme indikatorer på praktisk støtte, der indgår i 2007 som i 2010.

Figur 10 Den procentvise fordeling af respondenternes adgang til kapital i 2007, hvor der skelnes mellem, om respondenterne ikke har adgang, har adgang enten i familien eller udenfor familie eller både i familien og udenfor familien (bilag 56).

Figuren om de unge vestjyders adgang til kapital i 2007 viser, at en stor del af de unge vestjyder oplever at have adgang til de pågældende indikatorer på praktisk støtte både i og udenfor familien. Undtagelserne er indikatorerne for at skaffe lejebolig og låne 10.000 kr., hvor blot henholdsvis 37,1 % og 13,4 % af de unge vestjyder har adgang både i og udenfor familien. Det er endvidere til disse to faktorer, hvor der er flest unge vestjyder, der oplever ikke at have adgang – henholdsvis 24,3 % og 32,6 %.

Figur 11 Den procentvise fordeling af respondenternes adgang til kapital i 2010, hvor der skelnes mellem, om respondenterne ikke har adgang, har adgang enten i familien eller udenfor familie eller både i familien og udenfor familien (bilag 57).

Ligesom den foregående figur, tydeliggør figur 11, at en stor del af de unge vestjyder i store træk oplever at have adgang både i familien og udenfor familien, når det kommer til de pågældende indikatorer. Dog udgør adgang til personer i eller udenfor familien, som kan låne de unge vestjyder 10.000 kr., også her en undtagelse. Her har størstedelen af de unge vestjyder blot adgang enten i eller udenfor familien (67,9 %) og ikke begge steder. Endvidere bemærkes det, at relativt mange af de unge vestjyder ikke har adgang til personer hverken i eller udenfor familien, som kan hjælpe med at skaffe job (21,9 %) eller at skaffe bolig (31,5 %). Med andre ord ses der en væsentlig lighed mellem adgang til kapital i 2007 og 2010, da det begge år er i forhold til job, bolig og store lån, at flest unge vestjyder oplever ikke at have adgang.

Når variablene for de unge vestjyders praktiske støtte i 2007 og 2010 krydses med niveauet af deres oplevelse af meningsfuldhed de samme år, ses sammenhænge mellem at opleve adgang både i og udenfor familien og en stærk oplevelse af meningsfuldhed (bilag 58). Det er for

adgangene til de forskellige kategorier ikke entydigt, om det generelt er den gruppe, der oplever ikke at have adgang eller kun at have adgang i eller udenfor familien, som har den næststærkeste oplevelse af meningsfuldhed. På grund af dette og fordi gruppen, som ikke oplever adgang – som det fremgår af figur 10 og figur 11 – typisk er meget lille, rekodes variabelen, således at de unge vestjyder, som henholdsvis ingen adgang og adgang enten i eller udenfor familien slås sammen under samme værdi (bilag 59). På denne måde vil disse variable også være binære, hvilket som nævnt er en forudsætning for, at de kan indgå i regressionsanalyserne.

Med baggrund i ovenstående indeholder følgende regressionsanalyse de binære, uafhængige variable for de unge vestjyders praktiske støtte i 2007 og den afhængige, fulde variabel for deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen i 2007:

Tabel 19 *Simpel og multiple regressioner over praktisk støtte i 2007 og meningsfuldhed i 2007 (bilag 60).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for alle variablene i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen, justeret for køn, begivenheder sidste år 2007, begivenheder sidste tre år 2007, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Lektiehjælp	0,131***	0,059	0,042
Kørsel	0,191***	0,110**	0,111**
Nå frem til beslutninger	0,180***	0,104*	0,091*
Skaffe job	0,180***	0,063	0,065
Skaffe lejebolig	0,191***	0,082*	0,087*
Låne op til 500 kr.	0,161***	0,053	0,053
Låne 10.000 kr.	0,121***	0,037	0,039
R	-	0,296***	0,328***
Jus. R ²	-	0,079	0,094

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

I model 1 finder alle de uafhængige variable for forskellige adgange til kapital en højsignifikant, positiv sammenhæng med de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. At de hver især har en positiv betydning for de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed betyder, at de unge vestjydere, som oplever at have adgang til kapital i og udenfor familien statistisk kan forvente at have en stærkere oplevelse af meningsfuldhed end dem som oplever ikke at have adgang eller kun at have adgang i eller udenfor familien. I model 2, hvor alle de uafhængige variable indgår, forsvinder flere af de signifikante sammenhænge. Det viser sig således, at det kun er tre faktorer, der til stadighed har en signifikant betydning for meningsfuldhed. Det drejer sig om adgang til kørsel, hjælp til at nå frem til beslutninger samt hjælp til at skaffe en lejebolig. De kan alle karakteriseres som værende små sammenhænge. Disse tre faktorer har endvidere signifikant betydning i model 3, hvor der også er kontrolleret for baggrundsvariablene. I denne model er der stadig tale om små, positive, signifikante sammenhænge.

Følgende regressionsanalyse indeholder de binære, uafhængige variable for de unge vestjydere praktiske støtte i 2010 og den afhængige, fulde variabel for deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen samme år. Dette muliggør en vurdering af, om det er de samme indikatorer på praktisk støtte, der har betydning for de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i 2010 som i 2007.

Tabel 20 *Simpel og multiple regressioner over praktisk støtte i 2010 og meningsfuldhed i 2010 (bilag 61).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for alle variable i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen, justeret for køn, begivenheder sidste år 2010, begivenheder sidste tre år 2010, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Kørsel	0,157***	0,121**	0,133***
Få frem til beslutninger	0,101**	0,036	0,023
Tale åbent og fortroligt med	0,121**	0,064	0,047
Skaffe job	0,093**	0,022	0,023
Skaffe bolig	0,069	-0,009	-0,013
Låne op til 500 kr.	0,076*	0,016	0,019
Låne 10.000 kr.	0,103**	0,056	0,055
Give råd og vejledning om uddannelse	0,141***	0,100**	0,082*
R	-	0,23***	0,275***
Jus. R ²	-	0,043	0,06

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Af tabellen fremgår det, at der også i 2010 findes signifikante sammenhænge mellem de unge vestjydere adgang til kapital og deres oplevelse af meningsfuldhed. Det er dog ikke alle indikatorerne på praktisk støtte, der er signifikante i model 1, hvilket som bekendt var tilfældet i 2007. Det er værd at bemærke, at adgang til personer i og udenfor familien, som kan hjælpe vedkommende med at skaffe bolig ikke finder en sammenhæng med oplevelsen af meningsfuldhed i 2010. Det var netop en af de faktorer, som i 2007 fandt sammenhæng med de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i alle tre modeller. Hertil kan der knyttes en kommentar om, at det nok er mere relevant for de 20/21-årige at finde bolig end for de 17/18-årige. De øvrige faktorer finder alle positive sammenhænge med oplevelsen af meningsfuldhed i model 1, om end de ikke alle er lige store eller lige signifikante. I model 2, hvor alle de uafhængige variable indgår på samme tid, er det blot to af de oprindeligt otte

indikatorer på praktisk støtte, som har betydning for oplevelsen af meningsfuldhed i 2010. Det drejer sig om adgang til personer, som kan give vedkommende kørelejlighed, samt råd og vejledning om uddannelse. I begge tilfælde er der tale om små, signifikante sammenhænge. Begge disse indikatorer på praktisk støtte har ifølge model 3 stadig betydning for oplevelsen af meningsfuldhed, når der kontrolleres for baggrundsvariablene. Adgang til personer, der kan give kørelejlighed, finder dog størst sammenhæng med oplevelse af meningsfuldhed.

Adgang til kørelejligheden i og udenfor familien er den eneste indikator på praktisk støtte, som finder betydning for meningsfuldhed i både 2007 og 2010. Analysens empiriske resultater kan ikke sige noget om, hvorfor det særlig er adgang til kørelejlighed, der har betydning for de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed. Det kan dog tænkes, at årsagen til dette skal findes i, at de unge vestjyder som henholdsvis 17/18-årige og 20/21-årige i mange henseender har brug for kørelejlighed for at tilgodese deres i stigende grad udadvendte liv. Det kan forestilles, at behovet for kørelejlighed er hyppigere end behovet for eksempelvis at skaffe et job, hvorfor det må være af større betydning for de unges helbredsrelaterede livskvalitet at få opfyldt behovet for kørelejlighed end mindre presserende behov.

8.3.2.2 Forandring i praktisk støtte

Denne del af analysen af de unge vestjyders praktiske støtte vil kun koncentrere sig om de indikatorer på praktisk støtte, der indgår i både spørgerunden fra 2007 og 2010. Dermed vil denne del af analysen ikke omhandle indikatorerne *lektiehjælp, tale åbent og fortroligt* samt *give råd og vejledning om uddannelse*, eftersom disse kun indgår i en af de to pågældende spørgerunder. For at konstruere forandringsvariablene tager jeg igen udgangspunkt i de variable, som har tre kategorier og dermed skelner mellem *ingen adgang, adgang i eller udenfor familien* og *adgang både i og udenfor familien* (bilag 62).

Regressionsanalyser med forandringen i adgang til kapital i 2007-2010 og niveauet af de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed i 2010 viser dog, at ingen af de seks forandringsindikatorer på praktisk støtte finder sammenhæng med niveauet af oplevelsen af meningsfuldhed dette år (bilag 63).

8.3.2.3 Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed

Analysen vil nu undersøge, hvorvidt niveauet af og forandringen i de unge vestjyders praktiske støtte finder sammenhæng med forandringen i deres oplevelse af meningsfuldhed.

Først undersøges eventuelle sammenhænge mellem niveauet af praktisk støtte i 2007 og forandringen af meningsfuldhed i perioden 2007-2010.

Tabel 21 *Simpel og multiple regressioner med niveauet af praktisk støtte i 2007 og forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed i 2007-2010 (bilag 64).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder 2010, begivenheder sidste tre år 2010, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveau 2003
Lektiehjælp	0,037	0,006	0,01
Kørsel	0,047	-0,008	-0,005
Nå frem til beslutninger	0,093**	0,06	0,06
Skaffe job	0,071*	0,009	0,01
Skaffe lejebolig	0,098**	0,05	0,05
Låne op til 500 kr.	0,103**	0,063	0,061
Låne 10.000 kr.	0,092*	0,057	0,057
R	-	0,151*	0,155
Jus. R ²	-	0,014	0,009

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Af model 1 i tabel 21 ses det, at fem af indikatorerne på praktisk støtte i 2007 har betydning for forandringen i de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2007-2010. Det drejer sig om at have adgang til personer i og udenfor familien, som kan hjælpe med at nå frem til beslutninger, skaffe job, skaffe lejebolig, udlåne op til 500 kr. og udlåne 10.000 kr. Der er i alle tilfælde tale om små, positive sammenhænge, hvilket betyder, de unge vestjyder, som oplever at have adgang til sådanne personer både i og udenfor familien i 2007 i højere grad vil opleve en forbedring af meningsfuldhed i perioden 2007-2010 – sammenlignet med de unge vestjyder, der ikke oplever en lignende adgang. Ingen af de fundne sammenhænge mellem indikatorerne på praktisk støtte i 2007 og forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed bibeholder deres signifikans i model 2 og 3. I forhold til denne regressionsanalyse er det bemærkelsesværdigt, at det er nogle andre indikatorer på praktisk støtte, som finder forklaringskraft her end i de tidligere regressionsanalyser, hvor den afhængige variabel var

niveauet af meningsfuldhed og ikke forandringen. Dog har niveauet af adgang til personer i og udenfor familien, som kan hjælpe vedkommende med at skaffe bolig og med at nå frem til beslutninger både betydning for niveauet af og forandringen i meningsfuldhed.

Dernæst er det interessant at undersøge, hvorvidt der eksisterer sammenhænge mellem at opleve en forandring i adgang til kapital i perioden 2007-2010 og en forandring i oplevelsen af meningsfuldhed i samme periode (bilag 65). Regressionsanalysen viser i denne sammenhæng, at det kun er to af forandringsvariablene for praktisk støtte, som har betydning for forandringen i meningsfuldhed i perioden 2007-2010. Det drejer sig om forandringer i adgangen til personer i og udenfor familien, som kan udlåne henholdsvis op til 500 kr. og 10.000 kr. Især sidstnævnte viser sig at have en betydning for forandringen i meningsfuldhed. Det betyder med andre ord, at det har en positiv effekt for udviklingen i meningsfuldhed at opleve en stigning i adgang til personer, der kan udlåne penge. Netop i denne forbindelse synes det relevant at inddrage en diskussion af betydningen af at have adgang til kulturel og økonomisk kapital.

8.3.2.4 Betydningen af at have adgang til kulturel og økonomisk kapital

Som afslutning på denne temaanalyse vil betydningen af at have adgang til kulturel og økonomisk kapital kort diskuteres. Der kan argumenteres for, at adgang til personer, som kan bistå lektiehjælp, som kan hjælpe med at nå frem til beslutninger, og som kan give råd og vejledning om uddannelse, kan betragtes som adgang til kulturel kapital. Dette begrundes med at den kulturelle kapital ifølge Bourdieu blandt andet forstås som summen af viden, uddannelse og information. Ligeledes kan der argumenteres for, at adgang til personer, som kan udlåne henholdsvis op til 500 kr. og 10.000 kr. kan udgøre indikatorer på respondenternes adgang til økonomisk kapital. Begrundelsen for dette findes i, at økonomisk kapital ifølge Bourdieu vedrører indkomst og pengeressourcer.

I forhold til disse udvalgte indikatorer på de unge vestjydere sociale kapital findes der i analysen belæg for, at de unge vestjydere adgang til kulturel kapital i og udenfor familien har central betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed. Dette belæg baseres blandt andet på at niveauet af adgang til personer, som kan hjælpe med at nå frem til beslutninger, finder sammenhæng med niveauet af meningsfuldhed samme år. Det samme gør sig gældende for niveauet af adgang til personer i og udenfor familien, der kan bistå lektiehjælp samme år. Endvidere har niveauet af adgang til personer, som kan give råd og vejledning i 2010,

betydning for niveauet af meningsfuldhed samme år. Dette gør sig også gældende for niveauet af adgang til personer i og udenfor familien, der kan hjælpe med at nå frem til beslutninger samme år. Endeligt findes der også belæg for betydningen af at have adgang til kulturel kapital i forhold til forandringsvariablene. Niveauet af adgang til personer i og udenfor familien, som kan give råd og vejledning i 2007, viser sig nemlig at have betydning for forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed i perioden 2007-2010.

I forhold til betydningen for oplevelsen af meningsfuldhed kommer man ikke udenom vigtigheden af at have adgang til økonomisk kapital i og udenfor familien. Niveauet af de to indikatorer på at have adgang til økonomisk kapital finder signifikante sammenhænge med niveauet af meningsfuldhed i både 2007 og 2010. Konstateringen af den økonomiske kapitals betydning bliver endnu mere overbevisende, når forandringsvariablene inddrages. Analysen finder, at niveauet af adgang til personer i og udenfor familien, som kan udlåne op til 500 kr. har en signifikant betydning for forandringen i oplevelsen af meningsfuldhed i perioden 2007-2010. Ydermere finder forandringen i adgangen til personer, der kan udlåne henholdsvis 500 og 10.000 kr., signifikant sammenhæng med forandring i oplevelse af meningsfuldhed i samme periode. Her bør forandringen i adgangen til personer, der kan udlåne 10.000 kr. fremhæves. Denne finder som den eneste signifikante sammenhæng med forandringen i meningsfuldhed i alle tre modeller. Med andre ord er sammenhængen stadig signifikant, når der justeres for både de øvrige forandringsvariable for praktisk støtte og for specialets kontrolvariable. Sammenhængen vil ifølge Cohen karakteriseres som værende en lille sammenhæng, men når det tages i betragtning, at det er en regressionsanalyse med to forandringsvariable, er en sådan sammenhæng relativ markant. I forhold til at adgang til personer i og udenfor familien med økonomisk kapital derfor kan konstateres at have væsentlig betydning, er det vedkommende at bemærke, at der – som vist i figur 10 og figur 11 – er relativt få af de unge vestjyder, som oplever denne adgang.

8.3.3 Social integration

Den sidste del af det funktionelle aspekt af sociale relationer, som analysen vil omhandle, er den sociale integration, som de unge vestjyder oplever. Ligesom analysedelen af følelsesmæssig støtte udnytter denne del muligheden for at skelne mellem social integration med henholdsvis kammerater og forældre. Hovedfokus er derfor på, i hvor høj grad de unge vestjyder føler sig knyttede til kammerater og forældre. De unge vestjyders sociale integration med sine forældre baseres på, hvorvidt de føler sig tæt knyttet til enten sin mor, sin far, sin

stedmor eller sin stedfar. Det er således nok at være tæt knyttet til en af disse. Operationaliseringen af social integration med kammerater baseres på, hvorvidt de unge vestjyder føler sig tæt knyttet til sine venner. De oprindelige variable, som operationaliseringen af social integration er baseret på, indgår kun i datasættet fra 2007, hvorfor det ikke er muligt for analysen at omhandle forandringen i de unge vestjyders sociale integration. Med inspiration fra modellen over sociale relationer, som Due og Lund har opstillet, kaldes dette afsnit for social integration. I selve analysen vil den sociale integration dog som tidligere påpeget benævnes tilknytning, da det vurderes at udgøre et mere sigende tema for denne delanalyse.

8.3.3.1 Niveauet af social integration

I forhold til de unge vestjyders forskellige oplevelser af tilknytning til kammerater og forældre, vil delanalysen starte med at fokusere på den niveaumæssige fordeling af de unge vestjyder i forhold til deres tilknytning til forældre og kammerater.

Tabel 22 Den procentvise fordeling af de unge vestjyders tilknytning til henholdsvis forældre og kammerater (bilag 66).

Skala over tilknytning	Tilknytning til forældre	Tilknytning til kammerater
0	0,1 %	0,6 %
1	0,2 %	2 %
2	1,2 %	5,2 %
3	5 %	27 %
4	38,7 %	65,2 %
5	54,8 %	-

Tabel 22 viser den procentvise fordeling af de unge vestjyder i forhold til deres tilknytning til henholdsvis forældre og kammerater. Det skal bemærkes, at skalaerne for disse to variable ikke er ens, eftersom skalaen for tilknytning til forældre går fra 0-5, mens skalaen for tilknytning til kammerater går fra 0-4. Dette forklarer, at ingen af de unge vestjyder opnår værdien 5 for tilknytning til kammerater.

Her opstår samme problem som ved fordelingen af de unge vestjyders følelsesmæssige støtte, eftersom uhensigtsmæssigt mange af de unge vestjyder placerer sig helt i toppen af skalaen over tilknytning. Dermed er variablene ikke normalfordelte. Det løser dog problemet, når

begge variable rekodes til binære variable, eftersom sådanne af sagens natur ikke kan være normalfordelte. Det er i den forbindelse også værd at bemærke, at den skæve fordelingen i forhold til de unge vestjydere skyldes, at mange af disse oplever en stærk tilknytning til henholdsvis forældre og kammerater, hvilket må siges at være positivt.

Når de binære variable for tilknytning til henholdsvis forældre og kammerater i 2007 hver især krydses med de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed i 2007, ses der en tendens: jo svagere tilknytning, jo svagere oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen (bilag 67). For at kunne vurdere, hvorvidt der er statistisk belæg for disse umiddelbare forskelle, inddrages regressionsanalysen. I den følgende regressionsanalyse indgår de tre binære variable for tilknytning til forældre, tilknytning til kammerater og samlet tilknytning samt den fulde variabel for meningsfuldhed.

Tabel 23 *Simpel og multiple regressioner over tilknytning i 2007 og meningsfuldhed i 2007 (bilag 68).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse, justeret for alle variable i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen, justeret for køn, begivenheder sidste år 2007, begivenheder hele livet 2007, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesnivea 2003
Tilknytning til kammerater	0,207***	0,190***	0,201***
Tilknytning til forældre	0,158***	0,133***	0,145***
Samlet tilknytning ⁶	0,205***	-	-
R	-	0,246***	0,323***
Jus. R ²	-	0,059	0,099

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Det ses af model 1 i tabel 23, at der eksisterer signifikante, positive sammenhænge mellem de tre former for tilknytning og de unge vestjydere oplevede af meningsfuldhed. Det betyder, at jo stærkere tilknytning, respondenterne oplever, jo stærkere meningsfuldhed oplever de ligeledes i tilværelsen. Dermed kan de umiddelbare sammenhænge fra krydstabellen bekræftes. Alle tre sammenhænge kan karakteriseres som værende mindre sammenhænge. Det interessante er her, at sammenhængen med de unge vestjydere oplevede af meningsfuldhed forbliver på samme niveau for både tilknytning til kammerater og tilknytning til forældre i model 2 og 3. Det modsatte gør sig gældende for den samlede tilknytning. Den sammenhæng, som ses i model 1 for denne variabel, kan derfor siges at være et udtryk for, at der er sammenhænge mellem de to øvrige variable og oplevede af meningsfuldhed i

⁶ VIF er for model 2 4,255 og for model 3 4,266, hvilket indikerer multikollinearitet. Derfor er den samlede tilknytning fjernet fra model 2 og 3.

tilværelsen. Dette bekræftes endvidere af VIF-værdien for samlet tilknytning i model 2 og 3. I begge modeller er VIF-værdien for samlet tilknytning over 4, hvilket netop indikerer multikollinearitet. Dette betyder, at der er en risiko for, at de forklarende variable i regressionsanalysen er korrelerede med hinanden.

Med det formål mere nuanceret at undersøge betydningen af, hvorvidt de unge vestjyder oplever tilknytning til kammerater, forældre, begge eller ingen af disse, er følgende regressionsanalyse foretaget. Den er baseret på samme slags inddeling som nuancerede delanalysen af de unge vestjyders følelsesmæssige støtte. De respondenter, som hverken oplever tilknytning til kammerater eller forældre, fungerer som referencekategori.

Tabel 24 *Multiple regressioner over tilknytning i 2007 og meningsfuldhed i 2007, hvor de respondenter der inden tilknytning oplever fungerer som referencekategori for de øvrige (bilag 69).*

	Model 1 Multipel regressionsanalyse med alle variablene i tabellen	Model 2 Multipel regressionsanalyse med alle variablene i tabellen, justeret for køn, begivenheder sidste år 2007, begivenheder hele livet 2007, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesniveaue 2003
Ingen tilknytning	<i>Reference</i>	<i>Reference</i>
Tilknytning til kammerater, men ikke forældre	0,179***	0,188***
Tilknytning til forældre, men ikke kammerater	0,102**	0,109***
Tilknytning til både kammerater og forældre	0,326***	0,348***
R	0,246	0,323***
Jus. R ²	0,059	0,099

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Først og fremmest har de unge vestjyder, som oplever tilknytning kun til kammerater, kun til forældre og til begge en signifikant positiv sammenhæng med oplevelse af meningsfuldhed til tilværelsen, sammenlignet med de unge vestjyder, som hverken oplever tilknytning til kammerater eller forældre. Det betyder, at de tre førstnævnte kategorier statistisk set oplever

en højere meningsfuldhed i tilværelsen end sidstnævnte kategori. Sammenhængene for de respondenter, som oplever tilknytning kun til kammerater og tilknytning kun til forældre, er små sammenhænge, mens sammenhængen for de respondenter, som oplever tilknytning til både kammerater og forældre kan betegnes som moderat. Med andre ord har det altså en væsentligt større betydning for oplevelsen af meningsfuldhed at opleve tilknytning til både kammerater og forældre sammenlignet med ikke at opleve nogen tilknytning.

Med baggrund i ovenstående kan det konstateres, at specialet ikke finder samme sammenhænge mellem social integration og oplevelse af meningsfuldhed, som den føromtalte udskolingsundersøgelse fandt mellem social integration og oplevelse af sammenhæng. Denne fandt som bekendt, at det at være voksenorienteret statistisk set fandt stærkere sammenhænge med oplevelsen af sammenhæng end det at være kammeratorienteret. Som tidligere påpeget er social integration i henholdsvis specialet og udskolingsundersøgelse ikke operationaliseret på helt samme måde. Førstnævnte fokuserer på graden af tilknytning, mens sidstnævnte fokuserer på hvorvidt børnene oplever tilknytning med mindst en forælder/kammerat. Det kan naturligvis være denne forskellighed, der forårsager de forskellige resultater. Det findes dog også plausibelt, at denne forskel skal forklares med respondenternes alder. Den sociale integration i specialet er målt på det tidspunkt, hvor de unge vestjyder var 17/18 år, mens respondenterne i udskolingsundersøgelsen gik i 8. og 9. klasse, hvorfor de har været 14-16 år på undersøgelsestidspunktet. Dermed kan det med tanke på teorien om sociale relationers forandring i teenageårene være en plausibel forklaring, at de unge vestjyder i specialet er længere i udviklingen og således i højere grad søger ud mod jævnaldrende, mens den primære socialisering for respondenterne i udskolingsundersøgelsen kan tænkes til stadighed at foregå i hjemmet. Denne teoretiske antagelse stemmer endvidere overens med det faktum, at delanalysen for følelsesmæssig støtte også fandt, at forældrene spiller en større rolle end kammeraterne, eftersom den følelsesmæssige støtte er målt i 2004, hvor de unge vestjyder var 14/15 år.

8.3.3.2 Forandring i oplevelsen af meningsfuldhed

Delanalysen af de unge vestjyders sociale integration har indtil nu fokuseret på niveauer. For at drage nytte af tidsperspektivet, vil dette afsnit koncentrere sig om betydningen af niveauet af tilknytning i 2007 for forandringen i de unge vestjyders oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2007-2010. En forandring er kun defineret som en sådan, hvis den er større end standardafvigelsen.

Tabel 25 Den procentvise fordeling af om respondenterne oplever forværring, forbedring eller stilstand i deres oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2007-2010 i forhold til, om de oplever lav eller høj tilknytning til forældre, kammerater og samlet i 2007 (bilag 70).

	Forværring af oplevelse af meningsfuldhed	Stilstand i oplevelse af meningsfuldhed	Forbedring af oplevelse af meningsfuldhed
Lav tilknytning til forældre	19,4 %	69,1 %	11,5 %
Lav tilknytning til kammerater	21,5 %	65,7 %	12,8 %
Lav samlet tilknytning	19,5 %	68,2 %	12,2 %
Høj tilknytning til forældre	15,7 %	69,7 %	14,7 %
Høj tilknytning til kammerater	15,1 %	71,4 %	13,5 %
Høj samlet tilknytning	13,9 %	71,3 %	14,8 %

Tabellen viser, at der er forskelle på, hvorvidt unge vestjyder med henholdsvis lavest og højest tilknytning i 2007 oplever en forandring i deres oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2007-2010. Tendensen er, at en større procentdel af de unge vestjyder, som oplever lav tilknytning i 2007, erfarer en væsentlig forværring af deres oplevelse af meningsfuldhed sammenlignet med de unge vestjyder, der oplever høj tilknytning samme år. I forhold til at opleve forbedring af oplevelsen af meningsfuldhed i perioden 2007-2010, er der relativt flere af de unge vestjyder med høj tilknytning, som gør dette, sammenlignet med de unge vestjyder med lav tilknytning. I den forbindelse bør det dog bemærkes, at der er flere af de unge vestjyder, som oplever høj tilknytning, der oplever end forværring af deres oplevelse af meningsfuldhed end der oplever en forbedring af denne. Dette kædes naturligvis sammen med, at der som redegjort for i den indledende analyse af oplevelsen af meningsfuldhed, er flere unge vestjyder, der oplever en forværring i perioden 2007-2010 (16,7 %) end der oplever en forbedring (14,4 %).

De umiddelbare sammenhænge mellem de unge vestjyders tilknytning i 2007 og deres forandring i oplevelse af meningsfuldhed i perioden 2007-2010 testes i en regressionsanalyse.

Tabel 26 *Simpel og multiple regressioner med niveauet af tilknytning til forældre, kammerater og samlet i 2007 og forandring i meningsfuldhed i perioden 2007-2010 (bilag 71).*

	Model 1 Simpel regressionsanalyse	Model 2 Multipel regressionsanalyse med alle variable i tabellen	Model 3 Multipel regressionsanalyse, justeret for køn, begivenheder 2010, begivenheder sidste tre år 2010, husstandsindkomst 2003, forældres højeste uddannelsesnivea 2003
Tilknytning til forældre	0,054*	0,044	0,05
Tilknytning til kammerater	0,067*	0,06	0,067
Samlet tilknytning ⁷	0,069**	-	-
R	-	0,081*	0,113*
Jus. R ²	-	0,005	0,007

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tabellen illustrerer meget små, men signifikante sammenhænge i model 1, hvor de tre variable indgår hver for sig. Sammenhængene er alle positive, og deres signifikans forsvinder ved de multiple regressioner.

8.4 Sammenfattende analyse

Den sammenfattende delanalyse har til formål at undersøge sammenhænge mellem de unge vestjydere sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen på tværs af de teoretiske temaer. Det er kun de indikatorer på sociale relationer, som i de tematiske analyser har vist sig at have betydning for oplevelsen af meningsfuldhed, som medtages i den

---

⁷ VIF er for model 2 4,255 og for model 3 4,277, hvilket indikerer multikollinearitet. Derfor er den samlede tilknytning fjernet fra model 2 og 3.

sammenfattende analyse. Det er ønsket, at denne sammenfattende analyse vil danne baggrund for en vurdering af, hvilke indikatorer på sociale relationer der finder størst forklaringskraft i forhold til niveauet og forandringerne af meningsfuldhed i tilværelsen.

De uafhængige variable, som har fundet sammenhæng med niveauet af meningsfuldhed i 2004⁸, indsættes således i samme regressionsanalyse (bilag 72). I forhold til regressionsanalysen under temaanalysen af følelsesmæssig støtte, er der i denne regressionsanalyse kun tilføjet en enkelt variabel, nemlig variabelen for de unge vestjyders deltagelse i formelle sammenhænge. I denne sammenfattende analyse opfører de pågældende variable sig ligesom de gjorde i temaanalyserne, hvilket betyder, at selv når der er justeret for de øvrige variable, finder de små, positive, signifikante sammenhænge ligesom i temaanalyserne. Sammenhængene bibeholder således deres niveau af korrelation med meningsfuldhed i 2004. Både R og R² er dog lidt højere i den sammenfattende regression end i temaanalyserne.

Den næste sammenfattende regressionsanalyse udgøres således af de uafhængige variable med betydning for forandringen i meningsfuldhed 2004-2007⁹ (bilag 73). Her findes heller ingen væsentlige forskelle på korrelationernes styrke i temaanalyserne og denne sammenfattende analyse.

Den tredje sammenfattende analyse indeholder de uafhængige variable, som finder sammenhæng med oplevelsen af meningsfuldhed i 2007¹⁰ (bilag 74). Denne regressionsanalyse er interessant, fordi den indeholder særlig mange uafhængige variable. På baggrund af denne kan det konstateres, at især deltagelse i formelle sammenhænge i 2007,

---

⁸ Det drejer sig om følelsesmæssig støtte fra forældre 2004, følelsesmæssig støtte fra kammerater 2004, samlet følelsesmæssig støtte 2004 og deltagelse i formelle sammenhænge 2004.

⁹ Det drejer sig om forandringen i deltagelse i formelle sammenhænge 2004-2007, følelsesmæssig støtte fra forældre 2004 og samlet følelsesmæssig støtte 2004.

¹⁰ Det drejer sig om forandringen i deltagelse i uformelle sammenhænge 2004-2007, deltagelse i uformelle sammenhænge 2004, deltagelse i formelle sammenhænge 2007, adgang til lektiehjælp 2007, adgang til køreledelse 2007, adgang til hjælp med at nå frem til beslutninger 2007, adgang til hjælp med at skaffe job 2007, adgang til hjælp med at skaffe bolig 2007, adgang til udlåning af 500 kr. 2007, adgang til udlåning af 10.000kr. 2007, tilknytning til forældre 2007 og tilknytning til kammerater 2007.

samt tilknytning til henholdsvis forældre og kammerater i 2007 har betydning for oplevelsen af meningsfuldhed samme år. Disse finder alle små, positive sammenhænge med meningsfuldhed. Udover disse er der kun yderligere tre, som har signifikant betydning for oplevelse af meningsfuldhed, når der justeres for de øvrige variable. Det er variablene adgang til hjælp til at skaffe job 2007, adgang til hjælp til at skaffe bolig 2007 og adgang til udlåning af 500 kr. 2007. Alle disse sammenhænge er dog meget små.

Den fjerde sammenfattende regressionsanalyse inddrager de uafhængige variable, som ifølge temaanalyserne har betydning for forandringen i meningsfuldhed 2007-2010¹¹ (bilag 75). Når disse uafhængige variable justeres for hinanden i forhold til sammenhængen med forandringen i meningsfuldhed 2007-2010, er der blot to, der fortsat er signifikante. Det drejer sig om adgang til hjælp med at skaffe bolig og adgang til udlåning af 500 kr. Det skal dog påpeges, at der er tale om meget små sammenhænge.

Endeligt indeholder den sidste sammenfattende regressionsanalyse de uafhængige variable, som finder sammenhæng med oplevelsen af meningsfuldhed i 2010¹² (bilag 76). Fem af disse uafhængige variable finder signifikante sammenhænge med meningsfuldhed i 2010, selv når der er justeret for de øvrige variable. Tre af disse er dog meget små. To af disse ville af Cohen vurderes til at være reelle sammenhænge. Det drejer sig om deltagelse i formelle sammenhænge i 2007 og adgang til køreleglighed 2010.

Foruden de specifikke resultater bidrager den sammenfattende analyse med et essentielt resultat i forhold til specialets eksterne validitet. Den sammenfattende analyse illustrerer nemlig, at der ikke er markante forskelle på de enkelte variables betydning for

---

¹¹ Det drejer sig om deltagelse i uformelle sammenhænge 2007, deltagelse i formelle sammenhænge 2007, adgang til hjælp med at nå frem til beslutninger 2007, adgang til hjælp med at skaffe job 2007, adgang til hjælp med at skaffe bolig 2007, adgang til udlåning af 500 kr. 2007, adgang til udlåning af 10.000 kr. 2007, tilknytning til forældre 2007 og tilknytning til kammerater 2007.

¹² Det drejer sig om deltagelse i formelle sammenhænge i 2007, tilknytning til forældre 2007, tilknytning til kammerater 2007, adgang til køreleglighed 2010, adgang til hjælp med at nå frem til beslutninger 2010, adgang til åben og fortrolig samtale 2010, adgang til hjælp til at skaffe job 2010, adgang til udlåning af 500 kr. 2010, adgang til udlåning af 10.000kr. 2010 og adgang til råd og vejledning om uddannelse 2010.

meningsfuldhed i temaanalysen og i den sammenfattende analyse – når de ikke er blevet justeret for de øvrige variable. Disse *manglende* forskelle på sammenhængene i temaanalyserne og sammenhængene i de sammenfattende regressioner danner grundlag for en forventning om, at specialets håndtering af missing values ikke har væsentlig betydning for specialets generaliserbarhed. I naturlig forlængelse af dette vil næste kapitel udgøres af specialets kvalitetsvurdering.

9 Kvalitetsvurdering

I det afsluttende kapitel inden konklusionen vil en kvalitetsvurdering af specialet foretages. Denne er væsentlig i forhold til at bedømme specialets kvalitet og udgør dermed baggrunden for den endelige besvarelse af specialets problemformulering. Kvalitetsvurderingen vil først omhandle specialets interne validitet (afsnit 9.1), herunder en vurdering af specialets kausale forventning. Derefter vil specialets eksterne validitet udgøre fokus (afsnit 9.2). Endeligt vil kapitlet vende blikket mod specialets reliabilitet (afsnit 9.3). Disse er centrale nøglebegreber, når det kommer til at vurdere kvaliteten af en undersøgelse. Under hvert af disse inddrages underaspekter, som medvirker til at belyse kvalitetskravene fra forskellige perspektiver.

9.1 Intern validitet

En undersøgelses interne validitet udtrykker noget om, hvorvidt den måler det, der er hensigten at måle. For at afdække dette kvalitetskriterium vil dette afsnit først omhandle rimeligheden i specialets kausale forventning om sociale relationers betydning for oplevelsen af meningsfuldhed. Her inddrages Hills kriterier igen. Derefter vil afsnittet indeholde nogle generelle betragtninger over betydningen af at inddrage kontrolvariable, og hvorvidt det findes givtigt kun at undersøge en ud af de tre komponenter, som oplevelsen af sammenhæng udgøres af. Dernæst vil afsnittet gennemgå en række konkrete eksempler på validitetsproblematikker i operationaliseringen og kodningen af specialets variable.

9.1.1 Den kausale forventning

Den interne validitet omhandler blandt andet, hvorvidt de konklusioner, der er fremkommet i undersøgelsen omkring kausale sammenhænge, er korrekte. Med andre ord at der er vished om, at det er den afhængige variabel, der påvirker den uafhængige (de Vaus 2001:29). I forhold til dette speciale betyder det, at den interne validitet påvirkes af, hvorvidt der findes belæg for, at individers sociale relationer har betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed. Som nævnt tidligere i specialet eksisterer der en mulighed for, at individers oplevelse af meningsfuldhed også kan påvirke både det strukturelle og det funktionelle aspekt af deres sociale relationer. Der kan dog argumenteres for, at der findes tilstrækkelig teoretisk dokumentation for kausalretningen fra de sociale relationer til oplevelsen af meningsfuldhed til at styrke specialets interne validitet. Denne teoretiske dokumentation fremgår af afsnittet om mulige mekanismer (afsnit 3.3). Her findes det relevant at inddrage Hills kriterium om tidsmæssig konsistens, som netop fokuserer på, hvorvidt årsager kommer før konsekvenser.

Som nævnt er den helt store fordel ved Projekt VestLiv i forhold til dette kriterium, at det består af tre spørgerunder. Dermed har det været muligt at observere forandringer over tid. De tilfælde, hvor niveauet af sociale relationer har vist sig at have betydning for respondenternes oplevelse af meningsfuldhed tre år senere¹³, fungerer dermed som kraftige indikatorer på, at antagelsen om kausalretningen er korrekt. At forventningen om den kausale sammenhæng er rimelig kan endvidere konstateres på baggrund af Hills kriterier om konsistens, plausibilitet, sammenhæng og analogi. Alle disse kriterier fokuserer på vigtigheden af, at den pågældende kausalsammenhæng tidligere er observeret i andre studier og dermed ikke er i modstrid med allerede opnået viden. Som nævnt er specialets specifikke problemstilling ikke genfundet i andre studier, men specialets resultater, som groft kan oversættes til, at gode sociale relationer har en positiv betydning for individers sundhed, genfindes i næsten utallige studier.

Foruden disse kriterier opstiller Hills et kriterium om associationernes styrke. Dette kan tolkes som et udtryk for, hvorvidt der er konkurrerende årsager. Princippet er her, at jo stærkere association, jo større sandsynlighed for at der er tale om en kausal sammenhæng. Her skal det dog bemærkes, at det i samfundsvidenskabelig forskning er utopi at opnå utvetydigt stærke associationer. Kriteriet har dog den betydning for specialet, at de indikatorer på sociale relationer, hvis associationer med oplevelse af meningsfuldhed er størst, må konstateres at være de mest overbevisende årsager. Her skal det dog igen påpeges nødvendigheden af at godtage svagere associationer, når det kommer til at tolke på analyserne af forandringsvariable.

9.1.2 Generelle betragtninger

For at tage højde for øvrige variables indflydelse på sammenhænge mellem indikatorerne på sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed, elaboreres disse sammenhænge for en række kontrolvariable. I den forbindelse må det dog accepteres, at det er en umulig opgave at

---

¹³¹³ Som eksempelvis deltagelse i formelle sammenhænge i 2007 og tilknytning til forældre i 2007, der begge har betydning for oplevelsen af meningsfuldhed i 2010.

kontrollere for alle potentielle influerende variable. Dette er et grundvilkår i al samfundsvidenskabelig forskning. Det vurderes dog, at det styrker specialets interne validitet, at kontrolvariablene er udvalgt med teoretiske og empiriske begrundelser.

I forhold til at validiteten er et udtryk for, hvorvidt undersøgelsen måler det, som den har til hensigt at måle, er det af afgørende betydning at være bevidst om, hvad man ønsker at måle – og dermed også hvad man ikke ønsker at måle. Eksempelvis har specialet afgrænset sig fra at undersøge negative aspekter af sociale relationer som psykisk terror og mobning. Dette har den konsekvens, at specialet ikke kan betragtes som en fuldstændig undersøgelse af modellen over sociale relationer, eftersom denne også har negative aspekter med. Dette ses eksempelvis i modellens fokus på relationel belastning, som ifølge Due og Lund bør operationaliseres som konflikter og overdrevne krav. For at styrke specialets interne validitet er det dermed centralt at tydeliggøre sådanne fravalg og begrænsninger.

Et aspekt, som også har at gøre med fravalg, er, at specialets afhængige variabel udgøres af en delkomponent fra det ellers fasttømrede begreb om oplevelse af sammenhæng i tilværelsen. I forhold til specialets interne validitet kan der således sættes spørgsmålstejn ved, hvor gyldige specialets resultater er i forhold til hele det overordnede begreb. Endnu engang er det af afgørende betydning at tydeliggøre, specialet ikke har til hensigt at kunne konkludere noget om respondenternes oplevelse af sammenhæng, men derimod deres oplevelse af meningsfuldhed. Når det så er sagt, kan det stadig være relevant at gøre sig overvejelser over, hvorvidt resultaterne ville have været markant anderledes, hvis de to øvrige delkomponenter på oplevelse af sammenhæng var medtaget. Som tidligere argumenteret for, findes det plausibelt at forvente, at sammenhængene havde været de samme, men at de måske ville være kraftigere. Dette skal forstås på den måde, at eftersom de tre komponenter udgør et samlet mål, kan det forventes, at de ikke vil modarbejde hinanden, men derimod "virke i samme retning".

9.1.3 Spørgsmålenes karakter og kodningen af variable

Flere aspekter af en undersøgelses interne validitet knytter særligt an til spørgsmålenes karakter samt operationaliseringen og rekodningen af variable. I det følgende vil indgå en række konkrete eksempler på dette med det formål at tydeliggøre, hvor relativt skrøbelig en kvantitativ undersøgelses validitet er.

Det havde været givtigt for specialet, hvis de forskellige spørgsmål, som indikatorerne på de sociale relationer, alle var blevet stillet i alle tre spørgerunder. Det havde med henblik på specialets longitudinale design været en fordel i højere grad at kunne undersøge forandringen i respondenternes sociale relationer. Det vurderes i den forbindelse, at specialet udnytter datasættets muligheder optimalt, eftersom det undersøger forandringerne ved alle givne muligheder. Det skal her fremhæves, at det nødvendigvis er et vilkår at gå på kompromis med sådanne, når man benytter sig af allerede indsamlet empiri. Det vurderes dog, at dette kun har meget begrænset betydning for specialets interne validitet. Dette begrundes med, at der gennem hele specialet er lagt vægt på dette vilkår, som derved er en tydelig begrænsning, og at man som følge af dette ikke kan tale om, at det således er specialets hensigt at måle.

I forhold til den interne validitet kan der i nogle tilfælde sættes spørgsmålstegn ved spørgsmålenes svarkategorier. Som eksempel på dette vil her inddrages kontrolvariablen for negative livsbegivenheder. Variablen er ikke udtømmende, hvorfor det er muligt, at ikke alle de negative livsbegivenheder, som respondenterne har oplevet, tælles med. Variablen indeholder i 2004 ikke ligeså mange svarkategorier som i 2007 og 2010, hvilket betyder, at respondenterne i 2004 eksempelvis ikke skal svare på, om de selv er blevet udsat for en alvorlig ulykke, alvorlig sygdom eller indbrud i hjemmet. Endvidere bemærkes det, at der i 2004 ikke er mulighed for selv at tilføje øvrige begivenheder. Det kan dog også diskuteres, hvorvidt respondenterne ville formå at gøre brug af en sådan mulighed, eftersom de måske vil være tilbøjelige til kun at forholde sig til de listede begivenheder.

Når det kommer til netop variablen for negative livsbegivenheder kan der rejses yderligere tvivl om den interne validitet. Det kan diskuteres, hvorvidt den er rekodet på den mest hensigtsmæssige måde. Variablen udtrykker grundet rekodningen antallet af negative livsbegivenheder. Alle negative livsbegivenheder er ligestillet. Dette skal forstås på den måde, at det tæller ligeså meget, hvis respondenterne har mistet en nærtstående, som hvis et kæresteforhold er blevet ufrivilligt afsluttet. Det synes ikke plausibelt, at sådanne begivenheder i alle tilfælde vil have lige stor betydning for respondenternes helbredsrelaterede livskvalitet – herunder den psykosociale faktor oplevelse af meningsfuldhed. Det bemærkes dog, at de negative livsbegivenheder faktisk er den kontrolvariabel, som generelt finder mest sammenhæng med respondenternes oplevelse af meningsfuldhed, hvorfor det må konstateres, at den om ikke andet indfanger noget relevant. I forhold til at kodningen af variable kan have en væsentlig betydning for specialets interne

validitet vil et par andre eksempler nævnes her. For at kunne indgå i regressionsanalyser rekodes variabelen for respondenternes oplevelse af praktisk støtte til en binær variabel. Denne giver værdien 1 til de respondenter, som oplever at have adgang til kapital i forhold til den pågældende indikator både i og udenfor familien. Værdien 0 gives til de respondenter, som enten ikke oplever at have adgang til samme eller blot har adgang enten i eller udenfor familien. I en situation, hvor en respondent oplever praktisk støtte fra to familiemedlemmer, vil denne således opnå værdien 0, mens en respondent som oplever praktisk støtte fra et familiemedlem og en person udenfor familien vil opnå værdien 1. Det findes ikke belæg for at forestille sig, at den sidstnævnte respondent nødvendigvis oplever mere praktisk støtte end den første. Endvidere bør det bemærkes, at adgangen til den praktiske støtte kan betegnes som relativ, da to respondenter som har angivet at have adgang til praktisk støtte ikke nødvendigvis oplever lige stor adgang. På trods af dette vil de nødvendigvis opnå samme værdi på variabelen for praktisk støtte. I forbindelse med disse tvivlsspørgsmål i forhold til kodningen af variable, skal det dog understreges, at dette er et vilkår ved den kvantitative forskning.

9.2 Ekstern validitet

En undersøgelses eksterne validitet siger noget om, i hvilken grad undersøgelsens resultater kan generaliseres (de Vaus 2001:28). Den eksterne validitet er ofte høj i kvantitative studier, eftersom de baserer sig på mange respondenter. Derudover knytter en undersøgelses eksterne validitet an til dens interne validitet. Dette begrundes med, at hvis en undersøgelse virkelig måler det, som den har til hensigt at måle, så er der også rimelig sandsynlighed for, at resultaterne er repræsentative for en bredere population.

Når det kommer til specialets eksterne validitet er det først og fremmest af stor betydning, at datasættets respondenter består af en hel ungdomskohorte fra det tidligere Ringkøbing amt, samt at svarprocenterne var høje. Derfor kan det umiddelbart antages, at specialets resultater med stor sandsynlighed gør sig gældende for hele den specifikke vestjyske årgang. Endvidere er det relevant her at inddrage den korte sammenligning af det tidligere Ringkøbing amt og resten af landet på en række udvalgte punkter, som relaterede sig til sociale relationer og helbredsrelateret livskvalitet. Denne sammenligning tydeliggjorde, at der ikke er markante forskelligheder på netop disse punkter på tværs af de tidligere amter. Dog skal det bemærkes, at befolkningen i det tidligere Ringkøbing amt umiddelbart er lidt bedre stillet, forstået på den måde at de har lidt hyppigere kontakt med deres sociale relationer, lidt hyppigere deltager i

offentlige møder og aktiviteter og lidt sjældnere oplever deres hverdag som stressende. Her er det dog helt centralt, at befolkningen fra det tidligere Ringkøbing amt i et sundhedsperspektiv er bedre stillet på alle disse punkter. Dermed kan der argumenteres for, at niveauerne af de sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed i specialet måske er lidt højere end for resten af Danmark, men at det med rimelighed kan antages, at de indbyrdes forskelle mellem og udviklingen af disse variable kan generaliseres ud til en bredere population.

Specialets eksterne validitet kan ikke vurderes uden en stillingtagen til specialets håndtering af missing values. Som tidligere redegjort for bestod denne håndtering i, at de respondenter, som ikke havde besvaret alle de relevante spørgsmål i de enkelte tematiske eller sammenfattende analyser, blev frasorteret. Således er hver af de tematiske og sammenfattende analyser baseret på et forskelligt respondentgrundlag. Dette har den konsekvens, at de enkelte delanalyseres resultater ikke er direkte sammenlignelige med hinanden. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på risikoen for, at de respondenter, som specialet baserer sig på, har bedre sociale relationer og en stærkere oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen, eftersom der er en mulighed for, at sådanne respondenter har større overskud til at besvare alle spørgsmålene i de pågældende spørgeskemaer. Som nævnt baseres delanalysen af respondenternes praktiske støtte og den sammenfattende analyse for oplevelsen af meningsfuldhed i 2010 på færrest respondenter, hvorfor problemstillingen forventes at være størst for disse delanalyser. Modsat er problemstillingen mindst for delanalysen af oplevelsen af meningsfuldhed i 2004, eftersom denne baserer sig på det højeste antal respondenter. Det er ikke optimalt at frasortere respondenter, og at det kan diskuteres, hvorvidt det havde været bedre at søge at 'rekonstruere' disse missing values ved statistisk at bestemme de mest sandsynlige svar. På trods af dette betragtes det som et vilkår ved den kvantitative forskning, og det forventes, at specialets resultater have været mere misvisende ved ikke at have håndteret missing values på denne måde. Endvidere bidrog den sammenfattende analyse til en forventning om, at de fundne sammenhænge i temaanalyserne også gør sig gældende på tværs af de kodede select-variable. På baggrund af dette konstateres det derfor, at specialets eksterne validitet højnes ved håndteringen af missing values.

9.3 Reliabilitet

At en undersøgelse er reliabel betyder, at en gentagelse vil give de samme resultater (de Vaus 2002:96). Dette indebærer flere aspekter. For eksempel kan der opstå et problem, hvis spørgsmålene forstås forskelligt afhængig af hvem og i hvilken anledning, der spørges. Det

kan endvidere være et problem, hvis spørgsmålene bliver stillet til respondenter, der ikke har nogen holdning til det, der spørges om (de Vaus 2002:52). I forhold til specialets reliabilitet bemærkes det, at analysen baseres på et sekundært datasæt, hvorfor det i sagens natur ikke har været muligt at influere spørgsmålsformuleringerne. Det vurderes dog, at disse er tydeligt formulerede, og at det derfor kan antages, at respondenterne ikke har misforstået disse.

Det findes dog rimeligt at antage, at specialet har en relativ høj reliabilitet, fordi at sandsynligheden for at en ny undersøgelse vil finde de samme resultater er forholdsvis høj. Dette begrundes særligt med, at specialets resultater – som indikerer at gode sociale relationer har en positiv betydning for individers sundhed i et bredt perspektiv – falder naturligt i tråd med den allerede eksisterende viden på området.

9.4 Opsummering

Som ovenstående gennemgang illustrerer, er der både styrker og svagheder i forhold til specialets validitet og reliabilitet. På baggrund af disse overvejelser vurderes der ikke at være så grundlæggende svagheder, at det har særlige konsekvenser for specialets kvalitet. Dog med det forbehold at det er helt centralt at være bevidst om specialets fravalg og begrænsninger, som eksempelvis at specialet ikke medtager negative aspekter af sociale relationer, og at det ikke har været muligt at måle alle variable for alle år. Derfor skal det understreges, at der er en risiko for, at specialets håndtering af missing values medfører en skævvridning af resultaterne. Dette skal forstås på den måde at niveauet af sociale relationer og niveauet af oplevelse af meningsfuldhed kan antages at være højere for de medvirkende respondenter end for de respondenter, som fravælges grundet missing values. Det er dog en problematik, at kvantitativ forskning er nødsaget til at forholde sig til. Det tyder dog ikke på at denne håndtering af missing values er afgørende for specialets kvalitet – jævnfør resultaterne af de sammenfattende analysen. Der kan således argumenteres for, at specialet har en høj intern og ekstern validitet samt en høj reliabilitet indenfor de rammer, der er opstillet for dette.

10 Konklusion

Specialet udspringer af et ønske om at undersøge individers sociale relationers betydning for deres sundhed i et bredt perspektiv. Denne undersøgelse blev muliggjort ved en adgang til et datasæt fra Projekt VestLiv. Derfor er formålet med specialet helt specifikt at undersøge, hvilke sammenhænge der er mellem unge vestjyders sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.

Begrebet sociale relationer er et bredt og omfangsrigt begreb, hvorfor specialet lod sig inspirere af en model over sociale relationer. Denne fungerer både som struktur for specialets analyse og som hovedinspiration i forhold til operationaliseringen af indikatorer på sociale relationer. Modellen opdeler sociale relationer i to aspekter: et strukturelt og et funktionelt. I grove træk kan det strukturelle aspekt siges at måle de kvantitative dele af individers sociale relationer, mens det funktionelle aspekt måler de mere kvalitative dele af disse. Således kan det strukturelle aspekt betragtes som rammerne, der omkranser det funktionelle aspekt. Denne model over sociale relationer stammer fra en anden faglig kontekst end den sociologiske. Blandt andet derfor er det valgt at inddrage teori om social kapital i operationaliseringen af nogle af modellens indikatorer på sociale relationer.

Ligesom at sociale relationer er et vidt begreb, hvor det er nødvendigt med en yderligere specificering af konkrete indikatorer, er der mange forskellige måder at definere sundhed på. Helt firkantet kan der skelnes mellem den snævre og den brede definition af sundhed. Den snævre definition fokuserer på fravær af symptomer, hvorimod den brede definition indebærer, at individet trives med sig selv og sine omgivelser, har et aktivt forhold til sit eget liv og dermed udvider sit velbefindende. Specialet placerer sig i den brede sundhedsdefinition. Helt konkret defineres et individs sundhed i specialet ved, at det har en stærk oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen. Denne er en afgørende komponent i Aaron Antonovskys teori om oplevelse af sammenhæng i tilværelsen. De øvrige to komponenter er begribelighed og håndterbarhed. Oplevelsen af meningsfuldhed henviser til en følelse af, at livet er forståeligt rent følelsesmæssigt, og at de problemer og krav, som tilværelsen fører med sig, betragtes som udfordringer frem for byrder. Sundhedsaspektet ligger i, at et individ, som oplever en stærk sammenhæng i tilværelsen, formår at håndtere spænding og dermed værne om og forbedre sin helbredsstatus.

For at forstå baggrunden for forestillingen om sammenhængen mellem individers sociale relationer og deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen inddrages en række mulige mekanismer. Disse mekanismer fungerer som en slags teoretisk bindeled mellem de sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed. Det skal understreges, at specialets empiriske resultater ikke kan udtrykke noget om, hvilke mekanismer der er på spil, men at de er med til at skabe en forståelse for disse sammenhænge. En af disse mekanismer udgøres af følelsen af at betyde noget for nogen, mens en anden af disse beskriver betydningen af at føle tilhørsforhold til sociale grupper i ens omgangskreds. To andre udspringer af individers rollepræstationer og knytter an til følelsen af selvtillid og følelsen af kontrol over livet. Fælles for mekanismerne er at de alle er tæt forbundet med at indgå i sociale relationer, og at de menes at have betydning for individers helbredsrelaterede livskvalitet. Herunder også den psykosociale faktor oplevelse af meningsfuldhed.

Specialet udgør som nævnt en undersøgelse baseret på et datasæt fra Projekt VestLiv. Det er et omfattende forskningsprojekt, som blandt andre følger personer født i 1989, som var bosat i det tidligere Ringkøbing amt i april 2004. Dette sætter to vigtige vilkår op for specialet. For det første udgøres populationen af en ungdomsårgang, som på undersøgelsestidspunkterne har været henholdsvis 14/15 år, 17/18 år og 20/21 år. For det andet er alle specialets respondenter vestjyder. At specialets population udgøres af en ungdomsårgang betragtes som en klar fordel for specialet, eftersom det muliggør en undersøgelse af de sociale relationers betydning for oplevelsen af meningsfuldhed på et meget interessant tidspunkt. Det findes interessant af to årsager. Den første er, at ungdommen kan karakteriseres som en tid, hvor de sociale relationer gennemgår et betydningsfuldt skift, hvor de centrale familiære relationer gradvis suppleres og kompenseres med stærkere relationer til jævnaldrende kammerater. Den anden årsag til, at tidspunktet findes interessant er, at individers oplevelse af meningsfuldhed ifølge Antonovsky når et stabilt niveau i det tidlige voksenliv, hvorfor ungdommens synes afgørende. At alle specialets respondenter er vestjyder opstiller som sagt også et vilkår for specialet. Grundet dette har specialet inddraget en sammenligning af befolkningen i det tidligere Ringkøbing amt og resten af Danmark på en række relevante punkter, der spænder over både sociale relationer og helbredsrelateret livskvalitet. Forskellen mellem de forskellige amter var dog begrænsede, hvorfor specialets eksterne validitet umiddelbart vurderes som værende relativ høj.

Rent metodisk finder specialet inspiration hos den videnskabsteoretiske retning kritisk realisme. Dette medfører en forståelse af, at virkeligheden eksisterer uafhængigt af menneskers viden om denne, samt en opfattelse af at ny viden skal produceres med udgangspunkt i eksisterende viden. Især sidstnævnte er af central betydning for specialet. Specialets kausalantagelse tager således udgangspunkt i resultaterne af andre relaterede studier. Her er det dog helt centralt for specialets berettigelse at påpege, at den specifikke sammenhæng mellem de udvalgte indikatorer på sociale relationer og oplevelsen af meningsfuldhed ikke er undersøgt tidligere. I forhold til specialets metode er det longitudinale design essentielt. Som nævnt indeholder datasættet målinger fra tre forskellige tidspunkter, og specialets søger at udnytte denne tidsdimension mest muligt. Derfor undersøger specialet både niveauer og forandringer. Fundamentet for disse undersøgelser udgøres af den lineære regressionsanalyse.

Specialets analyse er opdelt i fem temaanalyser og en kortere sammenfattende analyse. Den første temaanalyse fokuserer kun på de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed. På baggrund af denne analyse kan det konstateres, at niveauet af de unge vestjydere oplevelse af meningsfuldhed er rimelig stabilt over de tre målinger, ligesom andelen af unge vestjyder der oplever enten en forværring eller en forbedring af deres oplevelse af meningsfuldhed også er stabil over de to perioder.

Den anden temaanalyse hører under det strukturelle aspekt af sociale relationer og fokuserer på de unge vestjydere deltagelse i formelle og uformelle sammenhænge. Operationaliseringen af denne indikator på sociale relationer finder inspiration i teori om social kapital – nærmere bestemt i Putnams deltagelsesaspekt. På baggrund af denne temaanalyse kan det konstateres, at de unge vestjydere deltagelse i uformelle sammenhænge kun har begrænset betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed – både når der undersøges niveauer og forandringer. Det interessante her er, at de sammenhænge, der trods alt findes, er negative. Dette betyder, at den halvdel af de unge vestjyder, som sjældnest deltager i uformelle sammenhænge, faktisk statistisk set oplever en stærkere meningsfuldhed i tilværelsen. Omvendte tendens ses i analysen af de unge vestjydere deltagelse i formelle sammenhænge. Niveauet af de unge vestjydere deltagelse i formelle sammenhænge finder små, signifikante sammenhænge med niveauet af meningsfuldhed. Med andre ord oplever den halvdel af de unge vestjyder, som oftest deltager i formelle sammenhænge, statistisk set en stærkere meningsfuldhed i tilværelsen. Udover de niveaumæssige sammenhænge finder denne analyse også en

sammenhæng mellem forandringen i deltagelse i formelle sammenhænge i perioden 2004-2007 og forandringen i oplevelse af meningsfuldhed samme periode. Denne sammenhæng er signifikant, men dog meget lille.

De næste tre temaanalyser hører alle under det funktionelle aspekt af sociale relationer. Den første af disse tre temaanalyser har til formål at undersøge betydningen af de unge vestjydere følelsesmæssig støtte. Denne analyse finder empirisk inspiration i udskolingsundersøgelsen og vil derfor skelne mellem, hvorvidt den følelsesmæssige støtte kommer fra forældre og/eller kammerater. Operationaliseringen af denne indikator på sociale relationer består af, hvorvidt de unge vestjyder har forældre/kammerater, som vedkommende kan gå til med problemer, og som vedkommende kan snakke åbent og fortroligt med. Konklusionen på denne temaanalyse er, at de unge vestjydere følelsesmæssige støtte fra forældre og kammerater har en væsentlig betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed – både hver for sig og samlet. Det mest markante resultat under denne temaanalyse er, at de unge vestjyder, som oplever følelsesmæssig støtte fra både forældre og kammerater finder stor sammenhæng med niveauet af meningsfuldhed samme år – sammenlignet med de unge vestjyder, som hverken oplever følelsesmæssig støtte fra forældre eller kammerater. Dernæst finder de unge vestjyder med følelsesmæssig støtte fra forældre størst forklaringskraft. Også de unge vestjyder med følelsesmæssig støtte fra kammerater finder sammenhæng med oplevelsen af meningsfuldhed, når der sammenlignes med de unge vestjyder, som hverken oplever følelsesmæssig støtte fra forældre eller kammerater. Denne variabel findes kun i 2004, hvorfor det ikke er muligt at undersøge betydningen af forandringen af følelsesmæssig støtte.

Den næste temaanalyse under det funktionelle aspekt af sociale relationer koncentrerer sig om praktisk støtte. Her finder inspirationen fra teori om social kapital igen anvendelse. Denne gang udgøres inspirationen af Bourdieus tilgang til begrebet, hvor pointen er, at social kapital er en ressource, der giver adgang til andre individers ressourcer. På baggrund af denne temaanalyse kan det konstateres, at de unge vestjydere sociale kapital har betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed. Især bemærkes det, at de unge vestjydere adgang til personer i og udenfor familien med økonomisk kapital har markant betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed – både i forhold til niveauer og forandringer.

Den sidste af de fem temaanalyser hører også under det funktionelle aspekt af sociale relationer. Omdrejningspunktet for denne analyse er de unge vestjydere sociale integration forstået som tilknytning. Ligesom ved analysen af den følelsesmæssige støtte skelnes her mellem tilknytning til forældre og tilknytning til kammerater. På baggrund af denne temaanalyse kan det konstateres, at de unge vestjydere oplevelse af tilknytning har en væsentlig betydning for deres oplevelse af meningsfuldhed. Dette konstateres for både tilknytning til forældre og tilknytning til kammerater. Det mest fremtrædende resultat under denne temaanalyse er, at de unge vestjyder, som oplever tilknytning til både forældre og kammerater finder moderat sammenhæng med oplevelsen af meningsfuldhed samme år – sammenlignet med referencegruppen, som består af de unge vestjyder, som hverken oplever tilknytning til forældre eller kammerater. Dernæst finder de unge vestjyder med tilknytning til kammerater størst forklaringskraft. Herefter følger de unge vestjyder med tilknytning til forældre. Alle disse tre kategorier oplever altså statistisk set stærkere meningsfuldhed end de unge vestjyder, som hverken oplever tilknytning til forældre eller kammerater. Det er interessant at kammerater her har større betydning end forældre – det modsatte gjorde sig gældende ved den følelsesmæssige støtte, som er målt tre år tidligere end tilknytningen. Variablen for tilknytning findes kun i 2007, hvorfor det ikke er muligt at undersøge betydningen af forandringen af denne.

På baggrund af ovenstående kan det konkluderes, at dette speciale skriver sig ind i rækken af studier, som har konstateret sammenhænge mellem individers sociale relationer og deres sundhed, her forstået som deres oplevelse af meningsfuldhed i tilværelsen.

11 Summary

This thesis stems from a wish to study how individuals' social relations affect their health in a broad perspective. This study was made possible by access to a dataset from Project VestLiv. Therefore, the focus of the thesis is young people of western Jutland, and the purpose of the thesis is to study the relationship between social relations and the sense of meaningfulness in life.

Social relations is a broad and comprehensive concept, why the thesis is inspired by a model of social relations. This acts both as a structure for the analysis and a main inspiration in relation to the operationalization of the indicators of social relationships. The model divides the social relationships into two aspects: a structural and functional. In general terms, the structural aspect is said to measure the quantitative parts of individuals' social relationships, while the functional aspect measures the qualitative parts of them. Thus, the structural aspect constitutes the framework that surrounds the functional aspect. This model of social relations comes from a different professional context than the sociological. Therefore it has been chosen to include theory of social capital in the operationalization of some of the model indicators of social relationships.

Just as the social relationships is a broad concept, there are many different ways to define health. Roughly it is possible to distinguish between the narrow and the broad definition of health. The narrow definition focuses on the absence of symptoms, whereas the broad definition implies that the individual is comfortable with himself and his surroundings, has an active relationship with his own life and thus expands his wellbeing. This thesis places itself in the broad definition of health. This thesis defines an individual's health as having a strong sense of meaningfulness in life. This is an essential component of Aaron Antonovsky's theory of sense of coherence. The two other components are comprehensibility and manageability. The sense of meaningfulness refers to a feeling that life is emotionally understandable, and that the problems and demands of life, are seen as challenges rather than burdens. An individual that is experiencing a strong sense of coherence in life is able to handle stress and thereby maintain and improve its health status.

To understand the conception of the relationship between individuals' social relationships and their sense of meaningfulness in life it is rewarding to involve a number of possible mechanisms. These mechanisms act as a kind of theoretical link between social relationships

and the sense of meaningfulness. It should be emphasized that the thesis' empirical results can not conclude anything about the mechanisms that are at stake, but these mechanisms are helping to create an understanding of these possible relationships. One of these mechanisms is to mean something to someone, while another one of these describes the importance of the feeling of belonging to social groups. Two other mechanisms stem from individuals' role performance and is related to the feeling of confidence and sense of control over life. All of these mechanisms are closely linked to form social relationships and are believed to have influence on individuals' health-related quality of life. This also includes the psychosocial factor: sense of meaningfulness.

As mentioned, this thesis is a study based on a data set from Project VestLiv. It is a comprehensive research project, which among others include people born in 1989 who resided in the former Ringkøbing County in april 2004. This induces two important terms to the project. The first is that the population consists of young people who at the time of inspection have been respectively 14/15 years, 17/18 years and 20/21 years. The second term is that all respondents come from the western part of Jutland. That the population consists of a youth cohort is a clear advantage for the thesis, since it allows an examination of the social relations importance for the sense of meaningfulness on a very interesting time. It is interesting for two reasons. The first is that the adolescence can be characterized as a time when social relations undergo a significant shift in which the central family relationships gradually supplemented and compensated with stronger relationships with peers. The second reason why this exact cohort is interesting is that individuals' sense of meaningfulness, according to Antonovsky, reaches a stable level in early adulthood. Therefore youth seems crucial. That all respondents originate from western Jutland also sets a term for the thesis. Therefore the thesis has included a comparison of the population in the former Ringkøbing County and the rest of Denmark in a number of relevant points, spanning both social relationships and health-related quality of life. The differences between the various counties were limited which improves external validity of the thesis.

The thesis finds inspiration from the scientific theoretical of critical realism. This leads to the understanding that reality exists independently of human knowledge, and a perception that new knowledge should be produced based on existing knowledge. Especially the latter is central to the thesis. The causal assumption of the thesis is based on the results of other related studies. It is central to the merits of the thesis that the specific relationship between

the selected indicators of social relationships and the sense of meaningfulness has not been studied before. The research design of the thesis is the longitudinal design. As mentioned the dataset consists of data from three different times, and the thesis seeks to exploit the time dimension as much as possible. Therefore, the thesis examines both levels and changes. The foundation for these studies consists of the linear regression analysis.

Thesis analysis is divided into five thematic analysis and a shorter summary analysis. The first thematic analysis focuses only on the sense of meaningfulness of the young people. Based on this analysis it is found that the level of the sense of meaningfulness is relatively stable over the three measuring times, and the proportion of young people who experience either a worsening or an improvement in their sense of meaningfulness is also stable over the two time periods.

The second theme analysis is within the structural aspect of social relations and focuses on the participation in formal and informal contexts. The operationalization of this indicator on social relations finds inspiration in the theory of social capital - more specifically, in Putnam's participation aspect. This theme analysis detects that the participation in informal contexts only has limited impact on the sense of meaningfulness - both when examining levels and changes. What is interesting here is that the correlations that do exist are negative. This means that half of the young people, who seldom participate in informal contexts, actually experiencing a statistically stronger sense of meaningfulness in life. The reverse trend is observed in the analysis of the participation in formal contexts. The level of participation is linked with small, significant correlations with the level of meaningfulness. In other words participation in formal contexts causes statistically stronger sense of meaningfulness. This analysis also detects a correlation between the change in participation in formal context in 2004-2007 and the change in sense of meaningfulness in the same period. This correlation is significant but very small.

The next three thematic analysis is all within the functional aspect of social relations. The first of the three aims to examine the importance of emotional support. This analysis finds empirical inspiration in the Danish school children's survey and will therefore distinguish between whether the emotional support comes from parents and/or friends. The operationalization of this indicator on social relationships consist of, whether the young people has parents/friends to whom he can involve in problems and can talk openly and

confidentially with. The conclusion of this theme analysis is that the emotional support from parents and friends have a significant impact on their sense of meaningfulness - both individually and united. The most striking result of this theme analysis is that the young people, whom experience both emotional support from parents and friends finds a strong correlation with the level of meaningfulness in the same year - compared with the young people, which is neither experiencing emotional support from parent or friend. This variable exists only in 2004, why it is not possible to examine the impact of the change of emotional support.

The next thematic analysis of the functional aspect of social relations, is concentrating on practical support as an indicator of social relationships. Here theory of social capital is applied again. This time the inspiration comes from Bourdieu's approach to the concept, where the point is that social capital is a resource that provides access to other individuals' resources. Based on this theme analysis can be stated that the social capital affects the sense of meaningfulness. Especially it is noted that the access to people inside and outside the family with financial capital have significant impact on the sense of meaningfulness - both in terms of levels and changes.

The last of the five thematic analysis included in the functional aspect of social relations focus' on social integration in the sense of attachment. As with the analysis of the emotional support this analysis will distinguish between attachment to parents and attachment to friends. Based on this theme analysis can be stated that the experience of attachment has a significant impact on the sense of meaningfulness. This applies on both attachment to parents and attachment to friends. The most striking result of this thematic analysis is that the young people who experience attachment with both parents and friends finds a moderate correlation with the sense of meaningfulness in the same year - compared with the reference group, which consists of the young people, whom neither experience attachment to parents or friends. These variables exist only in 2007, why it is not possible to investigate the impact of the change of this.

Based on the above it can be concluded that this thesis writes itself into a series of studies that have found correlations between individuals' social relationships and their health - in this thesis understood as their sense of meaningfulness in life.

12 Litteraturliste

- Agresti, A. & Finlay, B. 2009, *Statistical methods for the social sciences*, 4. edition, Pearson Education, Upper Saddle River, N.J.
- Antonovsky, A. 2000, *Helbredets mysterium: at tåle stress og forblive rask*, Kbh.: Hans Reitzel, Kbh.
- Balvig, F. 2005, *Ringstedforsøget: livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet / Flemming Balvig, Lars Holmberg & Anne-Stina Sørensen*, Kbh.: Jurist- og Økonomforbundet, Kbh.
- Berkman, L.F. & Glass, T. 2000, *Social integration, social networks, social support, and health*, i Berkman, L. & Kawachi, I. (2000): "Social epidemiology", Oxford University Press, New York.
- Bourdieu, P. 1996, *Refleksiv sociologi - mål og midler*, Hans Reitzels forlag, Kbh.
- Bourdieu, P. 1995, *Distinktionen : en sociologisk kritik af dømmekraften*, Det lille Forlag, Frederiksberg.
- Bourdieu, P. 1986, *The forms of capital*, i Richardson, J. G. (1986): "Handbook of theory and research for the sociology of education", Greenwood Press, Westport, Conn.
- Buch-Hansen, H. & Nielsen, P. 2007, *Kritisk realisme*, Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Cohen, J. 1988, *Statistical power analysis for the behavioral sciences*, 2. rev. edition, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale N.J.
- de Vaus, D. 2002, *Surveys in social research*, 5. edition, Routledge, London.
- de Vaus, D. 2001, *Research design in social research*, Sage, London.
- Due, P., Holstein, B., Lund, R., Modvig, J. & Avlund, K. 1999, "Social relations: network, support and relational strain", *Social science & medicine*, vol. 48, no. 5, pp. S661-S673.
- Erikson, E.H. 1990, *Barnet og samfundet*, Kbh.: Hans Reitzel, Kbh.
- Evans, C., Margison, F. & Barkham, M. 1998, "The contribution of reliable and clinically significant change methods to evidence-based mental health", *Evidence Based Mental Health*, vol. 1, no. 3, pp. 70-72.
- Field, J. 2008, *Social capital*, 2. edition, Routledge, London.
- Frith, S. 1984, *The sociology of youth*, Causeway, Ormskirk.

- Hegedahl, P. & Rosenmeier, S.L. 2007, *Social kapital som teori og praksis*, 1. udgave, Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Hill, B. 1965, "The environment and disease: association or causation?", *Proceeding of the Royal Society of Medicine*, vol. 58, no. 5, pp. S295-S300.
- Johansen, A., Holstein, B.E. & Madsen, M. 2007, *Social ulighed i helbred*, i Johansen, A., Holstein, B. E. & Andersen, A. N. (2007) "Social ulighed i sundhed blandt børn og unge", Statens Institut for Folkesundhed, Kbh.
- Johansen, A. & Rasmussen, S. 2003, *Arbejdsnotat 3: Social ulighed i sundhedsadfærd, helbred og trivsel hos teenagere. Betydningen af skoleklassen*.
- Juul, S. 2004, *Epidemiologi og evidens*, 1. udgave, Munksgaard Danmark, Kbh.
- Kreiner, S. 2007, *Statistisk problemløsning: præmisser, teknik og analyse*, Kbh.: Jurist- og Økonomforbundet, Kbh.
- Lund, R. & Due, P. 2002, *Sociale relationer og helbred*, i Iversen, L., Holstein, B. E. & Kristensen, Tage Søndergård (2002): "Medicinsk sociologi: samfund, sundhed og sygdom", BMunksgaard Danmark, Kbh.
- Nielsen, T. 2008, *SPSS: introduktion til databehandling & statistisk analyse / Tine Nielsen & Svend Kreiner*, Kbh. : Jurist- og Økonomforbundet, Kbh.
- Otto, L. 2009, *Sundhed i praksis*, i Glasdam, S. (2009): "Folkesundhed: i et kritisk perspektiv", 1. udgave, Dansk sygeplejeråd, Kbh.
- Petersen, T., Nielsen, A., Paludan, M., Rasmussen, S. & Madsen, M. 2000, *Børns sundhed ved slutningen af skolealderen: en undersøgelse blandt elever i 8. og 9. klasse i 1996/97*, Statens Institut for Folkesundhed, Kbh.
- Power, C., Stansfeld, S.A., Matthews, S., Manor, O. & Hope, S. 2002, "Childhood and adulthood risk factors for socio-economic differentials in psychological distress: evidence from the 1958 British birth cohort", *Social science & medicine*, vol. 55, no. 11, pp. 1989-2004.
- Putnam, R.D. 2000, *Bowling alone: the collapse and revival of American community*, Simon & Schuster, New York.
- Putnam, R.D. 1995, "Bowling Alone: America's Declining Social Capital", *Journal of Democracy*, vol. 6, no. 1, pp. S65-S78.
- Rosenmeier, S.L. 2007, *Den sociale kapitals fædre*, i Hegedahl, P. & Rosenmeier, S. L. (2007): "Social kapital som teori og praksis" 1. udgave, Samfundslitteratur, Frederiksberg.

- Schultz Jørgensen, P. 2001, *Unge og sundhed - har vi et problem i Danmark?* i Schultz Jørgensen, P, Holstein, B. E. & Due, P. (2001): "Sundhed på vippen: en undersøgelse af de store skolebørns sundhed, trivsel og velfærd", Hans Reitzel, Kbh.
- Schultz Jørgensen, P. & Holstein, B.E., Pernille 2001, *Sundhed på vippen : en undersøgelse af de store skolebørns sundhed, trivsel og velfærd*, Hans Reitzel, Kbh.
- Sørensen, J., Juel, K. & Brønnum-Hansen, H. 2006, *Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark*, Statens Institut for Folkesundhed, Kbh.
- Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsen, *Sundhed og sygelighed i Danmark 2000*
<http://www.si-folkesundhed.dk/upload/susy-kap4.pdf>.
- Svendsen, G.T. & Svendsen, G.L.H. 2006, *Social kapital : en introduktion*, Hans Reitzel, Kbh.
- Thoits, P.A. 2011, "Mechanisms Linking Social Ties and Support to Physical and Mental Health", *Journal of health and social behavior*, vol. 52, no. 2, pp. 145-161.
- Umberson, D. & Montez, J.K. 2010, "Social Relationships and Health", *Journal of health and social behavior*, vol. 51, no. 1 suppl, pp. S54-S66.
- Wamala, S.P., Lynch, J. & Kaplan, G.A. 2001, "Women's exposure to early and later life socioeconomic disadvantage and coronary heart disease risk: the Stockholm Female Coronary Risk Study", *International journal of epidemiology*, vol. 30, no. 2, pp. 275-284.
- Østerberg, D. 2005, *Sociologiske nøglebegreber*, Akademisk Forlag, Kbh.